

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anna Zareff

ULKOMAIDEN KOVAT SILMINNÄKIJÄT, KOTIMAAN PEHMEÄT
GALLUPTAVIKSET

Määrällinen analyysi tavallisten ihmisten haastatteluista Yleisradion tv-uutisissa 2000-luvulla

Journalistiikan pro gradu -tutkielma
Elokuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

ZAREFF, Anna: Ulkomaisten kovat silminnäkijät, kotimaan pehmeät galluphavainnot.
Määrällinen analyysi tavallisten ihmisten haastatteluista Yleisradion tv-uutisissa 2000-luvulla

Pro gradu -tutkielma, 97 s.

Journalistiikka

Elokuu 2017

TIIVISTELMÄ

Tutkimus selvittää, millaisissa rooleissa niin sanotut tavalliset ihmiset ovat esiintyneet Yleisradion tv-uutisten jutuissa kuluneen 2000-luvun aikana. Tässä tutkimuksessa tavallisiksi ihmisiksi on katsottu yksityishenkilöt, joilla ei ole ollut uutisjutuissa erityistä tittelä.

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa paneudutaan esimerkiksi deliberatiiviseen demokratiakäsitykseen, 1920-luvulla käytyyn suureen debattiin Walter Lippmannin ja John Deweyn välillä, julkison ja refleksiivisyyden käsitteisiin sekä kansalaisjournalismin periaatteisiin. Lisäksi käydään läpi aiempaa tutkimusta, etenkin tavallisista ihmisistä tehtyjä toimija-analyyskejä.

Tutkimuksen aineisto on kerätty vuosilta 2001, 2006, 2011 ja 2016. Siinä on mukana kultakin vuodelta seitsemän klo 20.30 lähetettävää uutislähetystä. Analysoitavia juttuja on noin 170 kappaletta ja toimijoita, eli haastateltavia kaikkiaan yli 400.

Tutkimuksen metodi on pääosin määrällinen sisällönanalyysi ja aineistoa tarkastellaan neljästä eri näkökulmasta. Kiinnostuksen kohteena ovat tavallisten ihmisten määrä suhteessa muihin toimijoihin, heidän haastatteluasemansa, niiden juttujen aihepiirit, joissa tavallisia ihmisiä esiintyy sekä se, millaista tavallisten ihmisten puhe on. Määrällisen analyysin lisäksi aineistosta on poimittu esimerkkejä tavallisten ihmisten puheesta.

Tutkimuksen tärkeimpiä tuloksia on se, että tavallisia ihmisiä esiintyy aineistossa runsaasti: liki joka kolmas toimija on tavallinen ihminen. Toinen merkittävä tulos on se, että tavallisten ihmisten rooli vaihtelee merkittävästi sen mukaan, esiintyvätkö he kotimaan vai ulkomaan uutisjutuissa.

Kotimaan jutuissa tavalliset ihmiset ovat useimmiten vox popiin, eli katugallupiin osallistuvia ihmisiä, jotka kommentoivat vapaa-aikaan tai sosiaali- ja terveysaiheisiin liittyviä uutisia. Kotimaan jutuissa tavalliset ihmiset tuottavat eniten subjektiivista, usein omiin kokemuksiinsa tai mielipiteisiinsä perustuvaa puhetta.

Ulkomaan jutuissa tavallisten ihmisten haastatteluasemissa ja puheen muodoissa on

enemmän variaatiota ja selvästi suurin aihepiiriluokka, jossa tavalliset ihmiset puhuvat, on kovana uutisaiheena pidetty politiikka.

Tutkimuksen johtopäätös on, että toimituskäytäntöjen ja tiedostettujen tai tiedostamattomien ratkaisujen takia tavallisten ihmisten rooli on hyvin erilainen kotimaan ja ulkomaan uutisaiheissa. Erityisesti kotimaan uutisjutuissa tähän olisi kiinnitettävä huomiota, jos halutaan tehdä aktivoivaa uutisjournalismia, johon katsoja, kansalainen voi samastua.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Journalismi demokratiaa vahvistamassa.....	5
2.1 Suuri debatti.....	6
2.2 John Deweyn jäljillä.....	9
2.3 Habermas ja kansan ylistys.....	11
2.4 Dahlgren ja refleksiivisyys.....	12
2.5 Radikaali kansalaisjournalismi.....	13
2.6 Kansalaisjournalismi Suomen mediassa.....	16
3. Aiempi toimija-analyysi tavallisista ihmisistä mediassa.....	18
3.1 Kansalainen – yksilö vai ryhmän edustaja?.....	18
3.2 Kansalaiset kovissa aiheissa.....	20
3.3 Tavalliset ihmiset tunteiden tulkkeina.....	25
4. Aineisto ja metodi pro gradu -tutkielmassani.....	31
4.1 Tutkimuskysymykset.....	31
4.2 Aineisto.....	33
4.3 Metodi.....	36
4.3.1 Kuka puhuu, toimitusjohtaja vai kansalainen?.....	36
4.3.2 Tavallinen ihminen – politiikan vai viihteen kommentaattorina?.....	40
4.3.3 Minä- me- vai ne-puhetta?.....	43
5. Tulokset ja analyysi.....	47
5.1 Tavallisten ihmisten määrä tutkimusaineistossa.....	47
5.1.1 Haastatteluasemien erittely paljastaa trendin.....	52
5.1.2 Vox pop -haastattelujen laatu vaihteli.....	55
5.1.3 Harvinaiset caset ja tasalaatuiset silminnäkijät.....	58
5.1.4 Miksi kokonaismäärässä ei näy kehitystä?.....	61
5.2 Tavalliset ihmiset kotimaan ja ulkomaan aiheissa.....	64
5.3 Tavalliset ihmiset eri aihepiireissä.....	69
5.3.1 Kovat ja pehmeät uutisaiheet.....	74
5.3.2 Tavallisten ihmisten asiantuntijuus uutisjutuissa.....	75
5.3.3 Tavalliset ihmiset vapaa-ajan jutuissa.....	78
5.4 Mitä puhetta tavalliset ihmiset tuottavat?.....	81
6. Päätelmät.....	88

Kuviot ja taulukot

TAULUKKO 1: Juttujen ja toimijoiden määrä aineistossani	36
TAULUKKO 2: Toimijaluokat ja niiden sisältö	38
TAULUKKO 3: Tavallisten ihmisten luokat ja niiden sisältö	40
TAULUKKO 4: Kotimaan aihepiiriluokat ja niiden sisältö	41
TAULUKKO 5: Ulkomaan aihepiiriluokat ja niiden sisältö	42
TAULUKKO 6: Kotimaan jutut, joissa tavallisia ihmisiä	64
TAULUKKO 7: Ulkomaan jutut, joissa tavallisia ihmisiä	65
TAULUKKO 8: Tavallisten ihmisten määrä kotimaan ja ulkomaan jutuissa	65
TAULUKKO 9: Tavalliset ihmiset ulkomaan jutuissa	67
TAULUKKO 10: Tavalliset ihmiset kotimaan jutuissa	68
TAULUKKO 11: Tavalliset ihmiset eri aihepiireissä	70
TAULUKKO 12: Journalismin moodit Ekströmin mukaan	80
TAULUKKO 13: Mitä puhetta tavalliset ihmiset tuottivat?	82
KAAVIO 1: Toimijoiden osuudet kaikkina vuosina	47
KAAVIO 2: Toimijoiden osuudet vuonna 2001	48
KAAVIO 3: Toimijoiden osuudet vuonna 2006	49
KAAVIO 4: Toimijoiden osuudet vuonna 2011	50
KAAVIO 4: Toimijoiden osuudet vuonna 2016	50
KAAVIO 6: Tavallisten ihmisten haastatteluasema kaikkina vuosina	53
KAAVIO 7: Case-luokan tavalliset ihmiset kaikkina vuosina	54
KAAVIO 8: Silminnäkijäluokan tavalliset ihmiset kaikkina vuosina	54
KAAVIO 9: Vox pop -luokan tavalliset ihmiset kaikkina vuosina	55
KAAVIO 10: Tavalliset ihmiset eri aihepiireissä	70
KAAVIO 11: Tavalliset ihmiset kotimaan aihepiireissä	71
KAAVIO 12: Tavalliset ihmiset ulkomaan aihepiireissä	71
KAAVIO 13: Puheiden jakautuminen	82
KAAVIO 14: Puhuntojen osuudet kotimaassa	83
KAAVIO 15: Puhuntojen osuudet ulkomaissa	84

1. Johdanto

Tavallinen ihminen, tavis, esimerkki-ihminen, keissi tai case on hahmo, jota uutistoimitusten esimiehet rakastavat ja toimittajat usein vihaavat. Tavikset tuovat elävyyttä, inhimillisyyttä ja ehkä syvyyttäkin lehtien palstoille tai uutislähetystykseen ja pomojen toiveissa saattaa olla jopa levikin lisääminen tai katsojalukujen kasvattaminen heidän avullaan. Esimerkiksi omassa työssäni rikostoimittajana tavallisten ihmisten, usein rikosten uhrien haastattelut verkkouutisiin keräsivät yleensä runsaasti lukijoita. Siksi niitä toivottiin ja vaadittiinkin toimituksen sisällä. Uutistoimitusten päälliköt pitävät ylpeyden aiheena yritystään käsitellä uutisaiheita arkipäiväisistä näkökulmista sen sijaan, että niitä katsottaisiin asiantuntijoiden silmin (Kunelius & Ruusunoksa 2008,9). Toimittajille sen sijaan tavisten etsiminen teettää ylimääräistä työtä ja gallup-keikkoja pidetään usein paitsi rasittavina, myös vaivaannuttavina. Siitäkään ei ole yhteisymmärrystä, ovatko tavikset tarpeellisia jutun sisällön kannalta vai toimivatko he pelkkinä koristeen kaltaisina, yhdentekeviä lausahduksia sanovina hahmoina.

Oman toimituskokemukseni mukaan viimeistään 2000-luvun aikana tavalliset ihmiset ovat vakiinnuttaneet paikkansa mediassa. Heidän ottamisensa uutisjuttuun mukaan ei tunnu toimituksissa enää harvinaiselta erityistehtävältä, eikä katsojakaan kiinnitä heihin aivan erityistä huomiota. Tavalliset ihmiset tuntuvat aiempaa tavallisemmilta, mutta miksi? Esiintyykö heitä valtamediassa aiempaa enemmän vai ovatko he itse ryynnistäneet sosiaalisen median kautta niin voimallisesti esiin, että olemme tottuneet näkemään ja kuulemaan tavallisten ihmisten näkemyksiä takavuosia useammin?

Tässä pro gradu -työssäni selvitän sitä, millaisia mahdollisia trendejä tavallisten ihmisten esiintymiseen valtamediassa 2000-luvulla liittyy. Tiedän oman työkokemukseni perusteella, että nettiuutisissa tavallisten ihmisten kokemuksiin tartutaan hanakasti ja että sosiaalisesta mediasta on tullut uutislähde muiden joukossa. Tutkimuksessani selvitän, millaista kehitys on ollut tavallisten ihmisten määrässä yhdessä valtajournalismin lippulaivoista eli Yleisradion tv-uutisten pääuutislähetyksessä. Teen määrällistä selvitystä siitä, minkä verran ja millaisissa rooleissa tavallisia ihmisiä on esiintynyt kello 20.30 -uutisissa vuosina 2001, 2006,

2011 ja 2016. Tutkimusaiheen valinnan taustalla on kiinnostukseni nähdä, onko tavallisten ihmisten rooli korostunut perinteisessä uutisinstituutiossa tavalla, jolla olen itse kokenut sen korostuneen nett uutisten parissa tehdyssä työssä.

Lisäksi selvitän sitä, ovatko omassa kandidaatintyössäni saamani tulokset enää ”voimassa”. Tutkin vuonna 2008 sitä, millä tavalla tavalliset ihmiset näkyivät Yleisradion alueellisissa tv-uutislähetyksissä. Uutisten konsepti ja aihepiirit ovat tietysti erilaisia kuin valtakunnallisissa tv-uutisissa, mutta jonkinlaista vertailua tulosten välillä voidaan tehdä. Tuolloin tulokset olivat tutkimuksessani osittain rohkaisevia, osittain masentavia. Tavallisia ihmisiä esiintyi aineistossa melko paljon, mutta he pääsivät ääneen lähinnä ”pehmeissä” aiheissa, kuten kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvissä jutuissa. Talouteen ja politiikkaan liittyvissä jutuissa tavalliset ihmiset sen sijaan loistivat poissaolollaan.

Vaikka käsittelen tutkimuksessani melko tuoretta ajanjaksoa ja verrattain tuoretta ilmiötä, teoreettiset painotukset gradussani ajoittuvat jopa sadan vuoden taakse. Teorian puolella paneudun ennen kaikkea Walter Lippmannin ja John Deweyn 1920-luvulla käymään riitaan ja siitä rönsynneeseen keskusteluun julkisosta, eräänlaisesta aktiivisesta yleisöstä. Esimerkiksi Jürgen Habermasin määritelmän mukaan yleisö on sivustaseuraaja ja viestien passiivinen vastaanottaja, kun taas julkiso koostuu yhteiskunnalliseen keskusteluun aktiivisesti osallistuvista kansalaisista. Erityisesti myöhemmässä tuotannossaan Habermas kiinnittää huomiota tavallisten ihmisten rooliin julkison aktivoijana. Vuonna 2006 [2009] julkaistussa artikkelissaan Habermas arvioi, että yksittäiset kansalaiset eivät ole niin kykenemättömiä järkevien mielipiteiden muodostamiseen kuin monet muut teoreetikot olettavat. (Habermas 2009, 39). Artikkelissaan Habermas toivoo, että erityisesti poliikan journalismista saataisiin aktivoivampaa juuri kansalaisten avulla: eliittihaastateltavien hegemonia on siis rikottava.

Teoriaosassa käsitellään myös 1990-luvulla Suomessakin virinnyttä keskustelua kansalaisjournalismista, jonka ideana on, että kansalaisten yhteiskunnallista aktiivisuutta voidaan lisätä nostamalla heitä tiedonvälityksen keskiöön. Käytännössä

kansalaisjournalismin kokeilut ovat olleet esimerkiksi erilaisten pienryhmien keskusteluttamista ajankohtaisista aiheista ja sitten tämän keskustelun raportoimista esimerkiksi lehden sivuilla. Väitän kuitenkin, että kansalaisjournalismilla on ollut yksittäisiä kokeiluja laajempi vaikutus suomalaiseenkin mediaan. Kun kansalaisten roolista on käyty teoreettista ja ammatillista keskustelua, on tavallisten ihmisten määrä mediassa samaan aikaan kasvanut. Lisäksi Laura Ahva huomauttaa, ettei tilan antaminen kansalaisten kokemuksille ole leimallista vain kansalaisjournalismille, vaan hyvään journalismiin on perinteisesti katsottu kuuluvan sen, että kansalaiset pääsevät ääneen puhumaan omista kokemuksistaan (Ahva 2010, 206).

Yksi olennainen tutkimustani koskeva kysymys on tietysti se, onko tavallinen ihminen enää valtamediassa esiintyessään erityisen painavassa roolissa, kun jokainen pystyy ilmaisemaan oman mielipiteensä vapaasti esimerkiksi blogeissa, Twitterissä tai Facebook-päivityksissään. Sekä teorian että oman työkokemukseni perusteella ajattelen tavallisten ihmisten roolista seuraavasti: vaikka he saavat äänensä kuuluviin myös muita reittejä kuin valtamedian kautta, täytyy heidän saada tilaa myös perinteisen journalismin foorumeilla. Se on ensinnäkin signaali ihmisille, että heidän mielipiteellään on oikeasti väliä mediataloille, toimituksille ja toimittajille, joilla kaikista murroksista huolimatta on edelleen valtaa yhteiskunnassa. Tavallisen ihmisen näkyminen esimerkiksi Yleisradion tv-uutisissa on viesti tästä yhdellä kertaa sadoille tuhansille tv:n katsojille, kun suosittukin bloggaus tai Facebook-päivitys tavoittaa yleensä tuhansia, ehkä kymmeniä tuhansia ihmisiä. Toisekseen monimutkaisten asioiden selvittäminen uutisjutussa toisten tavallisten ihmisten kokemusten avulla voi helpottaa uutisen ymmärtämistä merkittävällä tavalla, mikä palvelee katsojaa ja mahdollisesti koko yhteiskuntaa. Kolmanneksena tavalliset ihmiset ovat oikeasti tärkeitä myös median itsensä kannalta katsoja- ja lukijamäärien takia. Esimerkiksi kansalaisjournalismin filosofia sai vahvaa tuulta alleen Suomessa juuri lamassa olevan talouden ja sitä seuranneiden lehtien lukijamäärien laskun takia.

Olen myös sitä mieltä, ettei tavallisten ihmisten ”käyttämisen” tarvitse olla välttämättä äärimmäisen perusteltua tai laadukasta, jotta katsojia saadaan aktivoitua. Vaikka tavis-haastateltava ei toisi erityistä uutta sisältöä juttuun, vaan toimisi lähinnä jutun

kuvittajana, on sekin tyhjää parempi. Kun uutisjutussa käsiteltävästä asiasta kysytään tavalliselta ihmiseltä, mielipidettä tiedustellaan samalla kaikilta lähetystä seuraavilta ihmisiltä. Kotisohvilla pohditaan, mitä minä olisinkaan vastannut tuohon kysymykseen, mitä minä tästä ajattelen. Pääministerin tai työmarkkinajohtajan haastattelupätkä sen sijaan ei kutsu samalla tavalla samastumaan. Itse koen siis niin, että julkison parhaita aktivoijia ovat toiset julkison jäsenet, tavalliset ihmiset. Jos johonkin yhteiskunnalliseen asiaan kysytään kantaa rivikansalaiselta, monessa kodissa ajatellaan, että myös meidän mielipiteellämme on väliä. Silloin myös toimeen on helpompi tarttua, jos syntyy vaikutelma siitä, että kyseessä on asia, jossa kansalaista kuunnellaan. Lisäksi kanssakansalaisen mielipiteeseen on helpompi samastua tai se on yksinkertaisempaa haastaa kuin esimerkiksi virkamiehen: tavallisen ihmisen substanssiosaamisen ei oleteta olevan yhtä laajaa kuin ammattilaisen. Tältä kannalta olisi tietysti toivottavaa, että tavallisia ihmisiä esiintyisi myös uutislähetysten alkupuolella ”kovissa” aiheissa, joissa kansalaisten mielipiteillä on merkitystä, eikä ainoastaan kevyemmissä vapaa-ajan aiheissa.

Tutkimukseni metodina käytän määrällistä sisällönanalyysia. Pääsääntöisesti siis keskityn laskemaan, kuinka paljon ja millaisissa aiheissa tavallisia ihmisiä tv-uutislähetyksissä esiintyy. Lisäksi käyn läpi määrällisesti sitä, millaista puhetta tavalliset ihmiset tuottavat ja millä tavalla heidät on valittu juttuun mukaan. Ovatko he siis katugallupiin osallistuneita ihmisiä, jonkin uutisarvoisen tapahtuman silminnäkijöitä vai kokemustensa takia juttuun jo ennalta valikoituja esimerkkihenkilöitä? Tärkeä tutkimuskysymys on myös se, millä tavalla tavallisten ihmisten rooli vaihtelee sen mukaan, esiintyvätkö he kotimaan vai ulkomaan uutisaiheissa. Nostan aineistosta esiin yksittäisiä esimerkkejä, kun se on tutkimukseni kannalta tarpeellista ja hedelmällistä. Aineistossani on mukana Yleisradion pääuutislähetykset seitsemän päivän ajalta vuosilta 2000, 2005, 2010 ja 2015. Kaikkiaan analysoitavia lähetyksiä on siis 28 kappaletta.

2. Journalismi demokratiaa vahvistamassa

Tutkimukseni keskeinen problematiikka liittyy läheisesti keskusteluun siitä, onko journalismin tärkeämpää informoida ihmisiä vai herättää ja pitää yllä keskustelua. Tässä luvussa syvennyn ensin jo 1920-luvulla alkaneeseen väittelyyn, joka edelleen leimaa keskustelua aihepiiristä. Lisäksi käyn läpi sitä, millaisia puheenvuoroja liki sata vuotta sitten käyty 'suuri debatti' on herättänyt. Tämän jälkeen vedän yhteen kansalaisjournalismia käsittelevää keskustelua niiltä osin, kuin se on oman tutkimukseni kannalta olennaista.

Tässä luvussa esittelemäni journalismin ja yhteiskunnan teoriat liittyvät läheisesti demokratiakäsitykseen, jota nimitetään deliberatiiviseksi demokratiakäsitykseksi. Termi on suomennettu esimerkiksi osallistuvaksi demokratiaksi tai julkisen harkinnan demokratiaksi (Koskela 2007, 38). Näistä julkisen harkinnan demokratia vastaa täsmällisemmin englannin kieleen pohjautuvaa alkuperäistä käsitettä (*deliberation: long and careful consideration or discussion; slow and careful movement or thought* [Oxford online dictionary]). Koska osallistuva demokratia on käsitteenä kuitenkin konkreettisempi ja kokonaisuutta mielekkäämmin kuvaava, käytän tässä tutkimuksessa termiä osallistuva demokratia.

Osallistuvassa demokratiassa luotetaan kansalaisten rationaalisuuteen ja heidän kykyynsä ratkoa ongelmia. Olennaista on, että ongelmia ratkotaan yhdessä keskustellen ja niin, että kaikki luottavat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Keskustelun tarkoitus ei ole pyrkiä vesitettyihin kompromisseihin tai konsensukseen, vaan tuottaa jotakin sellaista, mitä ilman (julkista) keskustelua ei olisi syntynyt. Demokratian ja julkisuuden yhteinen haaste on siinä, kuinka ihmisten arkielämän epäkohtia voitaisiin paremmin tunnistaa politiikassa ja journalismissa. Tunnistamisen lisäksi nämä huolenaiheet tulisi tehdä laajemmin julkisiksi ja niistä käytävää keskustelua tukea. (Heikkilä 2001, 159.)

Hannu Nieminen puhuu kolmesta demokratian lajista. Suora eli välitön demokratia perustuu puheeseen ja keskusteluun ja kaikkien on oltava paikalla yhtäaikaan. Edustuksellisessa eli välillisessä demokratiassa keskustelu käydään edustajien

välityksellä ja äänestäjät seuraavat edustajiensa käymää keskustelua viestinten kautta. Edustajat puolestaan seuraavat viestimiä ja yleistä mielipidettä. Osallistuva demokratia on ottanut vaikutteita suorasta demokratiasta siinä, että kansalainen halutaan aktiiviseksi osaksi poliittista prosessia. Osallistuvassa demokratiassa vain sellaiset päätökset voivat olla sitovia, jotka perustuvat avoimeen keskusteluun ja harkintaan. Näissä keskusteluissa mukana ovat kaikki, joita päätökset koskevat, eivät ainoastaan kansaa edustamaan valitut ihmiset. Osallistuva demokratia ei vaadi kaikkien osanottajien paikallaoloa, vaan keskustelua käydään yleensä viestinten välityksellä. (Nieminen 1998, 283-284.) Osallistuvan demokratian käsitettä laajasti hahmotellut Benjamin Barber kuitenkin korostaa, että edustuksellista demokratiaa ei ole syytä sysätä syrjään, vaan täydentää osallistuvammilla demokratian käytännöillä (Heikkilä 2001, 154).

Viime vuosina osallistuvan demokratian tavoitteita on ollut nähtävissä esimerkiksi suomalaisessa lainsäädännössä. 1990-luvun puolivälistä alkaen trendinä on ollut korostaa kansalaisten aktiivista osallistumista esimerkiksi paikallisten hankkeiden valmistelussa ja suunnittelussa. Lisäksi lainsäädännöllä on haluttu varmistaa, että suunniteltavat asiat esitellään kansalaisille mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja näin alistetaan ne julkiselle keskustelulle. (emt. 185-186.) Yksi konkreettisimmista ja onnistuneimmista esimerkeistä on vuodelta 2013, kun ympäristöministeriö ja eduskunnan tulavaisuusvaliokunta joukkoistivat niin sanotun maastoliikennelain valmistelun (Aitamurto & Landemore 2013).

Aktiivisuutta on haluttu lisätä muun muassa kuntalaissa, maankäyttö- ja rakennuslaissa, perustuslaissa ja julkisuuslaissa. Esimerkiksi kuntalaissa valtuustoja ohjeistetaan järjestämään kuulemistilaisuuksia ja kunnallisia äänestyksiä kuntalaisille sekä tukemaan kuntalaisia aloitteidensa valmistelussa. Retoriikan tasolla suomalaisessa yhteiskunnassa on siis otettu valtavia harppauksia kohti osallistuvaa demokratiaa. Käytännössä tilanne on toki monesti toinen. (Heikkilä 2001, 185-186.)

2.1 Suuri debatti

Oman sukupolvensa lainatuin toimittaja Walter Lippmann totesi 1920-luvulla, että

kansa on kykenemätön ottamaan osaa omien asioidensa hoitamiseen. Lippmann vertasi tiedotusvälineiden yleisöä teatteriyleisöön, joka saapuu keskellä viimeistä näytöstä ja poistuu ennen esiripun laskeutumista. Näin ollen suurella yleisöllä, toisin kuin valtaeliitillä, ei voi olla yhteiskunnalliseen päätöksentekoon tarvittavaa tietämystä. Lippmannin mielestä tiedotusvälineiden ei ole tällöin tärkeää raportoida valtaeliitille yleisön mielipiteitä, vaan yleisöä täytyy valistaa vallankäyttäjien mielipiteistä. (Lippmann 1995 [1925], 48–51.)

Filosofi John Dewey (2006 [1927]) oli eri mieltä Lippmannin luoman elitismiin ja asiantuntijuuteen pohjautuvan demokratian mallin toimivuudesta. Deweyn ajatus oli, että viestinnän tärkein tehtävä yhteiskunnassa on mahdollistaa sellainen laaja demokraattinen toiminta, jossa kaikki pystyisivät osallistumaan yhteisistä asioista päättämiseen (Dewey 2006 [1927], 142–143). Siten Dewey pohjaa ajatteluaan edellä mainittuun osallistuvaan demokratiakäsitykseen.

Vaikka Dewey oli Lippmannin kanssa samaa mieltä siitä, että keskustelun taso massayhteiskunnassa oli huono, ei hän halunnut sulkea yleisöä pois keskustelusta, päinvastoin. Dewey ei puhukaan Lippmannin tapaan passiivisesta massayleisöstä, vaan hänen public-terminsä viittaa aktiivisesti toimivaan julkisoon. Julkison ja yleisön ero on olennainen: Deweyn mukaan julkiso suuntautuu yhteisen ongelman kotrolloimiseen ja ratkomiseen, kun taas yleisö jää seuraamaan, kuinka muut ongelmaan suhtautuvat. Juuri tässä on Deweyn ja Lippmannin ero. Kun Lippmann tuomitsee tavalliset ihmiset yleisöön, Dewey nostaa heidät julkisoon. Lippmannin mielestä heillä ei ole kompetenssia ratkoa yhteiskunnan mutkikkaita ongelmia. (Kunelius 2004, 98-99.)

Se, miksi keskustelu kuitenkin jää julkisuudessa heikoksi, johtuu Deweyn mukaan julkisen keskustelun tavoista ja käytännöistä. Usein julkinen keskustelu vieraannuttaa julkison asiasta: oma ongelma ei enää näytäkään tutulta. Deweyn kritiikki kohdistuu näin muun muassa journalismiin. Ihmisten passiivisuus ja välinpitämättömyys yhteisiä ongelmia kohtaan johtuu esimerkiksi siitä, että heitä puhutellaan ”vieraalla” kielellä, jonka avulla yhteisten kysymysten liittäminen omaan kokemukseen ei onnistu. Julkisuus puhuu liiaksi abstraktien asiantuntijoiden ja poliitikkojen tai

mitäänsanomattoman viihteen tai sensaation kieltä. Deweyn mukaan julkisuus tarjoilee meille kaikenlaista aineistoa, mutta sen aiheet ja muodot eivät tavoita ihmisten omaa kokemusmaailmaa. Näin ei synny elävää kytkentää julkisuuden puheenaiheiden ja ihmisten arkisten kokemusten välille. Kehkeytyy siis tilanne, jossa on julkisuutta, mutta ei julkisoita. (ema. 100-101)

Ratkaisuksi tämän kulttuurisen vian korjaamiseksi Dewey ehdottaa, että asiantuntijat ja edustavat laitokset suuntautuvat konkreettisiin, yhteisiin ongelmiin. Se edellyttää sitä, että myös muut kuin ”ylhäältä” käsin asiaa tarkastelevat asiantuntijat voivat osallistua ratkaisuihin käytävään keskusteluun. Aidon julkisomuodostelman syntyminen edellyttää, että ihmiset kokevat voivansa oman kokemuksensa perusteella ymmärtää ja osallistua julkiseen keskusteluun. Siihen, miten tämä tarkalleen ottaen onnistuisi, ei Dewey anna valmista vastausta. (ema. 101-102) Ohjelmanjulistuksellisella tasolla Deweyn visioita jatkettiin kuitenkin esimerkiksi jo 1940-luvun lopulla, jolloin yhdysvaltalainen Hutchinsin komitea laati raportin, jossa käsiteltiin vapaan ja vastuullisen lehdistön piirteitä. Komitean mukaan yksi piirteistä oli se, että lehdistön tuli heijastaa edustava kuva yhteiskunnan perustavista ryhmistä. (Haas 2007, 7-8.)

Deweyn ajatus siitä, että journalismin tulee aktivoida kansalaisia yhteiskunnalliseen osallistumiseen, on oman tutkimukseni punainen lanka. Vaikka Lippmannin ja Deweyn kiista on kaikkea muuta kuin tuore, esimerkiksi Tarmo Malmbergin (2009) mukaan se on edelleen kiistattoman ajankohtainen. 1920-luvulla oltiin nimittäin hyvin samanlaisen kriisin äärellä kuin 1990-luvun alusta lähtien. Kansalaiset ovat passivoituneet, mikä koetaan suurelta osin median syyksi. (Malmberg 2009, 54.) Erilaisissa kohuissa ryvettyneen suomalaisen politiikan tilasta voisi todeta kuin Dewey aikanaan.

”Mitä väliä sillä on, äänestänkö vai en? Kaikki jatkuu kuitenkin entiseen malliin. Minun ääneni ei ole koskaan muuttanut mitään.” Hieman pohdiskelevammat saattavat lisätä: ”Tässä taistellaan vain siitä, kuka pääsee sisäpiiriin ja kuka ei. Vaaleissa päätetään vain siitä, kuka kaappaa virat, kuittaa palkat ja pääsee ravistelemaan luumut puusta.”” (Dewey 2006 [1927], 140.)

2.2 John Dewey'n jäljillä

John Dewey'n ajatusten jalostajana tunnettu James W. Carey on edeltäjänsä hieman pessimistisempi. Careyn mielestä julkiso on käsitteenä ja terminä ”potkaissut tyhjää”. Vaikka toimittajakunta oikeuttaa työnsä ajattelemalla, että se on olemassa juuri yleisöään, siis julkisoa varten, on julkiso todellisuudessa heitetty nurkkaan. (Carey 2003 [1987], 7.)

”Julkiso on toteemi ja onnenkalu sekä rituaalisten kunnianosoitusten kohde. --- Mutta vaikka journalismin retoriikassa vannotellaankin rituaalisesti julkison nimiin, kukaan ei tunnu oikein tietävän, mikä julkiso on tai mistä sen löytäisi taikka onko sitä enää lainkaan olemassa.” (ema.)

Careyn tulkinnan mukaan julkison ovat korvanneet erilaiset eturyhmät, joiden suhde julkiseen elämään on yleensä manipulatiivinen ja propagandistinen. Careyn mielestä keskeisin syy journalismin luisumiseen sivuraiteille on jo Deweynkin hampaissaan riepottelema Walter Lippmann. Toimittajat ovat omaksuneet Lippmannin luomat ajatukset siitä, että journalismin keskeisin tehtävä on välittää niiden asiantuntijoiden ajatuksia, jotka kulloinkin ovat syvällisimmin perehtyneet käsillä olevaan aiheeseen. Journalismi on nykyisin tieteellistä, se perustuu faktoihin ja objektiivisuuteen. Careyn mielestä tilanne ei ole ongelmaton. (ema. 8-10)

”Journalismimme on jatkuvien asiantuntija-arvioiden vuolas vuo, mutta koska asiantuntijat ovat erimielisiä, kyse on pikemminkin talk show -juorujen seuraamisesta ja pikkusievästä manipulaatiosta kuin totuuden todistamisesta. Journalismimme on pullollaan tosioita mutta ei johdata niiden ymmärtämiseen, minkä vuoksi yleisö on lamautunut paikalleen ja vain merkitsee tiedoksi ylhäältä annostellut asiantuntija-arviot.” (ema. 10.)

Careyn katsannossa julkison kulta-aikaa on ollut aika ennen ammattimaista lehdistöä. Porvariston keskustelut krouveissa uutiskirjeiden äärellä, kriittinen suhtautuminen kirjoitettuihin uutisiin ja omien mielipiteiden kertominen juuri samaisten uutiskirjeiden

ja alkeellisten sanomalehtien sivuilla aktivoivat julkisoa eivätkä kadottaneet valtaa pelkän eliitin käsiin. Careyn määritelmän mukaan julkiso merkitsee käsitteenä kolmea asiaa. Yksinkertaisimmillaan se on ryhmä, joka kokoontuu puimaan uutisia. Toisaalta se on journalismin yhteen kokoamien ihmisten keskinäinen diskurssimuoto. Kolmanneksi julkiso on poliittinen vaikutuskanava ja valtakeskittymä, jonka muodostavat yhdessä mielipiteensä muodostavat julkison jäsenet. Valtaa ei siis ole vain valtiolla tai sen erilaisilla laitoksilla, vaan julkisessa keskustelussa valtaa jaettiin julkison ja eliitin kesken. (ema. 11-12.)

Julkiso alkoi kuitenkin pian rappeutua. Keskusteluyhteys alkoi haihtua poliittisen lehdistön kaudella ja kehitys kiihtyi kaupallisen lehdistön alkutaipaleella. Viimeinen naula arkkuun julkisolle etenkin Yhdysvalloissa oli keltaisten lehtien perustaminen ja lennättimen keksiminen 1800-luvulla. Yhtäkkiä journalismin keskiössä olivat nopeus ja objektiivisuus, jolloin lyhyet, tarttumapinnaltaan latteat uutiset syrjäyttivät muun muassa pilajutut, liioittelukertomukset, ironian ja satiirin. Toisin sanoen julkisolle ominaiset puheentavat kadotettiin ja tilalle tuotiin vieras juttumuoto, jonka keskeisin tavoite oli kertoa ajankohtaisesta tapahtumasta mahdollisimman persoonattomasti ja lyhyesti. (ema. 14-15.)

”Nostamalla objektiivisuuden ja tosiasiallisuuden kardinaalihyveiksi pennilehdistö syrjäytti keskustelun tai väittelyn päätavoitteen paikalta. Samalla se törmäytti lukijan tapahtumiin, joista tällä ei ollut kokemusta ja joiden selittämiseen tällä ei ollut välineitä.” (ema. 15.)

Se, miten journalismia sitten tulisi Careyn mukaan parantaa, jää melko abstraktille tasolle. Careyn tavoitteena on kuitenkin se, että julkiso on eheyttävä entiseen loistoonsa ja lippmannilaiset ajatukset journalismista ja yleisön roolista unohdettava. Carey itse puhuu muutoksesta, jossa tieteellisestä journalismista siirryttäisiin arkijournalismiin, jopa runouteen. Tärkeää on ennen kaikkea se, että julkiso herätetään henkiin puhuttelemalla ihmisiä keskustelukumppaneina. Toimittajien ja asiantuntijoiden keskustelua tuppisuuna seuraaminen ei aktivoi ketään. (ema. 16.)

2.3 Habermas ja kansan ylistys

Myös julkisuusteoreetikko Jürgen Habermas antaisi kansalaisille enemmän tilaa poliittisessa julkisuudessa. Habermasin mukaan julkisen mielipiteen muodostaminen yhteiskunnassa onnistuu vain siten, että se muodostetaan keskustellen, osallistuvan demokratiakäsityksen ihanteiden mukaan. Toisin kuin Dewey tai Carey, Habermas ei puhu yleisön osallistumiskeinoista mystisen abstraktisti, vaan hän toivottaa kansalaiset tervetulleiksi mediassa käytävään keskusteluun puhujan ja haastateltavan roolissa. Habermasin arvion mukaan yksittäiset kansalaiset eivät ole niin kykenemättömiä järkevien mielipiteiden muodostamiseen kuin monet muut teoreetikot olettavat. (Habermas 2009, 39)

” ---lukijat, kuuntelijat ja katsojat pystyvät kiistatta muodostamaan pitkällä tähtäimellä järkeviä asenteita julkisiin asioihin, jopa tiedostamattaan. He voivat rakentaa niitä summaamalla satunnaisesti vastaanottamiinsa tietopalasiin kohdistuneita, usein lausumattomia ja sittemmin mielestä häipyneitä reaktioitaan, jotka he alkuaan yhdensivät kehkeytyneiksi käsiteläviköiksi ja arvioivat suhteessa sellaisiin--- ” (ema.)

Kansalaisten ääntä ei ole mediassa saatu eliittidiskurssien rinnalle kahdesta syystä. Ensinnäkin pääsy mediaan on vinoutunut 'yhteiskunnallisesta riistosta' ja 'kulttuurisesta syrjinnästä' johtuen: ihmisen halu ja kyvykkyys osallistua julkiseen keskusteluun riippuu usein tämän yhteiskunnallisesta asemasta ja kulttuuritaustasta. Tämä tilanne on Habermasin mielestä viime vuosikymmenten aikana paikoin parantunut. Nykyisin esimerkiksi vaaleissa äänestetään asiakysymyksistä, mikä on taas johtanut ”asiajulkisoiden” syntyyn. Tietty käsiteltävä asia voi siis saada aikaan löyhiä julkisoja, joiden muotoutumista eivät määrää esimerkiksi yhteiskuntaluokat tai maantieteellinen sijainti. Toiseksi markkinavoimien vaikutus mediaan on halvaannuttanut kansalaisyhteiskuntaa. Kun viihde ja mainokset valtaavat mediamaisemaa, myös uutiset ja muut journalistiset jutut tuotteistuvat ja tavaroituvat. (ema. 41-42.)

”Tämä puolestaan johtaa siihen, että yksi viestintäkäsike korvautuu vaivihkaa toisella: poliittiset keskustelukysymykset suodattuvat ja sulautuvat viihteen muotoihin ja sisältöihin. Henkilöimisen ohella kansalaisyksityisyyttä ja politiikan vastaista mielialaa edistävät tapahtumien dramatisointi, mutkikkaiden asioiden yksinkertaistaminen ja räikeä vastakkainasettelu ristiriita-asioissa.”
(ema. 41-42)

Tällä hetkellä massaviestintä on tutkimusten mukaan passivoivaa. Vaikka yhä useampi ihminen viettää yhä enemmän aikaa median parissa, ei kiinnostus politiikkaa ja yhteiskuntaa kohtaan ole kasvanut, vaan ”videopahoinvointi” on lisääntynyt. Yhdysvaltalais tutkimuksissa runsaasti sähköisiä medioita kuluttavat ja niitä tärkeinä tietolähteinä käyttävät ihmiset eivät luota politiikkaan ja asennoituvat siihen kyynisesti. Habermasin mielestä syy tähän ei ole kansalaisten, vaan poliittisen viestinnän muodot eivät tällä hetkellä kannusta heitä osallistumaan. (ema. 41.)

2.4 Dahlgren ja refleksiivisyys

Myös televisiota laajasti, ja erityisesti habermasilaisesta näkökulmasta tutkinut Peter Dahlgren (1995 112-115) muistuttaa, että tavallisen ihmisen näkyvyys nimenomaan puhuvana toimijana on merkityksellistä katsojan kannalta. Medioituneessa ja pirstaloituneessa yhteiskunnassa yksilön identiteetti muotoutuu yhä enemmän tiedotusvälineiden välityksellä. Niillä on erityisen paljon valtaa ihmisten identiteettien rakennuksessa, sillä ihmismieli jäsentää omia kokemuksiaan nimenomaan tarinoiden kautta, joita journalismissa perinteisesti tuotetaan. Dahlgren käyttää tästä ilmiöstä nimitystä refleksiivisyys.

” --- sitoudumme kollektiivisiin tarinoihin: tarinoihin ryhmistä, kansakunnasta, yhteiskunnallisista liikkeistä ja poliittisista puolueista. Siten yhdistämme yksilöllisen identiteettimme yhteisölliseen.” (emt. 114.)

Jotta identiteettiä voidaan kehittää, katsojan pitää pystyä asettamaan itsensä osaksi median esittämää maailmaa. Jos ihmisen tietoisuus on ei-refleksiivinen, hän tyytyy objektin asemaan. Tällöin ihminen ei näe itseään osana sosiaalisen todellisuuden rakentumista, vaikka hän saattaisikin ottaa osaa yhteiskunnalliseen toimintaan. Dahlgrenin mielestä esimerkiksi tv-uutiset vähentävät konventioillaan refleksiivisyyttä. Ensinnäkin tv-uutiset rakennetaan niin, että tiedolla ei näyttäisi olevan rajoja. Toiseksi vallakkaiden toimijoiden ja asiantuntijoiden virta asettaa katsojan tarinoiden ulkopuolelle. Katsojat pääsevät vain harvoin esiintymään sosiaalisina toimijoina uutisten maailmassa. (Dahlgren 1982, 104-105.)

Dahlgren näkee, että refleksiivinen journalismi haastaa katsojaa pohtimaan ennen kaikkea moraaliaan. Esimerkiksi Ruotsissa pohdittiin 1990-luvun alussa sitä, miksi jutut Romanian lastenkodeista saivat ihmiset toimimaan ja lahjoittamaan rahaa huomattavasti enemmän kuin kuvat Jugoslavian sodasta. Dahlgren ehdottaa, että kyse saattoi olla draaman rakentamisesta: romanialaiset lapset olivat selkeitä ja yksiselitteisiä uhreja, kun Jugoslavian tapahtumat kuvattiin etnisenä konfliktina. (Dahlgren 1995, 68-70.) Stoeher (1994, lainattu Dahlgren 1995, 69-70) puolestaan arvioi, että ihminen ymmärtää journalismia silloin, kun hän voi samastua erilaisiin tilanteisiin ja ihmisiin jutuissa. Stoeherin mielestä journalismista täytyykin luoda dialogista, jotta katsoja rohkaistuu refleктоimaan omia moraalisia kantojaan: perinteinen, dokumentaarinen tapa rakentaa journalismia ei luo riittävää dialogista asetelmaa. (emt.)

2.5 Radikaali kansalaisjournalismi

Keskeisin ja samalla radikaalein ihmisten osallistamista pohtiva journalismin ja samalla tutkimuksen suunta on kansalaisjournalismi. Liike syntyi Yhdysvalloissa 1980-luvun lopulla, kun joukko toimittajia ja päätoimittajia hermostui journalismin tasoon maassaan. Heitä ahdisti se, että kansa, jota he työllään halusivat palvella, oli menettänyt luottamuksensa journalismiin ja lopettanut jopa kokonaan tiedotusvälineiden seuraamisen. Toimittajat kokivat, että tiedotusvälineiden tehtävä on auttaa kansalaisia osallistumaan tehokkaasti julkiseen elämään. Jos kansalaiset eivät tässä onnistu, on se yksiselitteisesti journalismin vika. (Rosen 1995, 2.)

Liikkeen keskeisen hahmon Jay Rosenin (1999, 22-23) mukaan kansalaisjournalismin voi ymmärtää viidellä tavalla. Se voi olla:

- **Väite** siitä, että asioiden tulisi olla jollain tietyllä tavalla
- **Kokeilu**, joka vastaa kansalaisjournalismin väitettä
- **Liike**, joka koostuu toimittajista, entisistä toimittajista, tutkijoista ja heitä taloudellisesti tukevista tahoista
- **Väittely**, jota käydään kansalaisjournalismin tukijoiden ja vastustajien kesken median roolista ja toimintatavoista
- **Seikkailu**, jonka tarkoitus on luoda uudenlaista joukkoviestintää. Tämän seikkailun on tarkoitus olla kokeellista ja ennakkoluulotonta

Kansalaisjournalismin voi terminä jakaa toisinkin. Ensinnäkin se on kimppu journalistisia kokeiluja, jolla kansalaisia on haluttu tuoda esiin julkisuudessa tai heidät on haluttu aktiivisiksi journalismin tekijöiksi. Samalla termi on jatketta myös teoreettiselle keskustelulle, jota on käyty muun muassa julkisuudesta, yleisöstä ja demokratiasta (Ahva 2003, 7). Näiden määritelmien lisäksi kansalaisjournalismi on itsessään journalismin tutkimusta (emt).

Heikki Heikkilä ja Risto Kunelius (1997) pitävät pääsyn käsitettä keskeisenä kansalaisjournalismista puhuttaessa. Pääsyn kannalta journalismin arviointi ei pysähdy siihen, kuka pääsee ääneen, vaan se kysyy myös, minkälaisina toimijoina ja missä asioissa kukakin ääneen pääsee. (Heikkilä & Kunelius 1997, 7.) Tällä hetkellä journalismi on heidän mukaansa julkisuuden portinvartijana epäreilu. Se ei esitä edustavaa kuvaa yhteiskunnasta, vaan tietyt tahot ovat journalismissa selvästi ylliedustettuja toisten jäädessä pimentoon.

” Journalismin luoma julkisuustila on kuin kahvila, johon pääsevät sisään vain kanta-asiakkaat. Muiden osana on katsella kuppilan ikkunasta sisään.”
(Kunelius & Heikkilä 1997, 7.)

Tavallisten ihmisten pääsy journalismin kahvilaan on ollut erityisesti kansalaisjournalistien ja kansalaisjournalismin tutkijoiden tavoitteena. Ajatukset siitä, kuinka kansalaisten näkökulmaa voisi julkisuudessa paremmin edustaa, vaihtelevat rajusti kansalaisjournalismin tutkimuksen sisällä. Yhteinen päämäärä on kuitenkin parantaa kansalaisten painoarvoa julkisuuden keskeisten kysymysten muotoutumisessa (Kunelius 2000, 20). Kuneliuksen mielestä journalismi ei voi olla kehuttavaa, jos se ei tunnista kansalaisten tekoja tai puheita uutisoimisen arvoisiksi (emt. 21).

Heikkilän (2001) mielestä journalismia voidaan muuttaa kehuttavammaksi, *vankistaa* luottamalla kansalaisten kykyyn ja haluun osallistua yhteiskunnallisten asioiden käsittelyyn. Lainsäädännössä ja hallintoretoriikassa 1990-luvun puolivälissä alkanut trendi on korostanut kansalaisten osallistumisen merkitystä toimivassa demokratiassa. Siitä huolimatta vanhat käytännöt ovat edelleen käytössä viranomaisten ja viestinten suhteissa. Kunnissa hallinnolla ja viestimillä on selkeä ja vakiintunut työnjako, jossa hallintoon liittyvä julkisuus on suosiolla jätetty journalismin tehtäväksi. Heikkilän mukaan työnjako on joskus toiseenkin suuntaan niin kiinteä, ettei virallisten ryhmien ulkopuolisia ääniä mahdu mukaan. Helposti käy niin, että jokainen asiantuntijaryhmä syrjäyttää vuorollaan kansalaiset julkisen keskustelun ulkopuolelle tai sen sivurooliin. (Heikkilä 2001, 283, 185, 191–192.)

Vaikka kansalaisjournalismin kukoistuskausi sijoittui 1990-luvulle, on käsitettä käytetty vilkkaasti tieteellisessä keskustelussa ja journalismin tutkimuksessa myös 2000-luvulla. Siitä huolimatta, että teknologian kehitys on muuttanut journalismin välineitä ja julkaisualustoja, on kansalaisjournalismin yksi keskeisimmistä kysymyksistä, journalismin suhde demokratiaan, edelleen ajankohtainen. Kansalaisjournalismissa kansalaista ei nähdä poliittisten päätösten kohteena ja äänestäjänä, vaan osallistuvan demokratiakäsityksen mukaisesti aktiivisena osallistujana ja keskustelijana. Olennaista on, että kansalaisjournalismissa kansalaiset nähdään aktiivisina toimijoina myös mediassa, ei vain mediaa kuluttavana ja vastaanottavana massana. (Ruusunoksa 2009, viitattu 4.10. 2010.) Tanni Haasin mukaan kansalaisjournalismin ideologia ja käytännöt

eivät ole kadonneet journalismin käytännöistä, vaan ne ovat nykyisin kultakautta ”laihempia” (Haas 2007, 139-140). Kansalaisjournalistiset tavat tehdä juttuja kuuluvat edelleen toimitusten keinovalikoimiin, vaikka juttuja ei kokonaisuudessaan tehtäisikään kansalaisjournalismin filosofian mukaisesti (emt.).

2.6 Kansalaisjournalismi Suomen mediassa

Suomi oli varsin hedelmällistä maaperää kansalaisjournalismille sen rantautuessa Suomeen 1990-luvun puolivälissä. Lukija- ja katsojalukujen pienenemisestä ja internetin uhasta kärsinyt media kiinnostui asiasta nopeasti. Sen jälkeen media on useammin sallinut tavallisten ihmisten kertoa näkemyksiään valtaeliitin rinnalla, mutta käytännössä se on usein tarkoittanut, että tavalliset ihmiset ovat olleet satunnaisia kommentaattoreita ennalta päätetyille asioille. Joissain toimituksissa tosin kansalaisille on annettu suurikin rooli journalistisen sisällön määrittelyssä. (Paulussen, Heinonen, Domingo & Quandt 2007, 140.)

Tietävästi ensimmäinen kansalaisjournalistinen kokeilu Suomen mediassa tehtiin Ahvenanmaalla Nya Åland -lehdessä syksyllä 1996. Lehti viritteli keskustelua Ahvenanmaan alkoholipoliittisesta ohjelmasta yhdessä kansalaisten kanssa. Erilaisten kyselyjen ja keskustelujen avulla haluttiin saada selville maakunnan asukkaiden ajatuksia ja kysymyksiä, joita lehti sitten esitti maakunnan päättäjille. Sen jälkeen kokeiluja on ollut esimerkiksi Väli-Suomen sanomalehdissä ja Aamulehdessä. Kokeiluissa on esimerkiksi perustettu kansalaisraateja, jotka ovat ruotineet erilaisia ajankohtaisia kysymyksiä. Raatien yhdessä muodostamia mielipiteitä on sitten esitetty ammattitoimittajan tekemissä jutuissa lehtien sivuilla. Tällaisia kokeiluja on lisäksi ollut useissa pienemmissä, yleensä paikallislehdissä. (Heikkilä 2001, 175-176, kokeiluista laajemmin ks. esim. Heikkilä ja Kunelius 1999.) Lisäksi esimerkiksi Yleisradion ohjelmistossa oli vuosina 2006-2011 Suomiexpress-ohjelma, joka oli erinomainen esimerkki kansalaisjournalismin käytännön sovelluksista Suomessa. Kansalaisjournalistiseksi kuvaillussa ohjelmassa juttujen aiheet pyrittiin hakemaan kansalaisten keskuudesta ja juttuvinkkien antamiseen kannustettiin laajasti. Lisäksi kansalaiset olivat ainakin ohjelman

linjausten mukaan tärkeässä roolissa myös yksittäisten juttujen haastateltavina.

Vaikka kansalaisjournalismi varsinaisena uudistusliikkeenä on hiipunut niin Suomessa kuin muuallakin, on osa kansalaisjournalismin käytännöistä edelleen käytössä mediataloissa. Laura Ruusunoksan mukaan käytännöt ovat pysyneet elossa osittain mediatalouden paineiden takia. Viestimet kamppailevat siitä, kuka tuottaa kansalaisille mahdollisimman houkuttelevia sisältöjä ja saa näin säilytettyä katsojamääränsä tai levikkinsä ennallaan. Kansalaislähtöisistä työmenetelmistä on säilytetty esimerkiksi seuraavia: kansalaismielipidettä kuunnellaan tarkasti, toimittajien ja kansalaisten vuorovaikutusta on lisätty, lukijoilta haetaan juttuaiheita ja näkökulmia tai otetaan kansalaisia juttukeikoille esittämään kysymyksiä päättäjille. (Ruusunoksa 2009, viitattu 4.10. 2010.) Lisäksi tutkijoiden aktiivinen osallistuminen kansalaisjournalististen toimintatapojen jalkauttamiseen ja aiheen pitäminen esillä journalistiikkaa opettavissa oppilaitoksissa on säilyttänyt termin työtään tekevien toimittajien sanavarastossa (Ahva 2010, 57-58). Siten kansalaisjournalismin nykyistä suomalaisversiota voidaan kutsua valtavirran toiminnaksi, jolla ei pyritä haastamaan journalismin nykyrakenteita, vaan ennemmin se on osa journalistista kulttuuria (emt.).

Kansalaisjournalismin käsite on hämärtynyt ajan kuluessa tarkoittamaan myös kansalaisten itsensä tekemää journalismia. Ruusunoksa kuitenkin muistuttaa, että alunperin termillä on tarkoitettu vain ammattitoimittajien tekemää journalismia, jonka tarkoituksena on ollut toimia vastavoimana niin sanotulle eliittijournalismille. Sen periaatteiden mukaan kansalaisten omia kokemuksia ja tietoa pitäisi hyödyntää journalismissa nykyistä enemmän. Myöhemmin lähinnä käännösvirheiden takia myös kansalaisten tuottamasta mediasisällöstä on alettu Suomessa puhua kansalaisjournalismina. Ruusunoksa korostaa, etteivät blogit ja tai kansalaisten julkaisemat valokuvat täytä kansalaisjournalismin määreitä, vaan tällaista viestintää tulisi kuvata esimerkiksi kansalaisten vertaisviestinnäksi. (ema)

3. Aiempi toimija-analyysi tavallisista ihmisistä mediassa

Tässä luvussa vedän yhteen muutamia tutkimuksia, joita tavallisten ihmisten näkyvyydestä tai käytöstä on tehty Suomessa ja ulkomailla. Yritän nostaa esiin keskeisimpiä käytäntöjä ja kipupisteitä, joita kansalaisten rooliin journalismissa liittyy. Aiemman tutkimuksen erittely keskittyy erityisesti televisiouutisia ja sanomalehtijournalismia perkaavaan tutkimukseen.

3.1 Kansalainen – yksilö vai ryhmän edustaja?

Monet pitävät kansalaisten osallistumista ja näkyvyyttä mediassa demokratisoivana kehityksenä: journalismi on ottanut pitkän askeleen ilmaistakseen tavallisten ihmisten näkökulmia ja tukeakseen heidän poliittista sitoutuneisuuttaan. Vaikka ilmiötä pidetään positiivisena, samalla kuitenkin tapaa, jolla tavallinen ihminen uutisissa näkyy, ei pidetä erityisen laadukkaana. (Pantti & Husslage 2009, 78.)

Antti Seppälä (2003, 161-164) päätyy työn ja kodin esittämistä tutkivassa väitöskirjassaan samantyyppiseen tulkintaan. Hänen mukaansa kansalaisten rooli on kasvanut suomalaisissa televisiouutisissa 1990-luvulta lähtien niin selvästi, että on syytä puhua journalistisen kerronnan suuresta murroksesta. Hänen tulkintansa mukaan yksilöä käytetään kuitenkin ainoastaan konkretisoimaan jutussa käsiteltävää asiaa esimerkiksi avulla. Niin sanotussa paketoitirakenteessa tavallisen ihmisen paikka on yleisimmin jutun alussa, ja esimerkin jälkeen alkaa ”varsinainen asia”, kun asiantuntijat päästetään ääneen. Jutun lopussa palataan vielä tunnelmoimaan kansalaisen kanssa. Jutun faktaosa on siis erillinen alun ja lopun tunnelmapaloista: tavallinen ihminen ei ole asiantuntija, vaan jutun seurattavuutta parantava ja elävöittävä elementti, jutun paketoija. (Seppälä 2003, 161-164.)

Seppälän tulkinta siitä, mikä kansalaisen rooli uutisissa on, on kahtiajakoinen. Toisaalta Seppälä näkee, että tavallisten ihmisten näkyminen uutisissa voi tuoda abstrakteilta tuntuvat aiheet lähemmäksi katsojaa ja näyttää, mitä päätöksistä seuraa ihmisen arjessa. Hänen mukaansa tämä voi siis olla yhteisöllisyyttä vahvistavaa. Lisäksi hän pitää paketoitirakennetta hyvänä tv-jutun tarinallisuuden ja kiinnostavuuden kannalta. Toisaalta taas Seppälä pitää yksilöiden määrän kasvua mediassa ongelmallisena

demokratian kannalta. Hänen mielestään katsojien samastuminen toisiin yksilöihin vieraannuttaa heidät yhteisöllisyydestä. Vaikka yksilöt ovatkin jutuissa mukana, katsojat tajuavat, että he esimerkiksi työntekijöinä ovat voimattomia 'varsinaisten asioiden', siis jutussa esitettyjen faktojen edessä. Tällöin esimerkiksi äänestämisen tai muu vaikuttaminen asioihin vaikuttaa turhalta. (emt. 164-166.)

Kaiken kaikkiaan Seppälä on sitä mieltä, että puhuessaan minä-muodossa, kansalaiset esiintyvät uutisjutuissa vallattomina suhteessa esimerkiksi asiantuntijoihin tai päättäjiin, jotka saavat puhua laajemman joukon puolesta. Ennen paketointirakenteen ja yksilöllistymisen syntymistä kansalaisten puolesta puhuivat esimerkiksi luottamusmiehet, jolloin Seppälän mukaan kansalaisille syntyi tunne, että heillä on valtaa suhteessa päättäjiin. Näin kollektiivisuus vahvistui (emt. 172-173).

Seppälän tulkinta ilmiöstä on täysin päinvastainen esimerkiksi Marko Ampujan kanssa. Yleisradion tv-uutisia tutkineen Ampujan mielestä tavallisen ihmisen pitäisi päästä puhumaan nimenomaan henkilökohtaisella minä-tasolla itselleen tärkeistä asioista. Hänen mielestään se, että tavallinen ihminen on jutussa edustamassa laajempaa ihmisjoukkoa, vaikkapa laman riuduttamaa kansanosaa, on ongelmallista. Ampujan tutkimuksen kantava ajatus onkin, että yksittäisessä uutisjutussa kansalaisia käytetään joko katastrofien uhreina, poikkeamina järjestyksestä tai laajojen kansanjoukkojen edustajana. Ampujan tulkintojen mukaan kansalaisen tehtävä on näin ollen kuvittaa kertojan ja eliittilähteiden luomia todellisuusmääritelmiä. (Ampuja 1997, 37.)

Ampujan ja Seppälän päinvastaiset tulkinnat kertovat paljon tavallisista ihmisistä käydystä tieteellisestä keskustelusta. Yksimielisyyttä siitä, esiintyvätkö kansalaiset yksilöinä vai jonkin ryhmän edustajina, ei näyttäisi olevan. Itse olisin taipuvainen ajattelemaan, että journalistisissa käytännöissä tuntuisi vieraalta, jos haastateltavat saisivat esiintyä puhtaasti omien näkemystensä ja henkilökohtaisten kokemustensa tulkkeina. Vain hyvin harvoin esimerkiksi virkamies tai poliitikko esiintyy tiedotusvälineissä yksityisenä ihmisenä, vaan yleensä hänen taustallaan on jonkinlainen organisaatio, vaikkapa poliittinen puolue tai virasto. Siksi Ampujan vaatimus siitä, että

kansalaisen pitäisi päästä tuottamaan lähinnä minäpuhetta, on erikoinen. Yksi keskeisimmistä uutiskriteereistä kuitenkin on, että uutisen tulisi koskettaa laajaa ihmisjoukkoa (ks. esim. Kunelius 2004, 190). Jos katsoja lisäksi tuntee kuuluvansa samaan ryhmään ruudussa näkyvän tavallisen ihmisen kanssa, tarjoaa haastateltava huomattavasti enemmän samastumispintaa kuin pelkästään omista kokemuksista puhuessaan.

Toisaalta taas Seppälän ajatus siitä, että yksittäisten tavallisten ihmisten esittäminen mediassa vieraannuttaisi muita kansalaisia päätöksenteosta, on sekin hieman nurinkurinen. Esimerkiksi Hannu Niemisen (1998, 276) mukaan kansalaisten poliittinen aktiivisuus laskee, jos he kokevat, etteivät saa ääntään kuuluviin joukkoviestimissä. Niemisen mielestä ihmiset saadaan aktivoitua, kun normaalisti eliitin keskustelua seuraavat kansalaiset pääsevät mukaan julkisuuteen (emt. 276). Seppälän ehdotus, että esimerkiksi luottamusmiehet toimisivat pääsääntöisesti työntekijöiden edustajina mediassa, ei tunnu tällä perusteella kovin voimaannuttavalta. Lisäksi Seppälä mielestäni aliarvioi katsojaa siinä, että minäpuhetta puhuva kansalainen koettaisiin aina pelkäksi yksilöksi. Katsoja todennäköisesti ymmärtää, että jutussa haastatellun tavallisen ihmisen ongelma tai kokemus on jollain tavalla yleinen myös muualla yhteiskunnassa, jolloin ainakin tietty katsojaryhmä voi samastua kansalaisen lausuntoon.

Suomalaistoimittajien näkemykset tuntuvat jakautuvan hyvin samalla tavalla kuin tutkijoidenkin. Toisaalta tavallisia ihmisiä pidetään uutisjutuissa hyödyllisinä siksi, että heidän kauttaan asioista saadaan ymmärrettäviä. Tavalliset ihmiset voivat edustaa joitain ryhmiä tai toimia esimerkkeinä yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutuksista. Toisaalta kuitenkin ainakin osa toimittajista katsoo, että tavalliset ihmiset voivat myös tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun tärkeitä, kokonaan uusia näkökulmia ja toimia eräänlaisina asiantuntijakommentaattoreina siinä, miten erilaiset yhteiskunnalliset päätökset vaikuttavat arjessa. (Ahva 2010, 237-244)

3.2 Kansalaiset kovissa aiheissa

Kansalaisten roolia journalismissa on tutkittu myös uutisaiheiden näkökulmista.

Demokratian ja yhteiskunnallisen tasa-arvon kannalta ei ole yhtä olennaista, kuinka usein kansalaiset esiintyvät viihteen tai vaikkapa urheilun aihepiireissä kuin heidän näkyvyytensä esimerkiksi politiikan ja talouden aiheissa. Monet tutkijat ovat halunneet selvittää ennen kaikkea sitä, millainen rooli tavallisilla ihmisillä on sellaisissa aiheissa, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä merkittävästi, mutta joiden päätöksenteosta vastaa lopulta eliitti.

Laajan amerikkalaista ja brittiläistä mediaa kartoittaneen tutkimuksen mukaan tavallisille ihmisille ei varata yhteiskunnallisesti merkittävissä, eritoten politiikkaa ja taloutta käsittelevissä uutisissa kummoista paikkaa. Kun kansalaiset ovat läsnä, heidän roolinsa on yleensä passiivinen ja tehtävänsä kertoa, miltä jokin tapahtuma tuntuu. Sen sijaan heiltä ei kysytä, mitä jollekin asialle pitäisi tehdä tai miten erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet pitäisi järjestää. Toisin sanoen kansalaiset reagoivat muiden asettamaan agendaan, mutta eivät osallistu sen rakentamiseen. (Lewis et al. 2004, 163-164.)

Annukka Koskelan pro gradu -tutkimuksen (2007) mukaan kansalaisen rooli esimerkiksi EU-journalismissa on usein pieni. Hän toteaa EU:n perustuslakiaänestyskeskustelua erittelevässä tutkimuksessaan, että useimmiten kansalaiset esiintyvät sekä suomalaisissa että saksalaisissa lehtijutuissa ”gallupprosentteina”. Kansalaisia ei päästetä keskustelemaan asioista, vaikka gallupin avulla eliitin tietoon saatetaankin jokin kansalaisia yleisesti vaivaava epäkohta. Usein myös asiantuntijat tai uutiskertoja puhuvat kansalaisten tuntemuksista heidän puolestaan. Koskelan Helsingin Sanomista ja Frankfurter Allgemeinen keräämässä aineistossa tällainen käytäntö oli huomattavasti yleisempi kuin kansalaisten suorat tai epäsuorat sitaattit. (Koskela 2007, 100.)

”Tämä kertoo mielestäni siitä, että tavalliset ihmiset halutaan pitää mukana keskustelussa, mutta heillä itsellään on lehtien mielestä liian vähän arvovaltaa puhua omasta puolestaan.” (Koskela 2007, 100.)

Suomalaisittain positiivinen tulos on, että Helsingin Sanomissa kansalaiset saivat enemmän puhetilaa kuin Frankfurter Allgemeine. Koskela tarkasteli myös sitä, puhuiko kansalainen henkilökohtaisella vai yleisellä tasolla. Henkilökohtaisuutta painottavat sitaatit toivat teksteihin ”casen”, esimerkin tavallisesta elämästä. Sitaatit, joissa painottui puheenvuoron yleisyys, pyrkivät ottamaan osaa julkiseen keskusteluun. Koskelan mukaan ”caset” elävöittivät juttuja ja niillä oli tärkeä rooli esimerkkeinä. (Koskela 2007, 101.)

” Toimiminen kahdella tasolla vaikeuttaa kuitenkin uskottavan keskustelijan roolin syntymistä. Keskustelukumppanien eli lähinnä poliittisen eliitin jäsenten kun ei tarvitse samassa mittakaavassa avata yksityisyyttään, kun on kyse julkisesta keskustelusta. ” (Koskela 2007, 101.)

Myös Milla Kajanne (2001) on tutkinut kansalaisen roolia Euroopan Unioniin liittyvässä keskustelussa. Kajanne analysoi vuonna 1994 käytyjä televisiokeskusteluja, jotka edelsivät Suomen EU-äänestystä vuonna 1995. Monissa keskusteluissa tv-yleisö koostui kansalaisista, jotka saivat esittää omia EU-aiheisia kysymyksiään poliitikoille ja asiantuntijoille. Yhteiskunnalliselta kannalta tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on se, että toimimisen muodot ja kohtaamisen ehdot poliittisessa keskustelussa eivät ole kaikille yhtä edulliset. EU-keskusteluissa valta määritteli osallistumista, puheenaiheita ja näkökulmia oli toimittajilla, asiantuntijoilla ja poliitikoilla. Vaikka maallikot olivat tilanteessa näennäisen vahvasti läsnä, oli heillä siihen rajoitettu pääsy. Lisäksi keskustelutilanne noudatti perinteistä kysymys-vastaus-mallia, joka uusintaa keskustelun auktoriteettiasemia, vaikka sen puitteissa on mahdollista esittää myös voimakasta kritiikkiä. Kansalaisille annettiin mahdollisuus esittää napakka kysymys, mutta pohdinta- ja ratkaisutehtävä jätettiin poliitikoille. (Kajanne 2001, 258-261.)

”Yleisön osallistumisessa oli kyse julkisuuden demokratisoitumisesta, mutta toteutus näyttää aika pitkälti olleen seremoniallinen rituaali. ” (Kajanne 2001, 262.)

Kajanteen mukaan oli kuitenkin positiivista, että kansalaiset pääsivät mukaan, sillä suuri yleisö saattoi samastua heihin ja toisaalta toimittajat saivat autentisoitua niitä ongelmia, joita kysymyksissä nousi esiin. Kansalaiset pääsivät myös toimimaan jonkinlaisina puoliammattilaisina, oman alansa ja arkinsa asiantuntijoina. He rakensivat aktiivisen kansalaisen mallia. (Kajanne 2001, 258, 262.)

Lotta Lounasmeri on omassa tutkimuksessaan keskittynyt analysoimaan tavallisten ihmisten roolia kunnallispolitiikkaa, tarkemmin kilpailutusta käsittelevissä aiheissa Helsingin Sanomissa. Hänen havaintojensa mukaan kansalainen ei kunnallispolitiikan aiheissa juuri pääse lehtien sivuille keskustelemaan, ja jos pääseekin, häntä kohdellaan joko veronmaksajana tai asiakkaana. Lounasmeri pitää tätä merkinä markkinoistumisesta: julkiset palvelut samastetaan yksityisten yritysten tuotteisiin ja kuntalaiset ovat ikään kuin yrityksen asiakkaita. Kun palvelujen käyttäjiä ja tuottajia puhutellaan asiakkaina eikä kansalaisina, heistä tulee Seppälän sanoin ”epälähteitä” (Seppälä 2005, lainattu Lounasmeri 2006, 107). Tämä epälähde, tavis, on mukana jutussa vain draamallisista syistä, ei siksi, että hänellä olisi jotain sanottavaa. Lounasmeren tarkastelemassa lehtikirjoittelussa kuntalainen onkin todellinen epälähde: palvelujen käyttäjät ja tuottajat näkyivät vain muutamissa kuvissa yhteensä 53 jutussa ja heitä haastateltiin vain kerran. Lähdevalikoima oli suppea ja perinteinen: mukana oli enimmäkseen poliitikkoja ja virkamiehiä. Uutisointi pyöri byrokratiassa ja prosesseissa, eikä kilpailutuksen todellisia seurauksia kerrottu tai arvioitu. (Lounasmeri 2006, 107-108.)

”Kirjoittelu kilpailuttamisesta oli tarkasteltuna ajankohtana runsasta, mutta aiheen käsittelytapa on omiaan vieraannuttamaan kuntalaista omaan elämään vaikuttavista asioista ja myös luomaan sellaista mielikuvaa, ettei yhteiskunnallisiin asioihin ole mahdollista vaikuttaa. [–] juuri kukaan ei kysy, mitä palveluiden käyttäjä haluaa.” (Lounasmeri 2006, 113.)

Vaarallisinta asiassa on Lounasmeren mielestä se, että kuntien julkisia palveluja käyttävät usein ryhmät, joiden on muutenkin vaikea saada omaa ääntään kuuluviin. Lapset, vanhukset, vammaiset ja mielenterveyspotilaat syrjäytettiin

kilpailutuskeskustelussa täysin. (Lounasmeri 2006, 113.)

Marko Ampujan televisiouutisia käsitelleen tutkimuksen mukaan tavalliset ihmiset saavat äänensä kuuluviin vasta uutislähetysten loppupuolelle sijoitetuissa, niin sanotuissa pehmeissä aiheissa. Kansalaista siis kuullaan esimerkiksi perheeseen, terveyteen, koulutukseen ja kulttuuriin liittyvissä aiheissa, mutta hänet suljetaan pois muun muassa taloutta ja politiikkaa käsittelevistä uutisista. Ampujan mukaan ero ”todellisuutta rationaalisesti määrittelevien ”laillistettujen lähteiden” ja todellisuuteen tunnetasolla reagoivien tavallisten kansalaisten välillä tuotetaan television uutisgenressä sekä makrotasolla (uutislähetys) että mikrotasolla (yksittäinen uutisjuttu). (Ampuja 1997, 45).

”Tällä tavoin televisiouutiset instituutiona ”muodostaa yhteiskuntaa” hierarkisesti ja uusintaa vallitsevia valtasuhteita.” (Ampuja 1997, 45.)

Olen myös itse tutkinut tavallisten ihmisten näkyvyyttä erityisesti kunnallispolitiikkaan ja -hallintoon liittyvissä aiheissa. Kandidaatintutkielmassani aineistonani olivat Yleisradion alueelliset tv-uutiset. Tutkin työssäni, kuinka usein tavallinen ihminen pääsee ääneen verrattuna kaikkiin juttujen toimijoihin ja erittelin tarkemmin, minkälaisissa aihepiireissä kansalaista kuunnellaan. Analysoimassani 82 jutussa mukana oli yhteensä 214 toimijaa. Heistä 56, eli noin neljänneksen luokittelin tavallisiksi ihmisiksi. Osuus sinänsä on melko hyvä, mutta ongelmaksi nousi se, että tavallisia ihmisiä oli mukana lähinnä vapaa-aikaan, viihteeseen ja kulttuuriin liittyvissä jutuissa. Kansalaisen kannalta tärkeimmäksi katsomassani luokassa, eli politiikan, hallinnon ja talouden luokassa kansalaisia kaikista toimijoista oli vain 16 prosenttia. Hälyttäväksi tilanteen teki se, että nämä seitsemän kansalaista esiintyivät kolmessa jutussa, kun analysoitavia juttuja oli luokassa yhteensä 34. (Satovainio 2008, 17-18.)

Aiemman tutkimuksen perusteella näyttäisi siis siltä, että kansalaisten on hankala saada ääntään kuuluviin yhteiskunnallisesti merkittävissä aiheissa. Heidät kutsutaan keskusteluun useammin kevyissä aiheissa, joilla ei ole välttämättä suurta merkitystä

heidän elämäänsä. Esimerkiksi Seija Ridellin (2004, 14) mielestä toimittajien pitäisi pystyä erityisesti paikallistasolla koordinoimaan hankkeita ja suunnitelmia koskevaa julkista viestintää ja virittää keskustelua osapuolten välillä. Ridell pohtii jopa sitä, pitäisikö joukkoviestimille määrätä laintasoisia velvoitteita julkisen keskustelun järjestämiseen (emt. 14). Mika Renvall (2000, 80) puolestaan katsoo, että moniääninen keskustelu julkisuudessa on tarpeen erityisesti silloin, kun asioihin liittyy intressiristiriitoja ja konflikteja. Jos median ote tällaisissa tilanteissa on tiedottava, se merkitsee samalla jo valmiiksi niskan päällä olevien ja julkisuutta hallitsevien tahojen aseman vahvistamista (emt. 80).

”Keskusteleva ote sen sijaan voisi tarjota julkisuudesta syrjäytetyille osapuolille mahdollisuuden päästä vaikuttamaan heitä koskeviin päätöksiin ilman, että toimittajien olisi asetuttava avoimesti ajamaan jonkin tahon asiaa.” (emt. 80.)

3.3 Tavalliset ihmiset tunteiden tulkkeina

Tavallisten ihmisten näkyvyyttä mediassa pidetään myös merkinä tabloidisaatiosta ja journalismin keventymisestä. Journalismin ja kansalaisuuden tutkijat ovat yleensä sitä mieltä, että kansalaisten äänistä puuttuu poliittinen syvyys ja merkitys ja heidän reaktionsa julkisiin asioihin ovat ennemmin tunteikkaita kuin rationaalisia (Pantti & Husslage 2009, 78). Monet ajattelevat myös, että tavallisten ihmisten määrä kertoo huonosta laadusta ja populismista.

Suomessa Jutta Högmänder huomasi Aamulehdessä ja Turun Sanomissa julkaistuja ”taviskainaloita”, eli sanomalehtien pääuutisiin kytkeytyviä tavallisia ihmisiä sisältäviä kainalojuttuja koskevassa tutkimuksessaan, että jutut muodostivat omanlaisen genrensä uutisgenren sisällä. Kainalojutuissa oli samoja muodollisia ja kielellisiä piirteitä kuin niitä ympäröivissä uutisissa, mutta taviskainalat erottautuivat muista jutuista lähteiden valinnan, tarinallisuuden ja värikkäämmän kielen keinoin. Faktojen lisäksi jutuissa pääsivät esiin tunteet ja huumori, objektiivisen tiedon sijaan etusijalle nousivat tavallisten ihmisten subjektiiviset mielipiteet tai kokemukset. Högmänderin ajatus onkin, että vaikka tavallisten ihmisten tuominen yhteiskunnallisesti merkittävien

uutisten yhteyteen on positiivista, kavennetaan heidän tilaansa julkisuudessa tarinallisuuden takia. Uutisessa käsiteltävään asiaan kokemuksensa takia valituilla tavallisilla ihmisillä olisi todennäköisesti mielenkiintoisia mielipiteitä teemaan liittyen, mutta heitä pyydetään kertomaan vain yksityistä, inhimillistä tarinaansa. Högmänder näkee taviskainaloitten tarinallisuudessa kuitenkin myös positiivisia piirteitä. Hänen mukaansa toisen ihmisen kohtalo konkretisoi abstraktia uutista ja tekee siitä ymmärrettävämmän. (Högmänder 2005, 106-107, 109-112, 116)

”Uutinen esittäytyy helposti todellisuuden kuvajaisena, joka ei jätä keskustelulle sijaa. Taviskainalo näyttää jo olemassaolollaan sen, että asiassa on myös toinen, inhimillinen puoli, joka ei aina vastaa auktoriteettien aiheista antamaa kuvaa. Tämän osoittaminen antaa ajattelulle ja keskustelulle enemmän aineksia kuin yhden totuuden toittaminen.” (emt. 116)

Turkin kilpailevia televisiokanavia tutkinut Mine Gencel Bek sai selville tutkimuksessaan, että maan kanavista juuri kaupallisten kanavien uutislähetyksissä näkyi eniten tavallisia ihmisiä. Yleisradioyhtiön uutisissa tavallisia ihmisiä ei esiintynyt puolestaan lainkaan. Bekin mielestä kaupallisten kanavien uutisissa ongelmallista oli se, että usein uutiset kerrottiin vain tavallisten ihmisten kautta: esimerkiksi kaivoon tippuneista lapsista kertovassa jutussa haastateltiin ainoastaan lasten vanhempia ja naapureita, eikä esimerkiksi paikallisia viranomaisia. (Bek 2004, 379-380.) Näin yksittäisille tapauksille ei helposti löydy yleistä merkitystä ja ihmisten lausahdukset ja kokemukset jäävät triviaaleiksi.

”Tavallisten ihmisten tragediat esitetään uutisissa kaikessa kamaluudessaan. Asioiden henkilöimisellä ja dramatisoimisella halutaan pitää katsojaluvut korkeina. Tarvetta uutisten keskeisimpiin kysymyksiin, kuten kuka, mitä, missä, milloin, miten ja miksi, vastaamiseen ei sen sijaan ole.” (emt. 380.)

Tabloidisoituneen television mentaliteettia voisi Bekin mukaan kuvailla tunteiden riistoksi, koska journalistit eivät tutki asioita, eivätkä esitä olennaisia kysymyksiä

esimerkiksi onnettomuuksien taustoista. Lisäksi kaupalliset kanavat esittivät lähinnä kahdenlaisia ryhmiä: köyhiä onnettomuuksien ja yhteiskunnan uhreja sekä äärimmäisen rikkaita, helppoa elämää viettäviä julkkiksia. (emt. 381.) Turkin mediailmastoa on toki hankala verrata esimerkiksi suomalaiseen: siellä kaupalliset kanavat kirkuvat skandaaleja ilman kunnollista taustoitusta ja paikallinen yleisradioyhtiö on rähmällään hallituksen edessä. Bek kuitenkin tiivistää varsin hyvin sitä kritiikkiä, jota tavallisten ihmisten esittäminen ja erityisesti tunteiden näyttäminen mediassa on aiheuttanut.

Populaarilla ja tunteikkaalla otteella journalismissa on myös puolustajansa. Siteeratuista heistä lieenee viestinnän tutkija John Fiske. Fiske mielestä, toisin kuin valtaeliitin virallinen journalismi, tabloid-journalismi voi kritisoida vallassa olevia käsityksiä asioista, tarjota vaihtoehtoisen todellisuuden virallisen rinnalle ja olla jopa kumouksellista. Tabloid-journalismi ei anna valmista ja ehdotonta kuvaa maailmasta, vaan haastaa lukijan pohtimaan itse suhdettaan esitettyyn kuvaan maailman tapahtumista. Fiske mukaan ”laatujournalismin” malli sen sijaan tarjoaa ihmisille tietoa, joka esitetään merkityksellisenä sinällään, mutta jonka tarkoitus on saada julkinen tila ja eliitin hallinto toimimaan kitkatta. Fiske mielestä jopa ”Elvis ilmestyi voileipääni” -tyyppinen journalismi onnistuu kyseenalaistamaan eliitin arvoja. (Fiske 1992, 49-50.)

Myös Mervi Pantti ja Karin Husslage (2009, 79) näkevät, ettei tunne kansalaisten puheessa ole huono asia, vaikka journalismissa tunteiden esittämistä pidetäänkin usein merkinä huonosta laadusta. Pantti ja Husslage ovat sitä mieltä, että niin sanotuilla vox popeilla eli katugallupeilla on merkitystä erityisesti kansalaisten refleksiivisyyden kannalta. Kun kansalainen näkee kanssakansalaisensa ruudussa, näkee hän samalla siellä itsensä. Hän voi samalla verrata ruutukansalaisen ajatuksia omiinsa ja rakentaa näin omaa kuvaansa maailmasta. (Pantti & Husslage 2009, 79-80.)

Lisäksi kansalaisten tunteellisella puheella voi olla myös poliittista merkitystä. Sillä voidaan antaa muillekin kansalaisille ”lupa” kokea erilaisia tunteita käsitellyistä aiheista (emt. 82). Useinhan kipeistä yhteiskunnallisista asioista, kuten maahanmuutosta tai vaikkapa turkistarhauksesta kerrottaessa eliitti pyrkii pitämään uutisoinnin

rationaalisella, jopa matemaattisella tasolla. Siten keskustelu pysyy aisoissa ja yhteiskunnallinen rauha pysyy rikkumattomana.

Pantin ja Husslagen tutkimuksessaan haastattelemat Alankomaiden yleisradioyhtiössä toimivat uutistoimittajat olivat sitä mieltä, että tunteiden esittäminen tekee uutisjutuista lähestyttävämpiä, tunnistettavampia ja ymmärrettävämpiä yleisölle. Kaiken kaikkiaan toimittajat myös pitivät tunteiden näyttämisen hyväksyttävänä ja jopa välttämättömänä osana uutisia. (emt. 82, 86-87.)

”Tunteen avulla voidaan vastata kysymykseen, mitä tämä merkitsee minulle, myös abstrakteissa politiikan ja talouden aiheissa.” [haastateltu toimittaja]
(emt. 87.)

Toki toimittajat myös korostivat, että aina tunteiden ottaminen mukaan uutiseen ei toimi ja tunteiden määrää on syytä seurata tarkasti. Ongelmallisena pidettiin myös sitä, että usein toimittaja ohjaa omilla kysymyksillään liikaa haastateltavan kansalaisen vastauksia. (emt. 87.)

Toimittajahaastattelujen lisäksi Pantti ja Husslage analysoivat tavallisten ihmisten määrää ja rooleja Alankomaiden yleisradioyhtiön uutisissa. Heidän mukaansa kansalaisten määrä ja heille annettu aika ovat kasvaneet merkittävästi vuosien 1993 ja 2008 välillä. Tavallisia ihmisiä ei enää käytetä pelkkinä lyhyinä äänipaloina, vaan pitkäkin juttu voidaan rakentaa heidän varaansa. Eniten tavallisia ihmisiä ja eniten tunnetta esiintyi ulkomaan uutisissa. (emt. 88-89.)

Myös brittiläisiä tv:n ajankohtaisohjelmia tutkinut Myra Macdonald (1999) kritisoi tutkijapiirien negatiivista suhtautumista journalismin personalisoitumiseen ja ihmisläheisten juttuaiheiden lisääntymiseen niin sanotusti vakavammissa tiedotusvälineissä. Analyysi ja abstraktio, jotka usein liitetään laatujournalismin tunnusmerkistöön, eivät Macdonaldin mukaan välttämättä ole toimivimpia tapoja monimutkaisen maailman selittämiseen yleisölle. Peter Dahlgren (1995, 58) lisää, että

erityisesti televisio on välineenä huono ilmaisemaan abstraktia ja analyttistä tietoa. Sen sijaan televisiolla on Dahlgrenin mielestä poikkeuksellinen kyky herättää tunteita ja niihin sisältyvää sosiaalista tietämystä (emt. 59).

Macdonaldin mukaan asioiden ja ilmiöiden personoiminen on kuitenkin haasteellinen tehtävä. Ihmiseen, caseen perustuvissa jutuissa ongelmallista on Macdonaldin mielestä usein se, että tyyppiesimerkkien avulla yritetään sanoa liian yleisiä asioita: caset valitaan tukemaan ennalta määriteltä näkökulmaa ja heidän valinnassaan ei välttämättä kiinnitetä huomiota heidän välittämäänsä sisältöön vaan persoonallisuuteen ja karismaan. Tutkimuksessaan Macdonald havaitsi myös, että tavalliset ihmiset on helppo asettaa uhrien ja roistojen asemaan. Silloin journalismi muuttuu usein speaktaakkeliksi ja sensaatioksi, jolloin katsojan on vaikeaa tai mahdotonta samastua ruudussa näkyviin ihmisiin. Samalla tavalliset ihmiset saattavat viedä huomion tärkeiltä asioilta ja journalismi muuttuu pelkäksi tirkistelyksi, joka liitetään vahvasti tabloidisaatioon. (emt. 255-260.)

Toisaalta silloin, kun juttuun mukaan otettujen kansalaisten erilaisia mielipiteitä kuunnellaan jutuissa ilman ennakkoluuloja, on lopputulos usein uusia ajatuksia ja tunteita herättävä. Tällöin saadaan osoitettua esimerkiksi poliittisten linjausten ja kansalaisten omien mielipiteiden ja kokemusten väliin jäävä kuilu: sosiaali- ja terveysministerin ja mielenterveyskuntoutujan mielipiteet hoidon toimivuudesta saattavat olla kovin erilaiset. (emt. 258-259.)

”Ihmisten omassa elämässään kärsimä hätä tai ahdinko voi leikata läpi virallisten tahojen retoriikan ja korostaa sellaisia järjestelmän heikkouksia, joita ”asiantuntijakommentaattorit” ovat ylenkatsoneet tai jättäneet jopa huomaamatta.” (emt. 260.)

Henkilöimisellä katsoja voidaan myös viedä epämiellyttävälle, mutta yhteiskunnan tai ihmiskunnan kannalta olennaiselle alueelle. Esimerkiksi Ruandan kansanmurha välittyy paremmin sodan kauhut kokeneen paikallisen ihmisen kuin länsimaisen poliitikon

kautta. Katsojalle katsomiskokemus saattaa olla jopa tuskainen, mutta herättää varmemmin ajatuksia, ehkä jopa halun toimia. Samoin vaikkapa viranomaisten välinpitämättömyydestä johtuvaan ruokamyrkytykseen kuolleen pojan äiti vetoaa paremmin yleisöön kuin hygieniasäännöksiä parantamaan pyrkivän yhdistyksen puheenjohtaja. Kaiken kaikkiaan Macdonald on sitä mieltä, että henkilöimisellä voidaan avata aiheita tuoreelle keskustelulle, näyttää epämiellyttäviä yhteyksiä yksityisen ja poliittisen välillä, haastaa katsojan ennakkoluuloja ja raaputtaa virallisten puhetapojen pintaa. Jotta tämä onnistuisi, juttuun mukaan otetut henkilöt tulisi integroida ohjelmaan oikein. Tärkeämpää on kuitenkin se, että ohjelmaa varten tehty taustatutkimus on tehty laadukkaasti. (emt. 262-264.)

”Henkilöiminen on halpa ja helppo korvike syvälliselle ja avoimelle tutkimukselle. Siksi se saattaa vaikuttaa ylivoimaisen houkuttelevalta, jos ohjelmatekijöillä on liian vähän resursseja.” (emt. 265.)

4. Aineisto ja metodi pro gradu -tutkielmassani

4.1 Tutkimuskysymykset

Pro gradu -työssäni tutkin sitä, kuinka tavallinen ihminen näkyy Yleisradion televisiouutisten pääuutislähetyksissä 2000-luvulla. Tutkimuskysymykseni kytkeytyvät läheisesti pääsyn käsitteeseen, jota Heikkilä ja Kunelius (1997) avasivat luvussa 2.5. Tässä tutkimuksessa on tavoitteena arvioida paitsi sitä, kuka pääsee ääneen, kysyä myös sitä, minkälaisina toimijoina ja missä asioissa toimijat, tässä tapauksessa tavalliset ihmiset, pääsevät ääneen.

Lähestyn aihetta analysoimalla Ylen tv-uutislähetysten juttuja ja otteeni on aluksi määrällinen toimija-analyysi. Selvitän konkreettisesti, kuinka suuri tavallisten ihmisten osuus uutisjuttujen kaikista toimijoista on. Yleiskuvan saamisen jälkeen pyrin tutkimustuloksiin luokittelemalla aineistoani näkökulmista, jotka ovat mielestäni ilmiön tutkimisen kannalta relevantteja. Näkökulmat ammennan suurelta osin aiemmasta tutkimuksesta, joka ristiriitaisuudestaan huolimatta, tai juuri sen takia, tarjoaa ainakin kolme keskeistä tarttumapintaa.

Ensinnäkin tutkimuksessa on keskitytty siihen, millaisissa aiheissa tavalliset ihmiset pääsevät ääneen journalismissa (ks. esim. Ampuja 1997, Lounasmeri 2006, Kajanne 2001, Koskela 2001). Tutkijoiden jakama mielipide on, että tavallisen ihmisen näkyvyys on tärkeämpää politiikan ja talouden aiheissa kuin vaikkapa viihteen ja kulttuurin journalismissa. Siksi selvitän omastakin aineistostani, missä aiheissa tavallisia ihmisiä esiintyy, eli missä aiheissa kansalaisten mielipiteillä, arvioilla tai muilla sanomisilla on väliä.

Toisekseen on pohdittu sitä, onko kansalaisen rooli journalismissa näyttäytyä yksilönä vai osana jotakin ryhmää. Tätä ovat pohtineet muun muassa Antti Seppälä (2003) ja Marko Ampuja (1997). Karkeistaen Seppälä on sitä mieltä, että tavallinen ihminen näyttäytyy jutuissa yleisimmin yksilönä, mikä tekee hänestä vaikkapa virkamiestä tai poliitikkoa tunteellisemman ja epärationaalisemman keskustelijan. Ampuja taas näkee tavallisen ihmisen ennemminkin laajempien ihmisryhmien edustajana ja samalla

valtakurssien tukijana. Itse näkisin, että keskustelu on hedelmällisintä silloin, kun tavallinen ihminen saa tuoda esiin omia arkipäivän kokemuksiaan, mutta saa halutessaan keskustella asioista myös laajemmin. Tätä kysymystä selvitän tarkastelemalla tavallisten ihmisten tuottamaa puhetta: puhuvatko he minä-, me- vai ne-muodossa? Kerron tästä Antti Seppälän käyttämästä erottelusta tarkemmin metodiluvussa.

Puheen erittelyn yhteydessä saan viitteitä myös siitä, kuinka tunteellista tavallisten ihmisten puhe vaikuttaa olevan. Esimerkiksi Pantti & Husslage (2009), Bek (2004) ja Macdonald (1999) ovat nähneet tavallisten ihmisten edustavan journalismissa tunnetta faktojen sijaan. Tästä kertoisi Seppälän määrittelemän minäpuheen määrän korostuminen muiden puheen luokkien kustannuksella. Perinteisesti tunteiden korostumista on pidetty negatiivisena tabloidisoitumisen ja populismin merkinä, mutta esimerkiksi Pantti ja Husslage sekä Macdonald pitävät tavallisten ihmisten tunteiden esittämistä toimivana tapana konkretisoida usein abstrakteja, mutta tärkeitä uutisaiheita katsojille. Itse taipuisin ajattelemaan Pantin, Husslagen ja Macdonaldin tapaan, että tunne voi olla positiivinen elementti journalismissa. Toivottavaa kuitenkin on, että tunteen ja faktan määrä tavallisten ihmisten puheissa on jonkinlaisessa tasapainossa.

Lisäksi selvitän sitä, millaisissa haastatteluasemissa tavalliset ihmiset jutussa esiintyvät: ovatko he kadulta tavoitettuja gallup-taviksia, silminnäkijöitä jollekin uutisarvoiselle tapahtumalle vai juttuihin ennalta etsittyjä päähenkilöitä eli keissejä. Tutkimuksen edetessä kävi niin, että näiden alkuperäisten tutkimuskysymysten rinnalle nousi myös viides alakysymys, joka osoittautui tärkeäksi ja olennaiseksi. Selvitän tässä tutkimuksessa myös sitä, mitä eroa on kotimaan jutuissa esiintyvillä tavallisilla ihmisillä verrattuna ulkomaan jutuissa esiintyviin tavallisiin ihmisiin.

Tutkimuskysymykseni ovat siis seuraavat:

- Pääkysymys: Kuinka tavallinen ihminen on näkynyt Yleisradion tv-uutisissa 2000-luvulla?
- Alakysymykset:
 - Kuinka usein tavallinen ihminen pääsee ääneen verrattuna muihin

ihmisryhmiin?

- Millaisessa haastatteluasemassa tavallinen ihminen yleisimmin on?
- Millaisissa aihepiireissä tavallinen ihminen puhuu?
- Minkälaista puhetta tavallinen ihminen tuottaa?

Aineistoanalyysin yhteydessä tuli ilmeiseksi, että on mielekästä esittää näiden alkuperäisten kysymysten lisäksi vielä yksi kysymys:

- Millaisia eroja kotimaisten ja ulkomaisten tavallisten ihmisten välillä on?

Pääkysymykseen pyrin vastaamaan alakysymysten tuloksia yhdistelemällä. Tarkoitus on, että tutkimuksessa syntyy kokonaiskuva siitä, minkälainen uutislähetysten tavallinen ihminen yleisimmin on. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen vaatii määrällisen analyysin lisäksi esimerkkien esittelemistä, jotta ilmiötä voi kuvata sävykkäämmin.

Seuraavaksi, luvussa 4.2 esittelen aineiston, jota tutkimuksessani käsittelen. Sitten pureudun tarkemmin monivaiheiseen metodiini, jonka avulla yritän irroittaa aineistostani kiinnostavimpia osioita. Metodiini ei varsinaisesti liity mikään erityinen teoreettinen tai metodologinen kehikko, vaan olen kehitellyt ja lainannut aineistoni tulkitsemiseen tapoja, joilla pystyn täsmällisimmin vastaamaan yllä esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tästä kaikesta kerron tarkemmin luvussa 4.3.

4.2 Aineisto

Kandidaatintyössäni tutkin tavallisten ihmisten näkyvyyttä alueellisten tv-uutislähetysten uutisjutuissa. Tässä tutkimuksessa keskityn valtakunnallisten uutislähetysten tutkimiseen, koska ne puhuttelevat edelleen joka ikinen ilta valtavaa määrää suomalaisia tv:n katsojia. Siksi niiden rooli kansalaisia mahdollisesti aktivoivana areenana on merkittävämpi. Lisäksi katsojille läheisten aiheiden löytäminen esimerkiksi politiikan ja ulkomaan aiheista on usein haastavampaa kuin maakunnissa. Siten myös tavallisten ihmisten ottaminen mukaan lähetyksiin vaatii aitoa tahtotilaa ja kertoo ehkä vielä paremmin journalistien ja toimituksen johdon asenteista kansalaisia kohtaan.

Ajallisesti olen valinnut aineistooni mukaan Yleisradion pääuutislähetysksiä, eli kello 20.30 TV1:stä tulevia uutislähetysksiä viidentoista vuoden ajalta. Tutkimusvuodet ovat 2001, 2006, 2011 ja 2016. Vuosilta 2011 ja 2016 tutkin viikolla kahdeksan, eli helmikuun lopulla tulleiden lähetysten uutisjuttuja. Myös vuosilta 2001 ja 2006 oli tarkoitus ottaa mukaan kokonainen viikko kahdeksan, mutta Yleisradion arkistointitavan vuoksi jouduin joustamaan tästä tavoitteesta. Noiden vuosien osalta mukana on seitsemän lähetystä tammi-maaliskuun ajalta siten, että mukana on yksi maanantain, yksi tiistain, yksi keskiviikon, yksi torstain, yksi perjantain, yksi lauantain ja yksi sunnuntain lähetys.

Yleisradio tallentaa nykyään kaikki uutislähetyksensä sähköiseen arkistoonsa, mutta vuosilta 2001 ja 2006 arkistossa ovat vain jollain tavalla tavallista merkityksellisemmät uutislähetykset. Vuodelta 2001 aineistossa ovat mukana maanantai 12.2, tiistai 20.2, keskiviikko 28.2, torstai 22.3, perjantai 23.2, lauantai 17.2. ja sunnuntai 18.2. Vuoden 2006 päivät ovat maanantai 16.1, tiistai 31.1, keskiviikko 8.2, torstai 16.2, perjantai 10.3, lauantai 4.3. ja sunnuntai 22.1.

Valitsin tutkittavat uutislähetykset eri vuosilta, koska tarkoitukseni oli saada esiin mahdollisia trendejä liittyen tavallisen ihmisen rooliin. Aineistoni kuitenkin osoitti, ettei tavallisten ihmisten määrässä ja roolissa ole tapahtunut juurikaan muutoksia tutkimusvuosien aikana, joten pääasiassa käsittelen eri vuosien aineistoja yhdessä. Lähetysksiä on siis kaikkiaan 28 päivän ajalta neljältä eri vuodelta. Tällaiseen määrään päädyin siksi, että määrällisen otteeni takia materiaalia täytyy olla riittävästi, jotta pystyn tekemään perusteltuja päätelmiä tuloksistani. Toisaalta aineistoa ei ole syytä tästä juuri kasvattaa, koska aion luokitella materiaalia ja yhdistellä näitä luokkia varsin monipuolisesti. Tälläkään aineistomäärällä syväanalyysiin ei ole rahkeita, mutta kuvaavia yksittäistapauksia on mahdollista nostaa esiin esimerkinomaisesti.

Tutkimuksessani käyn läpi tv-lähetysten peruselementtejä eli uutisjuttuja, joten lähetysten koko materiaali ei ole analyysissa mukana. Pois olen jättänyt uutissähkeet, sähkeen ja haastattelupätkän sisältävät niin sanotut sähkesatset, uutisdeskillä tehdyt

haastattelut, toimittajien tekemät satelliitti- tai puhelinsuorat sekä toimittajien tekemät ”uutisesitykset” studiossa. Tähän on kaksi syytä. Ensinnäkin tutkimukseni kohteita eli tavallisia ihmisiä esiintyy erittäin harvoin, jos koskaan, muissa elementeissä kuin tv-jutuissa. Monissa niistä ei esiinny kuin pelkkä toimittaja. Toiseksi merkittävä osa yllä mainitsemistani elementeistä on yleistynyt vasta viime vuosina, joten niiden mukaan ottaminen saattaisi vinouttaa aineistoani, kun niitä ei olisi vuosien 2001 ja 2006 aineistossa mukana.

Jutuiksi olen katsonut sellaiset elementit, joissa on uutisankkurin tekemä juonto ja sen jälkeen toimittajan koostama juttu, jossa on mukana haastateltavia ja toimittajan kertojaaääntä eli spiikkiä. Tästä määritelmästä on vain muutama poikkeus. Kahdessa tapauksessa jutussa ei ollut mukana haastateltavia, vaan kyseessä oli toimittajan tekemä raportti, joka koostui pelkästään tämän spiikistä. Kahdessa tapauksessa taas elementissä ei ollut mukana toimittajan spiikkiä lainkaan, vaan tiukasti ajateltuna kyse olisi ollut ”sähkesatasista”. Laskin kyseiset elementit aineistoon kuitenkin mukaan, koska ne olivat pituudeltaan jutun mittaisia, eli noin puolitoista minuuttia pitkiä ja niillä oli lähetyksissä selkeää painoarvoa. Toisessa tapauksessa muoto oli valikoitunut haastattelukimaraksi todennäköisesti tiukan aikataulun takia ja toisessa tapauksessa siksi, että osio mahtui mukaan täynnä isoja uutisia olevaan lähetykseen. Ensin mainitussa kimarassa haastateltavat olivat työmarkkinajohtajia, toiseksi mainitussa tavallisia ihmisiä.

Analysoitavissa jutuissa olen laskenut toimijoiksi sellaiset henkilöt, jotka ovat antaneet haastattelun joko kasvoillaan, puhelimitse tai kirjallisesti, jos jutussa käydään haastateltavan vastaus sana sanalta läpi. Mukana ei siis ole sellaisia henkilöitä, jotka näkyvät vain kuvissa tai joihin toimittaja viittaa omassa spiikissään. Syynä tähän on se, että tämän tutkimuksen fokuksena on tutkia nimenomaan ääneen pääseviä tavallisia ihmisiä. Lisäksi tutkimuksen määrällinen ote asettaa omat rajoituksensa sille, kuinka pieniin osiin aineistoa voi eritellä.

Yllä esitellyillä määritelmillä juttuja ja toimijoita oli aineistossani seuraava määrä.

TAULUKKO 1: Juttujen ja toimijoiden määrä aineistossani

	Juttujen määrä	Toimijoiden määrä
Vuosi 2001	43	87
Vuosi 2006	48	123
Vuosi 2011	39	107
Vuosi 2016	43	118
Yhteensä	173	435

Käyn seuraavassa, eli metodia käsittelevässä osiossa tarkemmin läpi aineistoni luokittelua ja siinä ilmi tulleita rajatapauksia ja haasteita. Tässä kohtaa kuitenkin jo mainitsen yhdestä teknisestä seikasta, joka hankaloitti hieman aineistoanalyysiani. Vuosien 2001 ja 2006 uutislähetykset oli tallennettu arkistojärjestelmään niin, että niissä ei ollut haastateltavien titteleitä eikä ulkomaan juttujen osalta tekstityksiä. Siksi en yhdestä uutisjutusta pystynyt päättämään toimijan luokkaa ja muutamassa ulkomaan jutussa jouduin jättämään puheen muodon merkitsemättä, koska tekstityksen puuttuessa en ymmärtänyt tavallisen ihmisen puheen sisältöä.

Teknisestä haasteesta huolimatta luokittelu onnistui kuitenkin pääosin hyvin, sillä ympäröivä juttu tai toimijan puheen sisältö paljasti käytännössä aina toimijan roolin. Mainittava on myös se, että tutkimuksen tärkeimmät toimijat, eli tavalliset ihmiset löytyivät aineistosta erittäin helposti vuosien 2001 ja 2006 osalta.

4.3 Metodi

4.3.1 Kuka puhuu, toimitusjohtaja vai kansalainen?

Varsinaisessa analyysissä keskityn aineiston varsin perinpohjaiseen erittelyyn: lähtökohtani on toimija-analyysi. Olen seurannut aluksi kandidaatintyöni jälkiä ja aloittanut analyysini laskemalla tavallisten ihmisten määrän suhteessa muihin aineistossa esiintyviin toimijoihin. Samaa menetelmää toimijoiden luokittelemisessa on käyttänyt muun muassa Kimmo Mäkilä ydinaseutisointia tutkivassa väitöskirjassaan (Mäkilä 2007, 246).

Toisin kuin kandidaatintyössäni, olen tässä tutkimuksessa määritellyt karkeasti myös muut toimijat ryhmiin. Esimerkiksi Annukka Koskela (2007, 60) on samantyyppisessä tutkimuksessa jakanut sanomalehtijutuissa esiintyneet toimijat ryhmiin **kansalaiset**, **asiantuntijat** ja **poliittisen eliitin edustajat**. Käytin Koskelan jaottelua tässä tutkimuksessa pohjana, mutta lisäsin siihen jo aluksi luokan ”**talouden eliitin edustajat**”, koska arvelin heitä löytyvän jutuista verrattain paljon. Hetken luokittelua tehtyäni huomasin nämäkin luokat riittämättömiksi, koska omassa tutkimuksessani oli mukana uutisia useista eri aihepiireistä. Koskelan aineisto taas käsitti vain EU:ta koskevia juttuja ja kansalaisten esiintymistä niissä.

Uusia luokkia omassa tutkimuksessani olivat ”**työntekijät ja viranomaiset**” sekä ”**taiteilijat**”. Tarve uusiin luokkiin syntyi aineistosta: jonkin organisaation edustajia, viranomaisia ja esimerkiksi liittojen sekä yhdistysten työntekijöitä esiintyi paljon, mutta heitä ei pystynyt sijoittamaan mihinkään olemassa olevaan luokkaan. Samoin kulttuurijutuissa esiintyville taiteilijoille tai taideinstituuttien johtajille ei löytynyt järkevää luokkaa. Näillä lisäyksillä toimijaluokkia oli kaikkiaan seitsemän, kun luokka ”**muu**” lasketaan mukaan. Tätä tarkempi toimijoiden luokittelu olisi tuntunut turhalta, koska päähuomio on nimenomaan tavallisissa ihmisissä. Tätä väljempi luokittelu taas jättäisi toimijat liian suureksi ja epämääräiseksi massaksi. Koen luokittelun onnistuneen hyvin myös siksi, että luokkaan ”muu” jouduin merkitsemään vain muutaman toimijan. Luokkaan ”muu” olen sijoittanut kaksi urheilijaa, muutaman kansalaisliikkeen edustajan, yhden Ukrainan hallitukselle kriittisen lehden toimittajan ja yhden nuorisovaltuuston edustajan. Lisäksi yhden toimijan rooli ei selvinnyt. Seuraavassa on määritelty käyttämäni toimijaluokat ja se, millaisia toimijoita luokkien alle lukeutuu.

TAULUKKO 2: Toimijaluokat ja niiden sisältö

Luokat	Sisältö
Asiantuntijat	Tutkijat, professorit, ekonomistit, analyytikot, ulkopuoliset arvioitsijat (esim. YK)
Poliittisen eliitin edustajat	Valtaapitävät, oppositiopoliitikot, työmarkkinaosapuolet, kuntien, valtion ja EU:n poliitikot
Taloudellisen eliitin edustajat	Yritysten johtajat ja omistajat, talousmaailman vaikuttajat, kun eivät ole asiantuntijaroolissa
Viranomaiset ja työntekijät	Valtion ja kuntien virkamiehet, poliisin, oikeuslaitoksen ja puolustusvoimien edustajat, yritysten, liittojen ja säätiöiden työntekijät tai luottamushenkilöt (pl. pol. järjestöt ja liitot), kirkon työntekijät
Taiteilijat	Eri kulttuurialojen toimijat, kuten taiteilijat ja taideyksiköiden edustajat (johtajat, kuraattorit yms.)
Tavalliset ihmiset	Pääosin tittelittöminä jutuissa esiintyvät toimijat. Kansalaiset, "tavalliset ihmiset", "tavikset"
Muu	Toimijat, jotka eivät sopineet muihin luokkiin

Toimijoiden ryhmittely taulukossa esiintyviin luokkiin oli melko kivutonta, eikä tuntunut keinotekoiselta. Joidenkin toimijoiden kohdalla pohdinta oli toki pidempi kuin toisten, mutta luokitteluongelmat koskivat yleensä muita toimijoita kuin tavallisia ihmisiä. Esimerkiksi eräässä asuntomarkkinoita käsittelevässä jutussa esiintyvien kiinteistönvälitysyriyten toimitusjohtajien kohdalla jouduin pohtimaan, lisäänkö heidät asiantuntijaluokkaan vai talouden eliitin edustajien luokkaan. Tässä tapauksessa valitsin luokista jälkimmäisen, koska heillä oli niin selkeä yhteys ja intressi käsiteltävään aiheeseen. Tämän tyyppisiä luokitteluhaasteita tuli aika ajoin vastaan, mutta ongelmat eivät olleet niin suuria, että niiden ratkaisemiseksi olisi tarvinnut luoda uusia luokkia. Yhdessä laskettelukeskuksia koskevassa jutussa vuodelta 2006 en pystynyt sijoittamaan haastateltavaa mihinkään toimijaluokkaan puuttuvan tittelin takia, mutta tämä olikin ainoa tapaus aineistossa. Koska toimijan roolin löytäminen vaatii kuitenkin joissain tapauksissa enemmän tulkintaa, on mahdollista, että joukossa on myös joitain virhetulkintoja. Täysin tulkinnanvaraisia tapauksia oli aineistossa kuitenkin niin vähän, etten usko mahdollisten virhetulkintojen vaikuttavan tutkimustuloksiini.

Tutkimukseni keskiössä oleva tavallinen ihminen vaatii toki tarkempaa määrittelyä kuin muut toimijat. Valmiita, omaan tutkimukseeni sopivia kriteereitä en valitettavasti ole löytänyt aiemmasta tutkimuksesta. Se johtuu esimerkiksi siitä, että tutkimuksissa on tutkittu vaikkapa tiettyä tavallisen ihmisen ”tyyppiä” tai tutkimuksen ote on ollut niin

laadullinen, että termiä ei ole tarvinnut määritellä pienen aineiston takia. Omassa määrittelyssäni lähdin hieman nurinkurisesti liikkeelle siitä, kuka hän ei ole. Tavallinen ihminen on aineistossani henkilö, joka ei kuulu muihin aineistoni luokkiin. Hän on siis ihminen, joka ei käytä jutussa hänelle annetuissa roolissaan merkittävää yhteiskunnallista valtaa tai edusta jotain tiettyä instituutiota tai yritystä.

Pääsääntöisesti hän on siis ihminen, joka ei esiinny jutussa tittelinsä takia. Tavallisen ihmisen tunnistikin aineistosta usein helposti siitä, ettei hänelle ollut merkitty mitään titteliä tai määritelmää, toisin kuin muille toimijoille. Niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa jonkinlainen titteli oli merkitty, se oli esimerkiksi ”juutalaissiirtokunnan asukas” tai hyvin lyhyesti puolustusvoimiin liittyvästä kohusta haastateltu ”panssarijääkäri”, joka olisi ollut vaihdettavissa keheen tahansa muuhun varusmieheen. Tavallisen ihmisen taustallakaan ei ole jutussa merkitystä, jos häntä ei haastatella taustaansa liittyvässä asiassa. Jos esimerkiksi Fortumin toimitusjohtaja vastaa katugallupissa säähän liittyvään kysymykseen, hän on tavallinen ihminen. Omassa aineistossani tällainen tilanne syntyi, kun nyrkkeilijänäkin erityisesti kotiseudullaan tunnettu Riku Lumberg antoi haastattelun työttömänä työnhakijana. Kaiken kaikkiaan kyse on siis siitä, millaisena jutussa oleva ihminen käsitetään, miten hänet esitetään, ei perimmäisestä tittelistä tai asemasta yhteiskunnassa.

Jaoin tavallisia ihmisiä vielä kolmeen eri kategoriaan heidän haastatteluasemiensa mukaan. Luokittelu avaa muun muassa sitä, miten heidät on tavoitettu juttuihin ja jossain määrin sitä, mikä heidän tehtävänsä jutussa on. Luokat ovat erityisesti toimittajille tutut **case**, **vox pop** ja **silminnäkijä**. Case-luokkaan luokitellut tavalliset ihmiset toimivat jutun päähenkilöinä, eli uutista käsitellään ”heidän kautta”. ”Keissit” etsitään toimituksissa yleensä etukäteen, eikä heitä ole yhdessä jutussa yleensä kuin yksi. Omassa aineistossani case-luokkaan sijoitin esimerkiksi eläkkeellä olevan rauhanturvaajan, joka toimi päähenkilönä entisille rauhanturvaajille myönnettävästä veteraanikortista kertovassa jutussa. Juttu rakennettiin tämän veteraanin ympärille, joka oli selvästi etsitty juttuun etukäteen. Vox pop -luokassa taas esiintyi tavallisia ihmisiä, jotka oli tavoitettu esimerkiksi kadulta kommentoimaan jutussa käsiteltävää asiaa. Usein vox pop -ihmiset esiintyivät ”parvissa”, mutta eivät aina. Vox pop -luokasta

esimerkkinä toimivat aineistossani esiintyvät tavalliset ihmiset, jotka kommentoivat Olof Palmen murhaa henkirikoksen vuosipäivänä Tukholman kaduilla. Kolmannessa luokassa taas ovat tavalliset ihmiset, jotka ovat olleet silminnäkijöinä jollekin tapahtumalle. Tästä esimerkkeinä toimivat esimerkiksi ne tavalliset ihmiset, jotka olivat paikalla, kun Makedonian armeija aloitti sotatoimet alueen albaanikapinallisia vastaan tai ne tavalliset ihmiset, jotka todistivat maanjäristyksen aiheuttamia tuhoja Uudessa-Seelannissa. Nämä kolme luokkaa kattoivat kaikki aineistossa esiintyvät tavalliset ihmiset, sillä luokkaan muu ei sijoittunut ainoatakaan tavallista ihmistä.

TAULUKKO 3: Tavallisten ihmisten luokat ja niiden sisältö

Luokka	Sisältö
Case	Tavalliset ihmiset, jotka ovat esimerkkejä jutussa käsiteltävästä aiheesta. Usein jutun ”päähenkilöitä”, jotka on etsitty juttuun ennalta.
Vox pop	Tavalliset ihmiset, jotka on valittu satunnaisesti juttuun haastateltaviksi esimerkiksi kadulta tai erilaisista tapahtumista. Usein heitä esiintyy jutussa useampi.
Siminnäkijät	Tavalliset ihmiset, jotka ovat todistaneet jotain tiettyä tapahtumaa. Yleensä heidät tavoitetaan paikan päältä juttua tehtäessä.

4.3.2 Tavallinen ihminen – politiikan vai viihteen kommentaattorina?

Tässä tutkimuksessani käytän uutisjuttujen aihepiirien erittelemiseen luokittelua, jota on käytetty julkaisussa ”Muuttumaton uutinen? Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007-2012”. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa sitä, minkä aihepiirien juttuja suomalaisessa mediassa on julkaistu kyseessä olevien viiden vuoden aikana. Mukana oli yli 20 suomalaista uutisvälinettä ja yksi analyysin kohteista, samoin kuin omassa tutkimuksessani, oli Yleisradion pääuutislähetys. Tutkijat löysivät aineistosta suuren määrän pienempiä aihepiirejä ja nämä aihepiirit he yhdistivät kaikkiaan seitsemäksi pääluokaksi. Nämä luokat olivat **politiikka, turvallisuus, talous, informaatio, ympäristö, terveys** ja **vapaa-aika**. (Suikkanen, Holma ja Raittila, 2012.)

Luokittelu on sopiva omaankin tutkimukseeni, koska omassakin aineistossani aihepiirien kirjo on laaja. Lisäksi molempien tutkimusten aineisto on kerätty suunnilleen samalta ajanjaksolta. Olen kuitenkin tehnyt yhden suuren muutoksen omaan tutkimukseeni mediaseurantaryhmän luokitteluun verrattuna. Olen käyttänyt luokittelua erikseen kotimaan ja ulkomaan aiheissa saadakseni esiin sen, millä tavalla ja missä

aihepiireissä tavalliset ihmiset esiintyvät kotimaan jutuissa ulkomaan juttuihin verrattuna. Käytännössä olen erotellut siis jutut ensin kotimaan ja ulkomaan juttuihin ja etsinyt sitten oikean luokan kotimaan tai ulkomaan taulukon sisältä. Muuten olen käyttänyt luokittelua tutkimuksessani lähes sellaisenaan vain kahdella pienellä täsmennyksellä. Nimesin luokan ”terveys” ”sosiaali ja terveys” -luokaksi, jotta on helpompi erottaa luokan sisältävän myös sosiaaliturvaan liittyviä aiheita. Lisäksi luokkaan ”informaatio” sisällytin yhdeksi alaluokaksi informaatioteknologian, koska aineistossani esiintyi mobiiliteknologiaa käsittelevä aihe, joka ei kuitenkaan sopinut talouden jutuksi.

Seuraavassa siis tässä tutkimuksessa käyttämäni luokat ja niiden sisältö. Kotimaan ja ulkomaan taulukot eroavat toisistaan vain politiikka-luokan osalta.

TAULUKKO 4: Kotimaan aihepiiriluokat ja niiden sisältö

Luokka	Sisältö	Luokka	Sisältö
Politiikka	Suomen sisäpolitiikka	Ympäristö	Ympäristö (ml. ympäristöongelmat ja katastrofit)
	Kunnallispolitiikka		Liikenne
	Suomen ulkopoliitiikka		Energia
	Eu-politiikka, kun Suomi mukana		Asuminen
Turvallisuus	Rikokset	Sosiaali ja terveys	Terveys
	Onnettomuudet		Sosiaaliturva
	Maanpuolustus		Alkoholi
Talous	Talouspolitiikka	Vapaa-aika	Urheilu
	Työmarkkinat		Viihde, kulttuuri
	Yritystalous		Perhe, suhteet
	Maatalous		Kotitalous, kuluttaminen
Informaatio	Joukkoviestintä	Muu	Harrasteet
	Tutkimus		Muihin luokkiin sopimattomat jutut
	Historia		
	Koulutus		
	Uskonto		
	IT		

TAULUKKO 5: Ulkomaan aihepiiriluokat ja niiden sisältö

Luokka	Sisältö	Luokka	Sisältö
Politiikka	Valtioiden sisäpolitiikka	Ympäristö	Ympäristö (ml. ympäristöongelmat ja katastrofit)
	Kansainvälinen politiikka		Liikenne
	Sodat ja konfliktit		Energia
	Eu-politiikka, kun Suomi ei isossa roolissa		Asuminen
Turvallisuus	Rikokset	Sosiaali ja terveys	Terveys
	Onnettomuudet		Sosiaaliturva
	Maanpuolustus		Alkoholi
Talous	Talouspolitiikka	Vapaa-aika	Urheilu
	Työmarkkinat		Viihde, kulttuuri
	Yritystalous		Perhe, suhteet
	Maatalous		Kotitalous, kuluttaminen
Informaatio	Joukkoviestintä	Muu	Harrasteet
	Tutkimus		Muihin luokkiin sopimattomat jutut
	Historia		
	Koulutus		
	Uskonto		
	IT		

Luokittelu toimi omassa aineistossani erittäin hyvin. Tästä kertoo esimerkiksi se, ettei luokkaan ”muu” kertynyt ainoatakaan juttua, vaan jokainen juttu löysi oman paikkansa luokittelussani melko helposti. Toki rajatapauksia oli, eli esimerkiksi juttu venäläisten halusta luopua asunnoistaan Suomen puolella olisi sopinut sekä taloudesta että vapaa-ajasta kertovaan luokkaan. Koska jutun näkökulma oli enemmän Kaakkois-Suomen taloutta painottava ja haastateltavat talousmaailmasta, eli kiinteistönvälitysalalta, juttu lukeutui paremmin talouden luokkaan. Tulkintahaasteita oli myös esimerkiksi EU:ta käsittelevissä jutuissa, koska jutut olisivat monesti sopineet paitsi kotimaan ja ulkomaan aiheiksi myös politiikan ja talouden luokkaan. Käytin jokaisen jutun kohdalla tapauskohtaista harkintaa ja tarkastelin erityisesti jutun näkökulmaa ja haastateltavia sopivan luokan löytääkseni.

Koin luokkien määrän sopivaksi, sillä liian yksityiskohtainen luokitus estäisi järkevien johtopäätösten vetämisen ja liian raaka luokitus taas tekisi väkivaltaa aineistolle. Suikkasen, Holman ja Rahtilan (2012) tutkimuksessa kaikki jutut oli koodattu näitä seitsemää luokkaa huomattavasti pienempiin luokkiin ja sen jälkeen ne oli koottu pääluokkien alle. Itse olen taas toiminut niin, että olen sijoittanut aineistoni uutisjutut suoraan näihin seitsemään melko väljään luokkaan, sillä omassa tutkimuksessani

erityisen tarkka luokittelu ei ole tarpeen tutkimuksen keskittyessä nimenomaan tavallisiin ihmisiin. Analyysiluvussa käyn kuitenkin läpi sitä, millaisia uutisaihteita näihin seitsemään luokkaan lukeutui, joten luokittelu ei jää abstraktille tasolle.

Tässä tutkimuksessa aihepiiriluokituksen tarkoituksena on ollut selvittää, kuinka usein tavallinen ihminen saa puhua yhteiskunnallisesti merkittäväksi koetuista asioista, kuten politiikasta tai taloudesta, ja kuinka usein hänen paikkansa on viihteellisissä tai vaikkapa urheilusta kertovissa jutuissa. Lisäksi juttujen erottaminen kotimaan ja ulkomaan aiheisiin ennen luokittelua toi mielenkiintoisia tuloksia tavallisten ihmisten esiintymisestä uutisissa. Muun muassa näihin tuloksiin palaan analyysiluvussa.

4.3.3 Minä- me- vai ne-puhetta?

Kolmanneksi analysoin sitä, millaista puhetta tavalliset ihmiset tuottavat. Sen selvittäminen on kiinnostavaa ensiksikin siksi, että se paljastaa, kokeeko tavallinen ihminen kuuluvansa analysoitavassa jutussa johonkin ryhmään vai toimiiko hän ulkopuolisena analysoijana tai yksityisen arkikokemuksensa tulkkina. Toisaalta se saattaa myös paljastaa sen, millaiseen asemaan toimittaja asettaa tavallisen ihmisen kysymyksillään. Samalla saadaan viitteitä siitä, kuinka tunteellista tai rationaalista tavallisen ihmisen puhe on.

Lainaan tutkimuksessani Antti Seppälän väitöskirjassaan käyttämää tekniikkaa, jossa uutisissa esiintyvien ihmisten puhe on jaettu minä-, me- ja ne-puheeseen. Tiivistetysti kuvattuna puhuja-aseman kautta tarkastellaan puhujan suhdetta puhuntansa kohteeseen, puhuuko hän ”meistä”, ”niistä” vai ”itsestään”. Seppälän mukaan **minäpuhe** on tunteen puhetta ja sen avulla ilmaistaan omakohtaista kokemista. Se on kolmesta puheen tyyppistä tunnesitoutunein ja konkreettisin. Samalla minäpuheen kognitiivinen sisältö on näistä tyypeistä vähäisin, sillä se on niin avoimen subjektiivista. Seppälän määritelmässä kognitiivisuus ymmärretään hieman eri tavalla kuin yleensä: Seppälälle kognitiivinen puheen sisältö on emotionaalisen sisällön vastakohta, eli puhe sisältää enemmän tietoa kuin tunnetta. **Me-puhe** on Seppälän mielestä minäpuhetta abstraktimpaa, mutta sisältää osittain saman tunneulottuvuuden. Me-puhe ei ole yhtä

konkreettista ja tunnesidonnaista, joten sen kognitiivisuuden aste on suurempi. Yleistäminen koskemaan joukkoa viittaa siihen, ettei puhe ole umpisubjektiivista. **Ne-puheessa** puhuja puolestaan viittaa kollektiiviin, jonka jäsen hän ei ole. Ne-puheesta subjektiivisuus ja tunteen elementit on riisuttu pois ja puhe on kognitiivisempaa. Se on Seppälän mukaan kliinisen, objektiivisen, tarkkailevan ja ulkopuolisen puheen muoto. Seppälä käyttää tutkimuksessaan myös luokkaa määrittelemätön, kun puhujan asemaa ei saa määriteltyä näiden luokkien sisään. Seppälän tutkimuksessa luokkaan määrittelemätön sijoittui noin kymmenys kaikista puhunnoista. Luokkajako toimi siis hänen tutkimuksessaan hyvin. (Seppälä 2003, 115-117, 152.)

Seppälän kokemuksen mukaan puhuja-asemien tulkitseminen haastateltavien lausunnoista ei kuitenkaan aina ole yksinkertaista: haastateltavat saattavat käyttää eri asemia jopa samassa virkkeessä. Pääosa haastatteluista kuitenkin lokshti helposti eri luokkiin ja tarvittaessa Seppälä sijoitti pidempiä puhuntoja useampiin luokkiin. Seppälän tutkimuksessa kävikin niin, että luokiteltuja puhuja-asemia oli enemmän kuin materiaalissa esiintyviä haastattelupätkiä. (Seppälä 2003, 152.)

Omassa tutkimuksessani Seppälän jaottelu toimi hyvin, sillä valtaosin tavallisten ihmisten puhunnat oli helppo sijoittaa omiin luokkiinsa. Luokkaan määrittelemätön tai omassa tutkimuksessani luokkaan muu jäi vain muutamia puhuntoja. Muun puheen luokkaan kuuluvia puhuntoja olivat sellaiset, joissa tavalliset ihmiset kertoivat jostain tapahtuneesta asiasta tai kertoivat, miltä esimerkiksi jossain maassa käydyt taistelut olivat näyttäneet. Kaiken kaikkiaan muuta puhetta oli aineistossani jopa yllättävän vähän. Käyn näitä tapauksia läpi analyysiosassa.

Aineistossani laskin yhdeksi puhunnaksi sen haastattelupätkän, jonka toimittaja oli kultakin tavalliselta ihmiseltä juttuun leikannut. Muutamissa tapauksissa yhden pätkän sisällä oli kaksi erillistä puhuntaa, jos välissä oli toimittajan kysymys. Näin ollen tavallisten ihmisten määrä kussakin jutussa ei välttämättä vastaa luokiteltujen puhuntojen määrää, sillä yksi tavallinen ihminen saattoi puhua useammassa toimittajan leikkaamassa haastattelupätkässä. Samoin kuin Seppälä, myös minä törmäsin aineistossani rajatapauksiin, jossa tavallisen ihmisen puhe hajosi esimerkiksi kahteen

puheen luokkaan. Toisin kuin Seppälä, en kuitenkaan jakanut yhtä puhuntaa useampaan luokkaan, vaan sijoitin sen siihen luokkaan, joka oli määrävämmässä osassa puhuntaa. Syy tähän oli se, etten näin isolla aineistolla ja useilla tutkimuskysymyksillä voinut keskittyä näin tarkkaan, suoranaista lähilukua vaativaan puheen analyysiin. Rajatapauksia oli sen verran maltillinen määrä, etten usko tämän rajauksen vaikuttavan heikentävästi tutkimustuloksiini.

Seppälän omassa työstä kertovia uutisia käsittelevässä tutkimuksessa olivat mukana juttujen kaikki haastateltavat, eivät vain tavalliset ihmiset. Haastateltavien puheissa ne-puheen luokka oli selvästi suurin, minäpuhe tuli kakkosena. Seppälä arvioi, että kognitiivisimman puheen muodon tuottamiseen vaikutti eniten tv-uutisten yleinen luonne. Uutiset ovat luonteeltaan faktapuhetta, johon ne-asema sopii objektiivisen luonteensa takia parhaiten. Usein myös kokemuksen ja tunteen puhe muutetaan ne-puheeksi, kun vaikkapa asiantuntija kertoo kansalaisten kokemuksia. Lisäksi toimittajan kysymyksenasettelu vaikuttaa siihen, millaista puhetta tuotetaan. Jos toimittaja pyytää arviota muiden ihmisten toimista, on kysymykseen vaikea vastata minä- tai me-asemista. Seppälä kuitenkin huomasi, että puhuja-asemien jakaumaan vaikutti ajallinen aspekti. Seppälähän puhuu 1990-luvulla tapahtuneesta suuresta murroksesta, jonka jälkeen kansalaiset ovat saaneet enemmän jalansijaa tv-uutisissa (vrt. luku 4.1). Siirryttäessä kohti nykyaikaa sekä ne-puheen että minäpuheen määrät nousivat verrattuna me-puheeseen ja määrittelemättömään puheeseen. Ennen 1990-lukua ne-puhetta oli 34 prosenttia ja minäpuhetta 25 prosenttia puhunnoista. 1990-luvun jälkeen ne-puhetta oli 42 prosenttia ja minäpuhetta 28 prosenttia puhunnoista. Me-puheen osuus putosi 25 prosentista 22 prosenttiin ja määrittelemättömän puheen osuus 16 prosentista kahdeksaan prosenttiin. Seppälän tulkinnan mukaan muutos indikoi kollektiivisuuden vähentymistä ja yksilöllistymisen lisääntymistä. (emt. 153-157.) Tämän tutkimuksen analyysiosiossa tarkastelen sitä, millä tavoin tavallisten ihmisten puhunnat jakautuvat eri puheen luokkiin nämä Seppälän tulokset mielessä pitäen.

Seppälän mielestä myös ”aiemman” ajan ja nykyajan minäpuhe on luonteeltaan erilaista. Vaikka aiemminkin esiintynyt minäpuhe on ilmitasoltaan minäpuhetta, ei se ole puhdasta yksilön puhetta. Seppälän mukaan se on institutionaalista minäpuhetta,

jossa esimerkiksi virkamies tai poliitikko puhuu yleisistä aiheista yksikön ensimmäisessä persoonassa. ”Tavallinen”, nykyisin yleistynyt minäpuhe on puolestaan yksilön minäpuhetta, jossa muotoa ja sisältöä ei voi samalla tavalla erottaa toisistaan kuin institutionaalisessa minäpuheessa. Seppälä myöntää, että tällaisen erottelun tekeminen on haastavaa ja tulkinnanvaraista. Hänen mukaansa kuitenkin puhujan yhteiskunnallinen asema näyttäisi vaikuttavan siihen, kummanlaista minäpuhetta hän tuottaa. (emt. 157-160.)

”Presidentin tai suuryrityksen johtajan minäpuheelle annetaan tulkinnassa enemmän kognitiivista ulottuvuutta kuin Kaija Keskiverron.” (emt. 160.)

Koska itse tutkin juuri ”Kaija Keskivertoa”, ei minun ole mielekästä jakaa minäpuhetta erilaisiin luokkiin. Tavallinen ihminenhan ei Seppälän määritelmän mukaan tuota institutionaalista minäpuhetta.

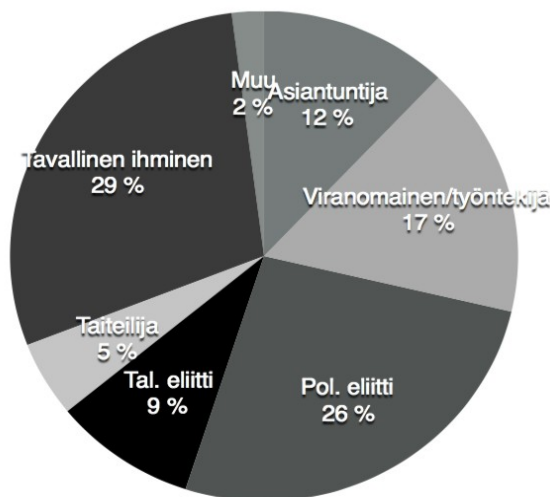
5. Tulokset ja analyysi

Tässä luvussa käyn läpi sitä, mitä aineistostani paljastui ja pohdin aiemman tutkimuksen valossa, mitkä saattavat olla syynä näihin tuloksiin. Olen rakentanut tekstin niin, että käyn ensin kohta kohdalta läpi tutkimukseni tulokset ja analysoin niitä tulos kerrallaan. Tarvittaessa nostan teemoihin liittyviä esimerkkejä aineistostani. Aloitan käymällä läpi tavallisten ihmisten määrää aineistossani kultakin vuodelta ja kerron, millaisessa roolissa he aineistossani esiintyvät. Sitten pureudun siihen, millä tavalla tavalliset ihmiset näkyvät ulkomaan ja kotimaan uutisissa. Sen jälkeen selvitän sitä, missä aihepiireissä tavalliset ihmiset pääsevät ääneen. Lopuksi keskityn heidän tuottamaansa puheeseen eli siihen, missä määrin he tuottavat minä- me ja ne-puhetta.

5.1 Tavallisten ihmisten määrä tutkimusaineistossa

Kaikkien toimijoiden määrä omassa aineistossa oli tutkimusviikkoina 435. Kun juttuja oli vastaavasti 173, oli yhdessä jutussa toimijoita keskimäärin 2,5. Näistä 435 toimijasta tavallisia ihmisiä oli kaikkiaan 127. Näin ollen tavallisia ihmisiä oli vajaa kolmannes eli 29 prosenttia kaikista toimijoista.

KAAVIO 1: Toimijoiden osuudet kaikkina vuosina

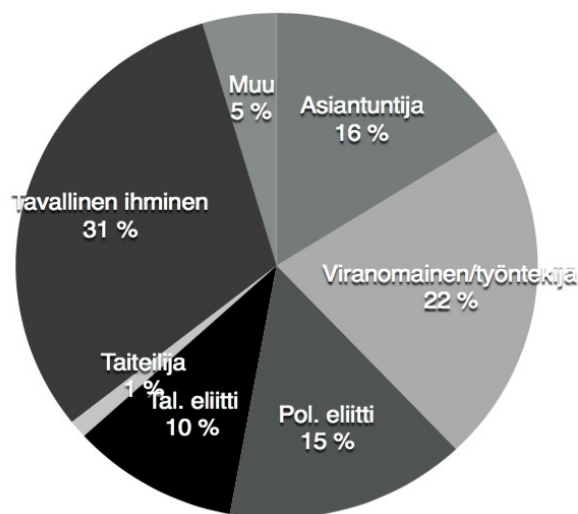

Kuten yllä olevasta kaaviosta selviää, tavallisten ihmisten luokka oli

tutkimusaineistossani suurin (127 henkilöä). Yli kahdenkymmenen prosentin osuuteen yltivät lisäksi vain poliittisen eliitin edustajat (116 henkilöä). Kolmanneksi eniten, 17 prosenttia, oli viranomaisia tai työntekijöitä (73 henkilöä). Asiantuntijoita oli 12 prosenttia (53 henkilöä), taloudellisen eliitin edustajia yhdeksän prosenttia (40 henkilöä), taiteilijoita viisi prosenttia (22 henkilöä) ja luokkaan muut sijoittui kaksi prosenttia toimijoista eli yhdeksän henkilöä.

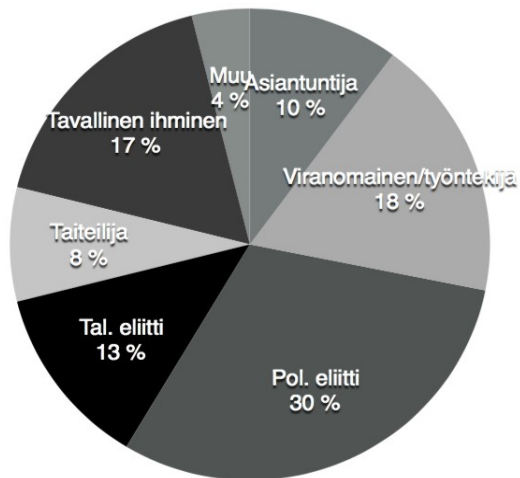
Eri vuosina toimijoiden osuudet jakautuivat seuraavasti.

KAAVIO 2: Toimijoiden osuudet vuonna 2001

Vuonna 2001 tavallisia ihmisiä oli määrällisesti 27, viranomaisia tai työntekijöitä 19, asiantuntijoita 14, poliittisen eliitin edustajia 13, taloudellisen eliitin edustajia yhdeksän, taiteilijoita yksi ja luokkaan muu sijoittui neljä toimijaa. Näitä muita henkilöitä olivat urheilija (kahdessa jutussa), kansalaisliikkeen edustaja ja Ukrainan silloiselle hallinnolle kriittisen nettilehden toimittaja. Vuonna 2001 tavallisten ihmisten luokka oli selvästi suurin, tosin toimijoitakin oli tuona vuonna selvästi muita vuosia vähemmän, yhteensä 87.

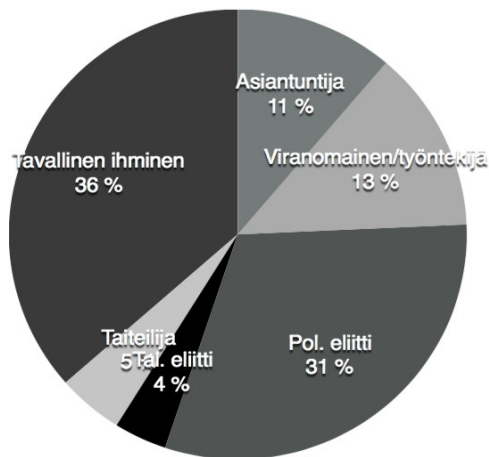
KAAVIO 3: Toimijoiden osuudet vuonna 2006

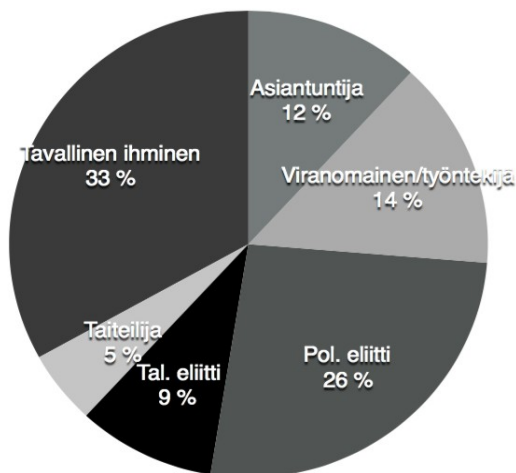
Vuonna 2006 toimijoiden suurin luokka koostui poliittisen eliitin edustajista, heitä oli aineistossa 39. Viranomaisia ja työntekijöitä oli toiseksi eniten eli 23. Tavallisten ihmisten luokka oli vuonna 2006 vain kolmanneksi suurin ja heitä esiintyi aineistossani 22. Talouden eliitin edustajia oli 16, asiantuntijoita 13, taiteilijoita 10 ja luokkaan muu sijoittui viisi ihmistä. Heidän joukossaan oli kolme kansalaisjärjestöaktiivia ja yksi nuorisovaltuuston edustaja. Yhden haastateltavan rooli oli niin epäselvä, etten pystynyt sijoittamaan häntä mihinkään muuhun luokkaan. Toimijoita vuonna 2006 oli kaikkiaan 123.

Vuonna 2011 tavallisten ihmisten luokka oli jälleen suurin ja heitä esiintyi tuon vuoden aineistossa kaikkiaan 39. Toiseksi suurin luokka muodostui poliittisen eliitin edustajista: heitä oli aineistossa 33. Seuraavat luokat olivat selvästi pienempiä. Viranomaisia tai työntekijöitä oli 14, asiantuntijoita 12, taiteilijoita viisi ja taloudellisen eliitin edustajia neljä. Vuonna 2011 luokkaan muu ei kertynyt yhtään toimijaa. Kaikkiaan toimijoita oli kyseisenä vuonna 107.

KAAVIO 4: Toimijoiden osuudet vuonna 2011

Kaavio 5: Toimijoiden osuudet vuonna 2016

Vuonna 2016 eli tarkastelujakson viimeisen vuoden viikkona toimijoiden jakauma muistutti hyvin paljon vuotta 2011. Tavallisten ihmisten luokka oli 39 toimijallaan suurin ja poliittisen eliitin edustajia oli toiseksi eniten, 31. Viranomaisia tai työntekijöitä oli 17, asiantuntijoita 14, taloudellisen eliitin edustajia 11 ja taiteilijoita kuusi. Luokkaan muu ei sijoittunut yhtään toimijaa. Kaikkiaan toimijoita oli vuonna 2016 118 kappaletta.

Kuten yllä olevista tuloksista käy ilmi, tavallisia ihmisiä esiintyi tutkimusviikkojeni uutislähetyksissä paljon, jopa yllättävän paljon. Siten Pantin ja Huslagen (2009, 78)

sekä Seppälän (2003, 161-164) havainnot journalismissa 1990-luvulla tapahtuneesta suuresta murroksesta, tavallisten ihmisten näkyvyyden kasvamisesta näyttävät pitävän paikkansa. Tavallisten ihmisten luokka oli selvästi suurin kolmena tutkimusvuonna neljästä, vain poliittisen eliitin edustajien luokka hätyytteli kärkipaikkaa koolla. Kiinnostavaa on kuitenkin se, ettei tavallisten ihmisten määrä kokonaisuudessaan juuri kehittynyt suuntaan tai toiseen tutkimusvuosien aikana. Vuonna 2006 tosin määrässä tapahtuu jonkinlainen notkahdus, mutta syytä siihen on tällä aineistolla mahdoton selvittää.

Todennäköistä kuitenkin on, ettei Yleisradion uutistoimituksessa ollut vuonna 2006 poikkeuksellisen kielteistä asennetta tavallisia ihmisiä kohtaan, vaan kyseisten lähetysten aiheet, toimituksen käytettävissä olevat resurssit tai muut tekijät eivät suosineet tavallisten ihmisten haastatteluja. Mahdollista on myös se, että vuoden 2001 lähetyksissä oli poikkeuksellisen paljon tavallisia ihmisiä haastattelussa, mikä saa vuoden 2006 pudotuksen näyttämään melko suurelta. Koska tutkimusaineistoni koostuu satunnaisista lähetyksistä seitsemän päivän ajalta, kovin vahvoja johtopäätöksiä ajallisista trendeistä ei pysty vetämään, eikä se tämän tutkimuksen kannalta ole tarpeellistakaan.

Ennakko-odotukset tavallisten ihmisten määrän kasvamiseen tutkimusvuosien aikana olivat suuret, sillä sosiaalisen median esiinmarssi tapahtui suomalaisessakin yhteiskunnassa erityisesti tutkimusvuosien 2011 ja 2016 ympärillä. Sosiaalisen median arkistumisen myötä tavallisten ihmisten suhde toimittajiin ja mediaan yleensä on muuttunut ja valtaosa suomalaisista toimittajista (82%) uskoo, että yleisö osallistuu yhä merkittävämmässä määrin uutisten tuottamiseen (Pöyhtäri, Väliaverronen & Ahva, 2016, 8). Samassa kyselytutkimuksessa suuri osa toimittajista (69%) piti hyvin tai erittäin tärkeänä osana työtään antaa ihmisille tilaisuus ilmaista mielipiteensä. (emt. 12) Monet vastanneista toimittajista (77%) halusivat myös kertoa yleisölle ”tarinoita maailmasta” (emt. 13).

”Tarinallisuus on siis toimittajille nykyjournalismin formaatti: asiat, puolueettomuutta korostavat uutisetkin, on kerrottava tapausten ja

tarinoiden kautta, jotta ne olisivat yleisölle kiinnostavia ja houkuttelevia.”
(emt. 13)

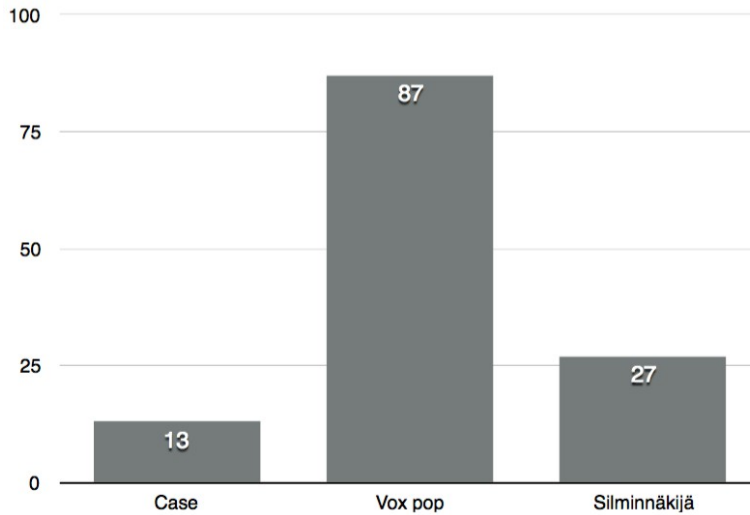
Oman kokemukseni mukaan etenkin tv-uutisissa tarinoita kerrotaan tyypillisimmin juuri tavallisten ihmisten kautta. Myös mainitussa kyselytutkimuksessa tämä oletus nousee esiin. Tutkimukseen liittyneessä ryhmähaastattelussa, jossa oli mukana televisiotoimittajia, uskottiin, että yleisö osaa erottaa faktat, henkilökohtaiset tarinat ja toimittajien kommentit toisistaan. Yksi toimittajista myös korosti, että vaikka juttuja rakennetaan monesti tapausten kautta, eivät nämä tapaukset ole ainoita toimijoita jutussa. Toinen toimittaja kuvaa tarinallisuutta ja uutisten kertomista tapausten kautta näin.

”Ja sehän on vaan yksi tapa kertoa niitä asioita. (...) Ei se mun mielestä vie riippumattomuutta pois vaan sillon vaan kerrotaan uutisia sillä tavalla että hei me yritetään saada nää ihmiset kiinnostuun niistä uutisista mitä me kerrotaan. Se tapa on tarina tai millä se saadaan kerrottua koska selkeetähän on että kukaanhan ei jaksa komiteamietintöjä lukee.” (emt. 13)

5.1.1 Haastatteluasemien erittely paljastaa trendin

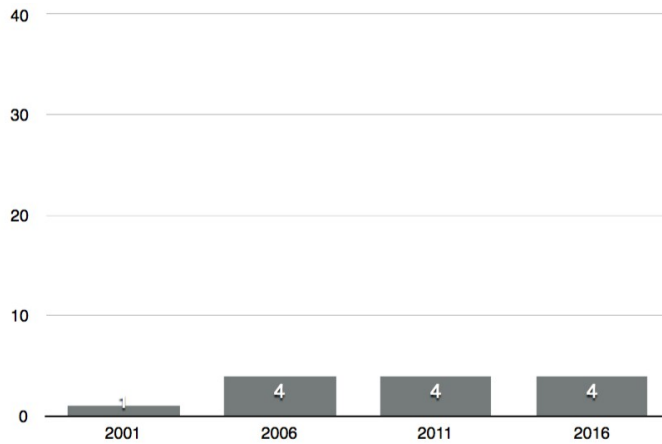
Kun kuitenkin erittelee tavallisten ihmisten haastatteluasemaa aineistossani, esiin nousee mielenkiintoinen ilmiö. Vaikka tavallisten ihmisten kokonaismäärässä ei ole tapahtunut selvää kehitystä suuntaan tai toiseen, vox pop -luokassa trendi näyttää kasvavalta. Kun tavallisten ihmisten haastatteluasemaa tarkastellaan kaikkina vuosina yhteensä, selvästi suurin luokka oli vox pop, joka siis käsittää niin sanottuun katugallupiin osallistuneita tavallisia ihmisiä. Heitä oli kaikista tavallisista ihmisistä 69 prosenttia, eli yli kaksi kolmesta kuului tähän luokkaan. Toiseksi suurin luokka muodostui silminnäkijöistä. Heitä oli 21 prosenttia tavallisista ihmisistä ja caseja 10 prosenttia.

KAAVIO 6: Tavallisten ihmisten haastatteluasema kaikkina vuosina

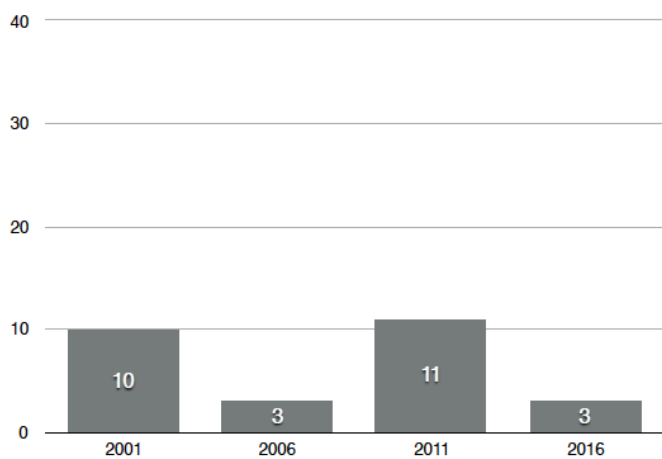

Eri vuosien välillä case-luokka pysyi jokseenkin muuttumattomana ja silminnäkijä-luokassakin vaihtelu tuntui melko satunnaiselta. Silminnäkijä-luokassa henkilöitä oli vuosina 2001 ja 2011 selvästi enemmän kuin vuosina 2006 ja 2016, mutta mitään ajallista trendiä ei ole nähtävissä. Silminnäkijä-luokan tavalliset ihmiset olivat äänessä pääosin ulkomaan uutisissa ja he kertoivat yleensä jostain todistamastaan kriisistä, kuten onnettomuudesta, sotatilanteesta tai luonnonmullistuksesta. Siten heidän määränsä vaihtelee helposti sen mukaan, mitä maailmassa kulloinkin tapahtuu tai on tapahtumatta. Case-luokan tavallisia ihmisiä taas oli lähinnä kotimaan jutuissa. He toimivat esimerkkeinä käsittelyssä olevasta uutisaiheesta, kuten poliisien työttömyydestä tai siitä, millä tavalla kyseisessä perheessä on annettu lapsille aikaa pelata tietokonepelejä.

KAAVIO 7: Case-luokan tavalliset ihmiset kaikkina vuosina

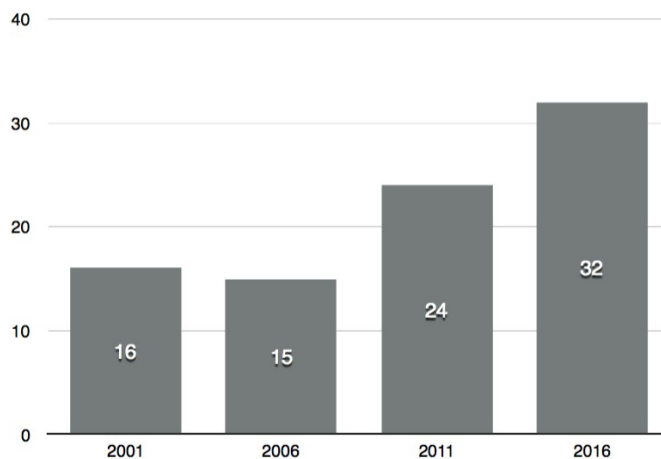

KAAVIO 8: Silminnäköluokan tavalliset ihmiset kaikkina vuosina

Vox pop -luokka poikkeaa jonkin verran kahdesta muusta luokasta. Siinä tavallisten ihmisten määrä kasvaa vuosi vuodelta niin, että vuonna 2016 heitä on tutkimusaineistossa jo kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 2001. Kasvu on lisäksi tasaista, eikä siinä tapahdu merkittäviä notkahduksia minään vuonna. Luokista vox pop oli sisällöltään vaihtelevin, mihin tietysti vaikuttaa sen suurin koko. Kadulta tavoitettuja tavallisia ihmisiä haastateltiin niin kotimaan kuin ulkomaan jutuissa ja aihepiiritkin olivat moninaisia.

KAAVIO 9: Vox pop -luokan tavalliset ihmiset kaikkina vuosina

Voidaan siis varovaisesti päätellä, että Yleisradion uutistoimituksessa on ollut halu lisätä tavallisten ihmisten niin sanottua helppoa kuulemista jutuissa. Katugallupien tekeminen on yleensä ottaen helpoin tapa saada juttuihin mukaan tavallisia ihmisiä, sillä caseja joudutaan yleensä etsimään etukäteen ja silminnäkijät löytyvät yleensä joidenkin poikkeuksellisten tapahtumien ääreltä. Vox popiin taas löytyy ihmisiä astumalla toimituksen tai ulkomaan juttujen kohdalla hotellin ovesta ulos.

5.1.2 Vox pop -haastattelujen laatu vaihteli

Olisi kuitenkin väärin ajatella, että vox pop -luokan tavalliset ihmiset olisivat olleet uutisjutuissa pelkkiä koristeita, vaan tutkimusaineistostani löytyi paitsi epäinformatiivisia myös informatiivisia esimerkkejä tavallisten ihmisten kuulemisesta. Eräs vähemmän informatiivisista esimerkeistä löytyy vuoden 2011 lähetyksissä olleesta jutussa, jossa käsitellään armeijassa työskennelleen yliluutnantin puheista syntynyttä kohua. Yliluutnantti oli puhunut silloisesta puolustusvoimien ylipäälliköstä, presidentti Tarja Halosesta alentuvaan sävyyn. Jutussa kuvattiin yliluutnantin työpaikan, eli Vekaranjärven varuskunnan taisteluharjoituksia ja harjoituksen tiimellyksestä tavoitettiin yksi varusmiehistä kertomaan mielteistään. Hän kuvaa ajatuksiaan näin:

”Oon ollu siis ihan tietopimennossa täällä ollessani, että en tiie niiku asiasta paljoo. Eikä se niiku paljoo meille kuulu, koska me olemme vaan

sotilaita että.” (lähetys 22.2.2011)

Lausahduksesta näkee silmiinpistävän selvästi, että varusmies on jutussa ”tuomassa väriä” ja oikeuttamassa jutun kuvitusta, sillä hänellä ei ole mitään sanottavaa asiasta. Toisessa, samantyyppisessä tapauksessa taas tavallinen ihminen oli ”värittämässä” juttua, jossa kerrottiin S-ryhmän aikeista perustaa oma pankki. Vuoden 2006 lähetyksistä löytyneessä jutussa tämän tavallisen ihmisen puhe leikattiin kesken lauseen siten, ettei hänen sanomastaan saanut mitään selvää. Häneltä kysyttiin, voisiko hän itse harkita pankkiasioinnin siirtämistä ruokakauppaan.

”Kaikki kävis niiku hyvin kätevästi silloin, mutta se on tietysti kilpailuttaminen nykypäivänä, että niiku laitosten kanssa, että.” (lähetys 16.2.2006)

Esimerkkejä informatiivisista haastatteluista löytyi taas erityisesti ulkomaan jutuista. Eräässä vuoden 2001 uutislähetyksessä kerrottiin Tukholmassa järjestettävästä EU-huippukokouksesta ja siihen liittyvistä järjestelyistä. Valokeilassa olivat Ruotsin tuolloinen pääministeri Göran Persson ja ulkoministeri Anna Lindh. Kokousglamourin päätteeksi toimittaja haastatteli tavallisia tukholmalaisia kadulla ja sai seuraavanlaisia vastauksia.

”Mielestäni meidän ei pitäisi kuulua EU:hun. Minun mielestäni meidän pitäisi erota.”

”Veljeni täyttää vuosia, se on minulle paljon tärkeämpi tapaus.”

”Venäjän Putin tulee kokoukseen, hänen näkemyksensä kiinnostavat”

(lähetys 23.2.2001)

Haastattelupätkistä muodostuu kuva ruotsalaisten mietteistä kokousta kohtaan. Toisaalta ruotsalaisten joukossa on EU:hun skeptisesti suhtautuvia, toisaalta kokous on monille melko yhdenmukainen tilaisuus ja toisaalta kokous kiinnostaa ainakin osittain. Yksinään kukin kommentti jäisi jutussa irralliseksi ja ehkä turhaksikin,

mutta yhdessä ne täydentävät toisiaan. Samalla ne asettavat uutistoimitukselle tärkeän uutisaiheen mittasuhteisiinsa: tavalliselle ihmiselle kokouksen anti onkin ehkä yhden mielipiteitä jakavan johtajan näkeminen uutiskuvissa tai sitten koko kokous jätetään omaan arvoonsa. Tavallisten ihmisten haastatteleminen tällaisessa aiheessa antaa lisäksi kotisohville tärkeän signaalin: EU:n päätöksentekokoneistoonkin liittyvissä asioissa voidaan kuunnella myös minua, tavallista ihmistä.

Toinen erinomainen katugallup-kokonaisuus löytyy samalta vuodelta. Tässä kotimaan jutussa tavalliset ihmiset pääsevät sanomaan omat mielipiteensä koko Suomea ravistelleesta dopingskandaalista Lahden MM-kisoissa. Tämä kuuden tavallisen ihmisen haastattelupätkistä koostettu jutun mittainen kokonaisuus oli tehty uutislähetyskseen heti samana päivänä, kun skandaalin koko laajuus paljastui. Tavallisten ihmisten mielipiteillä oli toimituksen mielestä siis merkittävää arvoa, sillä noin puolitoista minuuttia pitkä pätkä oli mahdutettu muutenkin täyteen lähetyskseen. Asiaa kommentoitiin seuraavasti.

”No onneks Rautavaara, Tapio Rautavaara makaa haudassaan, eikä voi hänen dopingiaan enää ruveta kaivelemaan. Että liekö sen jälkeen enää kukaan ollut puhdas. Ei voi muuta sanoo, kun että, sellast se vaan on.”

”Noh, en tietenkään arvosta tuollasta dopingia, mutta haluaisin, että nuoriso ottais tästä oppia, ettei käytä enää tätä dopingia.”

”Kirvesniemen puolesta mä olen kyllä vähän pahoillani, että hän meni semmosta tekemään. Toimittaja: Tunnetteko itsenne petetyksi? Kyllä, kyllä täytyy sanoa.”

”Toimittaja: Aiotteko vielä seuraavissa olympialaisissa jännittää suomalaisen hiihtomitalin puolesta? Noh, voi olla, että joutuu tässä vähä aikaa tuota miettimään, että kiinnostaako hiihto, mutta täytyy uskoa, että niiku tästä kasvaa niiku uutta, vähä terveempihenkisempää sukupolvea.”

”No, mitä siit voi sanoo, tosi pettymys Suomelle kyllä. Toimittaja: Luuletko, että suomalaiset douppaavat enemmän kuin muunmaalaiset vai olivatko he vain niin hölmöjä, että jäivät kiinni? No, mä luulen, et niin hölmöjä, et

jäivät kiinni. Et kyl sitä varmaan joka maassa jotain on tollasta.”
”Harmittaako teitä tämä doping-tapaus? Kyllä se vähän tietyst harmittaa.
Toisaalta tuntuu, että se menee vähän överiks. Hyvä, että se on tullu esille,
uusi alku. Toimittaja: Uskotte kuitenkin hiihdon uuteen tulemiseen? No
tottakai. Hiihtoa on niin kauan kuin elämää.” (lähetys 28.2.2001)

Sen lisäksi että kokonaisuudessa kuultiin kaikkiaan kuutta tavallista ihmistä, heille annettiin aikaa ja tilaa kertoa omat mietteensä tuon päivän ehdottomasti tärkeimmästä uutisaiheesta. Voidaan sanoa, että nämä kuusi ihmistä edustivat ajatuksillaan useita kotisohvallaan istuvia, käryistä järkyttyneitä suomalaisia. Lahden dopingskandaali kuuluu suomalaisessa yhteiskunnassa uutisaiheisiin, jotka ovat aiheuttaneet tavallisissa suomalaisissa poikkeuksellisen suuria tunteita, joten heidän kuulemisensa Yleisradion pääuutislähetyksessä oli enemmän kuin paikallaan.

Arvelen, että juuri tällaisiin vox popeihin Pantti ja Husslage (2009, 79-80) viittaavat korostaessaan niiden merkitystä kansalaisten refleksiivisyyden kannalta. Katsellessaan dopingskandaalia päivitteleviä kanssakansalaisiaan tv-ruudussa katsojat pystyivät samalla vertaamaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan muiden ajatuksiin ja rakentamaan näin omaa kuvaansa maailmasta. Siten katugallupit voivat laadukkaimmillaan olla katsojaa puhuttelevia ja heidän ajatuksiaan aktivoivia jutun osasia. Toisaalta taas ylempänä esitetyt tutkimusaineistostani löytyneet esimerkit kertovat siitä, että pahimmillaan katugallupit ovat jutun kuvituksen jatkeita, joiden ei ole määrä tuoda erityistä sisältöä juttuun. Kun katugallupit kuitenkin ovat toimituksille nopeimpia ja helpoimpia tapoja ottaa tavallisia ihmisiä mukaan uutislähetykseen, ei ole lopulta ihme, että heidän määränsä on tutkimusvuosina kasvanut.

5.1.3 Harvinaiset caset ja tasalaatuiset silminnäkijät

Silminnäkijä- ja case-luokkien tavalliset ihmiset olivat lausunnoissaan keskimäärin informatiivisempia kuin vox pop -luokan henkilöt, mikä on luonnollista. Case-luokan tavalliset ihmiset oli etsitty haastatteluun etukäteen heidän aihetta koskevan

asiantuntemuksensa takia ja silminnäkijät olivat puolestaan itse todistaneet tapahtumia, jotka liittyivät uutisessa käsiteltyyn aiheeseen. Siten näiden luokkien tavalliset ihmiset toivat juttuihin enemmän kokemusperäistä tietoa tai tunnetta kuin katugalluopeissa haastateltujen ihmisten oli mahdollista tuottaa.

Lisäksi erityisesti caseille annettiin jutuissa usein muita tavallisia ihmisiä enemmän aikaa puhua, koska juttuja rakennettiin heidän ympärilleen. Esimerkiksi jutussa, joka kertoi huonojen työolojen altistavan nivelreumalle, haastateltiin ainoastaan tavallista ihmistä. Muuten äänessä oli toimittaja, joka referoi tuoreen tutkimuksen faktoja. Näin tavallinen ihminen nostettiin jutun ainoaksi asiantuntijaksi kertomaan kokemusperäistä tietoaan aiheesta. Samalla maitotilallisena työskentelevä tavallinen ihminen toimi tiloineen esimerkkinä siitä, millaisiin työoloihin tutkimuksessa viitattiin.

”Tää vaihtelu [lämpötilojen] aiheuttaa monenlaista harmia, esimerkiks ihan käsien kohmettumiseen ja sitten tähän flunssaherkkyyteen.”

”Särky on kuitenkin ainainen ystävä. Kun illal menee levolle, ni mont kertaa herää yöl sit siihe, kun voi sanoa, et paikat särkee. Ranteisiin ainakin tää ottaa tavallaan, jos on jäisiä rehuja ja niitä joutuu repimään ja. Näissä meidän ympyröissä nää tehdään käsipelillä, niin kyllä se niin vaan jättää jälkensä.”

”Ehkä sitä on myöskin sitä viisautta tullut myös tuon ajan mukana, että ei oo niin hosumassa näitten hommien kanssa.” (lähetys 23.2.2011)

Kaikki case-luokan tapaukset eivät toki olleet tällaisia, vaan osassa jutuista tavalliset ihmiset olivat melko lyhyesti äänessä. Esimerkiksi vastavalmistuneiden poliisien työttömyydestä kertovassa jutussa tavallinen ihminen eli työtön poliisi oli yksi haastateltava kaikkiaan neljän haastateltavan joukossa. Siten hänen sanomansa jäi hyvin lyhyeksi.

”Kyl mie tietyst loppuu asti toivoin, että se ois jatkunu, mutta näin tällä kertaa”

”Toimittaja: Et pelkää, että valitsit väärän ammatin? En missään tapauksessa.” (lähetys 16.1.2006)

Silminnäkijät puolestaan olivat pääosin melko informatiivisia haastatteluissaan, koska heidän tehtävänsä oli usein välittää tietoa siitä, mitä esimerkiksi kriisialueella oli tapahtunut. Tyypillisesti silminnäkijöitä jututettiin kriiseihin ja erilaisiin onnettomuuksiin liittyen, joten hyvin usein heitä löytyi ulkomaan uutisista. Yksi esimerkki melko tyypillisestä silminnäkijöiden haastattelusta löytyy tutkimusvuoden 2011 jutusta, jossa kerrottiin maanjäristyksen ravistelleen uusiseelantilaista Christchurchin kaupunkia. Jutussa oli toimijoina vain neljä tavallista ihmistä, muuten se koostui toimittajan spiikistä, jossa selvitettiin tapahtumien ja pelastustöiden kulkua. Yksi tavallisista ihmisistä oli Uudesta-Seelannista puhelinhaastattelun antanut suomalainen.

”Se oli pelottavaa. Luulin, että kuolen.”

”Olin alakerrassa, kun talo sortui. En tiedä, miten pääsin ulos.”

”Mies oli musertunut autoonsa. Revimme katon irti ja ihmiset piti saada ulos rakennuksista. Toimittaja: Oliko mies kunnossa? Ei. Hän oli kuollut.”

”Siinä ei kauheen kauan jalat pysyny maassa ja sen jälkeen konttasin oviaukkoon ja siinä oltiin sitten toisen lääkärin kanssa sen järistyksen aikana. Osa taloista on murtunu alas ja osa katoista tullu alaspäin. Tiet on haljennu, asfaltti noussu ylös. Esimerkiksi mun talossa jokainen seinä on haljennu.” (lähetys 22.2.2011)

Maanjäristysuutisessa tavalliset ihmiset nostettiin siis merkittävään asemaan jutun ainoina haastateltavina ja kertomuksillaan he toivat toisella puolen maapalloa tapahtunutta maanjäristystä lähemmäs suomalaiskatsojia. Varsinaisen tiedon välitys jäi tässä jutussa kuitenkin vähäiseksi, sillä vaikka järkyttyneet järistyksen uhrin kertoivat tapahtuneesta, tässä jutussa he keskittyivät kuitenkin kuvaamaan vain omakohtaisia kokemuksiaan. Ainoastaan viimeisenä haastateltu suomalainen kertoi hieman myös kaupungilla tekemistään havainnoista. Asetelmaa selittää ainakin osittain se, että järistyspaikalta oli saatavissa laadukasta kansainvälistä kuvaa ja

faktatietoa tapahtuneesta. Siten varsinaista tietoa ei ollut tarpeen saada haastateltavilta, jolloin tavallisten ihmisten tehtävänä oli konkretisoida tapahtunutta ja herättää katsojissa tunteita. Sen sijaan samana vuonna ajetussa teknologiayhtiö Nokiaan liittyvässä jutussa asetelma oli hyvin erilainen. Siinä silminnäkijöitä käytettiin nimenomaan tiedonhankintaan, koska Nokian toimitusjohtaja puhui tilaisuudessa, johon ei mediaa päästetty. Silminnäkijät tavoitettiin suljetun, vain työntekijöille tarkoitetun tiedotustilaisuuden jälkeen.

”No työntekijät oli tietysti huolissaan tulevaisuudestaan ja siitä, mihin yritys on menossa. Ei varmaan mitään oleellista lisätietoa siihen, mitä on esiintynyt lehdistössäkin viime aikoina.”

”No sellanen, että muutaman kuukauden sisällä alkaa tapahtumaan. Et kyllä sinänsä ihan positiivinen viesti.” (lähetys 21.2.2011)

Nokia-jutussa haastatelluilla tavallisilla ihmisillä oli merkittävä rooli, koska he toivat muuten saavuttamattomissa olevaa tietoa juttuun. Tämä oli tilanne monen muunkin silminnäkijän kohdalla, sillä tv-kamerat, toimittajat tai asiantuntijahaastateltavat eivät olleet paikalla esimerkiksi pommitusten tai onnettomuuksien aikana. Siten tavallisten ihmisten kertoma tieto oli ainutlaatuista ja korvaamatonta, mikä tekikin silminnäkijöiden luokasta informaation näkökulmasta hyvin laadukkaan. Toisaalta taas tavallisten ihmisten näkemät ja kokemat asiat toivat tapahtumia monesti lähemmäs katsojaa myös tunteen tasolla. Voidaan siis arvioida, että kolmen luokan välisessä vertailussa silminnäkijöiden luokka oli katsojan kannalta tasalaatuisin.

5.1.4 Miksi kokonaismäärässä ei näy kehitystä?

Vaikka tavallisten ihmisten määrässä näkyy vox pop -luokan osalta kehitystä tutkimusaikana, on tavallisten ihmisten kokonaismäärä pysynyt staattisena vuosien ajan. Tavallisen katsojan ja hänen mahdollisen voimaantumisen kannalta tämä kokonaismäärä on tietysti merkittävämpi kuin tutkimusta varten rajattujen alaluokkien kehitys. Mikä sitten pitää tavallisten ihmisten määrän niin samanlaisena eri ajankohtina? Yksi syy voi olla se, ettei Pantin ja Husslagen ja Seppälän

kuvaileman suuren murroksen jälkeen toimituksilla ole ollut yhtä suuria paineita ottaa tavallisia ihmisiä mukaan uutisiin. Ensimmäinen tutkimusvuoteni, vuosi 2001 sijoittuu selvästi tämän suureksi murrokseksi kuvatun hetken jälkeiseen aikaan.

Suomalaista uutismediaa vuosina 2007-2012 perannut tutkimushanke antaa samansuuntaisia tuloksia tavallisten ihmisten näkyvyydestä. Tutkijoiden laajassa toimija-analyysissä yksityishenkilöiden määrä pysyi ennallaan vuosien 2008-2010 aikana ja jopa tippui vuonna 2012 aiempiin vuosiin verrattuna. Vuoden 2012 määrän väheneminen näkyi läpi koko mediakentän ja pudotus oli melkoisen suuri, kolmannes edellisen tutkimusvuoden, eli vuoden 2010 määrästä. (Suikkanen, Holma ja Raittila 2012, 30-31)

”Uutisten toimijarakenteen muutossuunta on pikemminkin raskaaseen kuin höyhensarjaan tai pikemmin makroon kuin mikroon: yksityishenkilöiden ja ajanvietteen piiristä tapahtuu siirtymää kohti poliittisen järjestelmän toimijoita, kohti muita valtioita ja niitä yhdistäviä rakenteita.” (emt. 32)

Vuoden 2012 muutos johtui hankkeen loppuraportin mukaan politiikan ja poliitikkojen voimakkaasta ryntäyksestä mediaan, mikä oli selkeä muutos aiempien vuosien tutkimusaineistoon. Raportissa kuitenkin muistutetaan, että muutos saattoi osittain johtua myös journalismin kannalta ulkoisista kehityskuluista, eli tässä tapauksessa Suomessa järjestetyistä presidentinvaaleista ja arabimaiden vallankumouksista. Tutkimuksen keskeisin lopputulos olikin se, että suomalainen mediamaisema on ennemmin pysynyt ennallaan kuin muuttunut tutkimusvuosien saatossa monista ennakoarvioista poiketen. (emt. 70, 77)

Myös oma, aineistoltaan toki yllä kuvattua tutkimushanketta vaatimattomampi tutkimukseni viittaa uutiskulttuurin pysyvyyteen. Paitsi laajemman uutiskulttuurin muuttumattomuus, omiin tutkimustuloksiini vaikuttanee myös televisiouutisten formaatti: Yleisradion tv-uutisten päälähetys on instituutio, jossa mahdolliset trendien muutokset näkyvät vielä tavallistakin hitaammin. Esimerkiksi Seija Ridellin mukaan tv-uutiset pyrkivät erottautumaan muusta tv-ohjelmistosta aivan

omanlaisekseen ohjelmagenreksi monilla tavoilla, jotka ovat suhteellisen samanlaisia eri tv-kanavien ja jopa eri maissa toimivien uutislähetysten välillä (Ridell 1998, 130-131). Koska konventiot ovat näin vahvat ja suorastaan kansainväliset, on niiden muuttaminen riskialtista etenkin verovaroin toimivassa, perinteisessä yleisradioyhtiössä. Ridell myös arvioi, että uutisjournalismia ylläpitävät konventiot rajoittavat lisäksi toimittajien hallussa olevaa kertojan valtaa (emt. 132). Tuomo Mörä puhuu ilmiöstä mediarutiineina, jotka määrittelevät uutisten syntyprosessia tiedon keräyksestä esitystapoihin (Mörä 1996, 105-106).

”Mediarutiinien kollektiivisuus selittää viestimien sisällön samankaltaisuutta. Vaikka uutisvirran portinvartijoina on yksittäisiä ihmisiä, ei lukija havaitse suurta muutosta riippuen siitä, ketkä ovat olleet uutispäälliköinä tai toimitussihteereinä. Itse asiassa suuri osa siitä, mitä kutsutaan ammattilaisuudeksi on mediarutiinien hallintaa.” (emt. 105-106)

Tietenkään ei ole niin, että esimerkiksi tv-uutisten sisältö määrittäisi pelkästään mediarutiinien kautta. Esimerkiksi Reese (2001) katsoo, että sitä, mitä pidetään uutisissa kertomisen arvoisena, määrittävät monet keskenään ristiriitaisetkin asiat, jotka liittyvät niin toimittajien yksilöllisiin haluihin ja toiveisiin, toimitustyön rutiineihin, toimitusorganisaatioiden piirteisiin ja yhteiskunnallisiin voimiin toimitusten ulkopuolella. Monet jakavat kuitenkin ajatuksen, että uutistyylin rutiineihin liittyvät voimat vaikuttavat uutisten kerrontaan kuitenkin tyypillisesti enemmän kuin yksilölliset pyrkimykset (Shoemaker et al. 2001, 242).

Haastateltavien valinnalla toimituksissa vastataan myös yleisön odotuksiin ja arvostuksiin, osin varmasti tarkoituksella, osin tahattomastikin. Uutisten yleisen uskottavuuden kannalta saattaa olla parempi, ettei tavallisten ihmisten osuus nouse räjähdysmäisesti. Esimerkiksi melko tuoreen amerikkalaistutkimuksen mukaan yleisö pitää virallisia lähteitä, kuten poliitikkoja ja virkamiehiä uskottavampina kuin epävirallisia lähteitä, kuten kansalaisjärjestöjen edustajia tai tavallisia kansalaisia (Miller & Kurpius 2010). Jo tutkimuksen lähtöajatuksena oli, että yleisön luottamuksessa virallisiin ja epävirallisiin lähteisiin on eroa, mutta tutkijoille oli

kuitenkin yllätys, kuinka suuri tämä ero lopulta oli (emt.149). Tutkimuksen mukaan pelkästään sillä, että uutisjutun lähteelle annettiin virallinen titteli, lisättiin lausunnon uskottavuutta merkittävästi (emt. 149).

5.2 Tavalliset ihmiset kotimaan ja ulkomaan aiheissa

Yksi keskeisistä tarkastelun kohteista tutkimuksessani on se, millaisissa aiheissa tavalliset ihmiset pääsevät ääneen. Ennen sitä on kuitenkin syytä käydä läpi sitä, missä määrin tavallisten ihmisten haastattelut sijoittuvat kotimaan ja ulkomaan uutisaiheisiin. Määrissä on nimittäin eroja, kuten seuraavista taulukoista käy ilmi.

TAULUKKO 6: Kotimaan jutut, joissa tavallisia ihmisiä

Vuosi	Jutut, joissa tavallisia ihmisiä	Jutut kaikkiaan	Osuus
2001	6	31	19 %
2006	10	36	28 %
2011	10	25	40 %
2016	7	30	23 %
Yht.	33	122	27 %

Kotimaan aiheissa tavallisia ihmisiä esiintyi siis keskimäärin 27 prosentissa jutuista, eli hieman useammassa kuin joka neljännessä jutussa. Vuosien välillä oli jonkin verran vaihtelua niin, että vuodet 2001 ja 2016 olivat tavallisten ihmisten näkyvyyden kannalta ”laihimmat”, kun puhutaan kotimaan jutuista. Vuonna 2011 taas tavallisia ihmisiä esiintyi jopa 40 prosentissa kotimaan jutuista, mikä nostaa kaikkien vuosien keskiarvoa merkittävästi. Eroa ulkomaan uutisjuttujen osuuksiin jää kuitenkin selvästi, kuten seuraava taulukko osoittaa.

TAULUKKO 7: Ulkomaan jutut, joissa tavallisia ihmisiä

Vuosi	Jutut, joissa tavallisia ihmisiä	Jutut kaikkiaan	Osuus
2001	8	12	67 %
2006	3	12	25 %
2011	11	14	79 %
2016	9	13	69 %
Yht.	31	51	61 %

Vuosina 2001, 2011 ja 2016 tavallisia ihmisiä esiintyy yli kahdessa kolmasosassa kaikista jutuista. Poikkeusvuonna 2006 heitä on vain joka neljännessä jutussa, mikä pudottaa keskiarvon 61 prosenttiin. Ero kotimaan juttuihin on joka tapauksessa merkittävä. Lukumääräisesti tarkasteltuna tavallisia ihmisiä sisältäviä ulkomaan juttuja (31 kappaletta) on lähes yhtä paljon kuin tavallisia ihmisiä sisältäviä kotimaan juttuja (34 kappaletta), vaikka kaikkia kotimaan juttuja on yli kaksinkertainen määrä ulkomaan juttuihin verrattuna.

Tilannetta tasoittaa hieman se, että kun tavallisia ihmisiä sitten esiintyi kotimaan jutuissa, heitä oli yhdessä jutussa keskimäärin enemmän kuin yhdessä ulkomaan jutussa. Tavallisia ihmisiä oli 33:ssa kotimaan jutussa kaikkiaan 74. Siten heitä esiintyi keskimäärin 2,24 yhtä juttua kohden. Ulkomaan jutuissa keskiarvo on 1,7 tavallista ihmistä yhtä juttua kohden.

TAULUKKO 8: Tavallisten ihmisten määrä kotimaan ja ulkomaan jutuissa

Vuosi	Tavallisten ihmisten määrä kotimaan jutuissa	Tavallisten ihmisten määrä ulkomaan jutuissa
2001	14	13
2006	19	3
2011	21	18
2016	20	19
Yht.	74	53

Tutkimusaineistostani käy selvästi ilmi, että tavalliset ihmiset ovat merkittävästi yleisempiä toimijoita ulkomaan kuin kotimaan jutuissa. Tavallisten ihmisten osuus ulkomaan uutisissa on jopa niin suuri, että vuosina 2001, 2011 ja 2016 oli yleisempää, että tavallisia ihmisiä oli jutussa kuin että heitä ei ollut.

Yksi selittävä tekijä on tietysti se, että erityisesti paikan päällä tehtyihin juttuihin tavallisia ihmisiä on huomattavasti helpompaa saada haastatteluun kuin esimerkiksi paikallisia poliitikoita tai tutkijoita. Samansuuntaisia arvioita on tehty Belgiassa arabikevään kansannousu-uutisointia koskevassa tutkimuksessa. Siinäkin tavallisten ihmisten suurta määrää tutkimusaineistossa selitettiin osin sillä, että toimitukset lähettivät toimittajiaan aktiivisesti paikan päälle, koska uutisaihe oli niin suuri ja pitkäkestoinen (van Leuven et al. 2013, 587). Kansainvälisten uutistoimistomateriaalien kohdalla kyse on ehkä aidommin valintatilanteesta, kun tarjolla on niin virallisten lähteiden lausumia kuin tavallistenkin ihmisten haastatteluja.

Mainitussa belgialaistutkimuksessa merkittävä tutkimustulos oli se, että tavalliset ihmiset olivat ylivoimaisesti suurin toimijaryhmä arabikevät-uutisointia koskevassa tutkimusaineistossa, johon oli kerätty juttuja belgialaisista lehdistä, radiosta ja televisiosta. Tavallisia ihmisiä oli toimijoista 36,9 prosenttia eli enemmän kuin poliitikkoja ja eri järjestöjen edustajia yhteensä. Pääosa näistä tavallisista ihmisistä oli silminnäkijöitä, joita tutkimuksessa pidettiin ”laadukkaampina” toimijoina kuin vox popeihin haastateltuja tavallisia ihmisiä. Tutkijat arvioivatkin, että silminnäkijän roolissa olleet tavalliset ihmiset toivat juttuihin aitoa journalistista arvoa ja ennen kaikkea todistusarvoa, eivätkä olleet jutuissa mukana vain paikallisvärin saamiseksi. (emt. 580-581)

Belgialaisten aineistossa silminnäkijöitä oli tavallisista ihmisistä liki 80 prosenttia ja vox pop -luokkaan sijoitettiin reilu 11 prosenttia tavallisista ihmisistä (emt. 581). Omassa tutkimuksessani vox pop -luokkaan sijoittui enemmän tavallisia ihmisiä kuin silminnäkijäluokkaan, mutta nämä luvut eivät tällaisenaan ole verrattavissa belgialaistutkimukseen. Omassa tutkimuksessani on mukana uutisaiheita laidasta laitaan, kun taas belgialaisten tutkimuksessa keskityttiin vain arabikeväästä kertoviin uutisiin, kriisiuutisiin.

TAULUKKO 9: Tavalliset ihmiset ulkomaan jutuissa

Vuosi	Case	Vox pop	Silminnäkijä
2001		4	9
2006	1	1	1
2011	1	8	9
2016		16	3
Yht.	2	29	22

Kun omaa aineistoani käy tarkemmin läpi, muistuttavat omat tutkimustulokseni belgialaisten tuloksia. Erilaisia kriisejä ja onnettomuuksia koskevissa uutisissa (15 juttua 31 jutusta) vox pop -luokan tavallisia ihmisiä oli kaikkiaan seitsemän ja silminnäkijöitä 18 eli yli kaksinkertainen määrä. Itse asiassa muihin kuin kriiseistä kertoviin ulkomaan uutisiin (16 juttua 31 jutusta) riitti vain neljä silminnäkijää 22:sta. Sen sijaan vox pop -luokan tavalliset ihmiset olivat pääsääntöisesti muissa kuin kriisi aiheissa (22 ihmistä 29 ihmisestä), eli esimerkiksi eri maiden vaaleja ja rikoksia käsittelevissä jutuissa.

Myös suomalaisessa tutkimuksessa on huomattu, että erityisesti ulkomaan kriisijournalismiin kaivataan tarinoita ja tavallisia ihmisiä. Lilly Korpiola (2012) viittaa omassa arabikevään uutisointia koskevassa artikkelissaan ennen kaikkea sosiaalisessa mediassa toimiviin tavallisiin ihmisiin, kansalaisaktivisteihin, mutta oman tutkimukseni valossa seuraava arvio pätee myös perinteisiin uutisjuttuihin.

”Kansalaisten ääni on tullut yhä merkittävämmäksi kriisialueiden journalismissa. Myös kriisialueilta kaivataan ”taviksia ja tarinoita” tuomaan alueiden todellisuutta lähemmäksi yleisöä.” (emt. 15)

Kuten yllä todettiin, kotimaan uutisissa tavallisten ihmisten näkyvyys oli selvästi pienempää ja sellaiset jutut, joissa tavallisia ihmisiä ei esiintynyt ollenkaan, olivat kaikkina tutkimusvuosina yleisempiä kuin jutut, joissa heitä esiintyi. Vox pop -luokka oli ylivoimaisesti suurin 58:lla tavallisella ihmisellä. Toiseksi eniten tavallisia ihmisiä, 11, oli case-luokassa ja pienimmässä luokassa, eli

silminnäkijöissä heitä oli vain viisi.

TAULUKKO 10: Tavalliset ihmiset kotimaan jutuissa

Vuosi	Case	Vox pop	Silminnäkijä
2001	1	12	1
2006	3	14	2
2011	3	16	2
2016	4	16	0
Yht.	11	58	5

Kiinnostava huomio oli kuitenkin se, että tavallisia ihmisiä oli yksittäisissä kotimaan jutuissa keskimäärin enemmän kuin yksittäisissä ulkomaan jutuissa. Kotimaan aiheissa siis ihmiset esiintyvät useammin ”parvissa”, kun ulkomaan jutuissa tavallisten ihmisten ryhmää saattoi edustaa vain yksi henkilö. Yksi syy tähän saattaa olla se, että vaatimus tasapuolisuudesta on suurempi kotimaan kuin ulkomaan jutuissa, etenkin silloin, kun tavalliset ihmiset esittävät mielipiteitään. Esimerkiksi tutkimusaineistossani mukana olleessa kuntaliitoksia käsittelevässä jutussa haastateltiin kahta tavallista keravalaisista, joista toinen uskoi kuntaliitoksen tapahtuvan ja toinen ei sitä niinkään kannattanut.

”Kait se pidemmällä tähtäimellä tällanen liityntä tulee ajankohtaseks.

Keravalla loppuu maa muunmuassa rakentaa ja laajentaa.”

”No mä oon sitä jonkun verran miettiny ja tietenkin, kun on kuunnellu näitä keskusteluja, joita on ollukin tässä, mutta tota niin. Mutta mä en kyllä ihan sitä kuntaliitosta allekirjota.” (lähetyks 27.2.2011)

Sen sijaan eräässä Kreikan lainakriisiä koskevassa jutussa kadulla mieltään osoittanut ateenalaisopiskelija pääsi yksin ääneen kertomaan hallituksen vastaisen mielipiteensä ilman, että juttuun olisi haastateltu toista, positiivisemmin hallitusta kuvaavaa henkilöä.

”Nämä säästöt eivät ole välttämättömiä. Tämä kriisi ei ole meidän syymme.” (lähetys 23.2.2016)

Varovaisesti voi siis päätellä, että ulkomaan uutisissa yksittäiset tavalliset ihmiset voidaan nostaa juttuihin edustamaan koko kansan mielipidettä ja kotimaan jutuissa otetaan tiukemmin huomioon eriävät mielipiteet. Ainakin osasyynä voi olla se, että katsojille kaukaisempia ulkomaan aiheita on selvyyden vuoksi pelkistettävä ja tarkemmin seurattujen kotimaan aiheiden käsittely voi olla hienosyisempää, koska katsojat ovat tapahtumista paremmin perillä. Lisäksi kotimaan aiheiden kohdalla varotaan tarkemmin sitä, että jutussa tuotaisiin esiin esimerkiksi poliittinen mielipide ilman, että mukana olisi sitä vastustava näkemys. On kuitenkin muistettava, että toinen, puhtaasti saatavuuteen liittyvä syy saattaa selittää eroa kotimaan ja ulkomaan tavallisten ihmisten välillä. Kotimaan aiheissa toimittajat voivat haastatella niin montaa tavallista ihmistä kuin haluavat, kun taas ulkomaan aiheissa uutistoimistojen valinnat voivat määritellä myös suomalaistoimittajien valintoja. Jos kansainvälisellä videomateriaalilla ei ole kuin yhden tavallisen ihmisen haastattelu, ei niitä voi kotitoimituksessa lisää tehdä.

5.3 Tavalliset ihmiset eri aihepiireissä

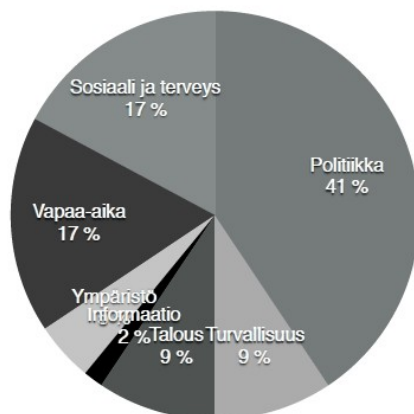
Paitsi ulkomaan ja kotimaan aiheisiin, erittelin tutkimusaineistoani tarkempiin aihepiireihin, kuten aineisto ja metodi -luvussa kuvasinkin. Seuraavaan taulukkoon on koottu aihepiireittäin ne jutut, joissa tavallisia ihmisiä esiintyy. Numerot kuvaavat siten juttujen määrää, eivät tavallisten ihmisten kokonaismäärää eri aihepiireissä.

TAULUKKO 11: Tavalliset ihmiset eri aihepiireissä

Vuosi	Politiikka	Turvallisuus	Talous	Informaatio
2001	5	2	1	
2006	4	1	2	
2011	10	2	1	
2016	7	1	2	1
Yht.	26	6	6	1
Vuosi	Ympäristö	Vapaa-aika	Sosiaali ja terveys	Muu
2001	1	4	1	
2006	1	2	3	
2011	1	2	5	
2016		3	2	
Yht.	3	11	11	0

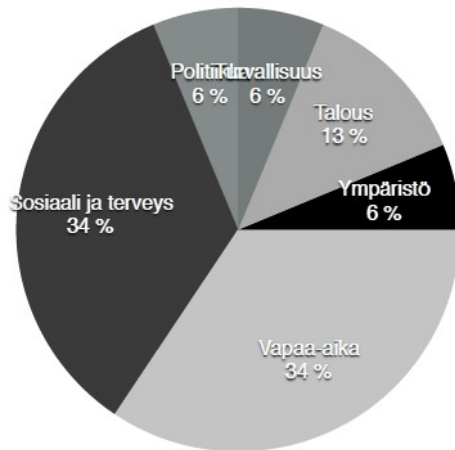
Kuten taulukosta voi huomata, on tavallisia ihmisiä sisältäviä uutisjuttuja kaikissa luokissa ainakin jonkin verran. Hyvin vähän tällaisia juttuja on informaatioon ja ympäristöön liittyvissä luokissa, mutta näiden luokkien juttuja esiintyy aineistossani ylipäättään vähän. Sen sijaan suurin luokka on politiikka, jossa on kaikkiaan 26 juttua. Myös vapaa-ajan ja sosiaali- ja terveysaiheiden luokat ovat suuria. Nämä kolme luokkaa nielivät valtaosan tavallisia ihmisiä sisältävistä jutuista, kuten seuraava kaavio osoittaa.

KAAVIO 10: Tavalliset ihmiset eri aihepiireissä

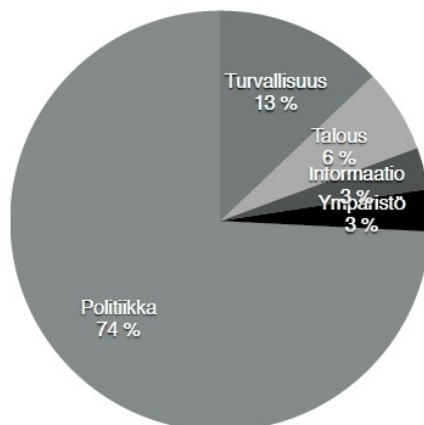
Juttujen aihejakauma aihepiireissä on kuitenkin hyvin erilainen kotimaan ja ulkomaan aiheiden osalta. Kotimaassa tavallisia ihmisiä sisältävät jutut jakautuivat ennen kaikkea kahteen eri luokkaan, vapaa-aikaan ja sosiaali- ja terveysaiheisiin, joissa molemmissa oli 11 juttua. Lisäksi taloudessa oli neljä juttua, politiikassa kolme ja ympäristössä sekä turvallisuudessa kaksi juttua.

KAAVIO 11: Tavalliset ihmiset kotimaan aihepiireissä

Ulkomaassa taas tavallisia ihmisiä sisältäviä juttuja oli enimmäkseen aivan eri luokissa. Poliittikan luokka oli ulkomaan uutisjutuissa ylivoimaisesti suurin luokka, sillä siihen sijoittui 23 juttua. Muiden luokkien osuus jäi näin ollen hyvin pieniksi. Turvallisuudessa oli neljä juttua, taloudessa kaksi ja ympäristössä sekä informaatiossa molemmissa yksi.

KAAVIO 12: Tavalliset ihmiset ulkomaan aihepiireissä

Juttujen sisältö vaihteli joidenkin luokkien sisällä melkoisesti. Kotimaan suurimmassa luokassa, eli vapaa-ajassa jutut käsittelivät harrasteita (hiihtolomalaisten talviurheilulajit, lasten tietokoneen pelaaminen) kuluttaja-aiheita (Postin konttorien sulkeminen), erilaisia tapahtumia (avantouinnin MM-kisat, Heureka-aiden näyttelyn avajaiset, abien penkinpainajaiset), urheilua (Finlandia-hiihto, hiihdon MM-kisat) ja tapakulttuuria (suomalaisten tervehtimistavat). Yhtä suuressa kotimaan luokassa, eli sosiaali- ja terveysaiheiden luokassa käsiteltiin muun muassa sosiaali- ja terveyspalveluita (kuntien rahoitusvaikeudet), terveyttä ja sairautta (c-vitamiinin vaikutus flunssaan, nivelreuman lisääntyminen tietyissä ammateissa) sosiaali-etuksia (vanhempainrahan korotukset, nuorten toimeentulotuen alennus, rauhanturvaajaveteraaneille myönnetty veteraanikortit), alkoholia ja tupakkaa (oluen hinnannousun vaikutus kulutukseen, taloyhtiöiden parveketupakoinnin kiellot) ja sekalaisia aiheita, kuten omaishoitajamiesten kotitalouskoulutusta, ”työpaikkapappien” määrän kasvua ja nuorisotyöntekijöiden jalkautumista nuorten pariin juniin ja muihin hengailupaikkoihin.

Pienemmissä kotimaan luokissa juttuja oli merkittävästi vähemmän. Talouden jutut käsittelivät uuden pankkiketjun perustamista, Nokian silloisen toimitusjohtaja Elopin vierailua Nokian Salon yksikössä, työttömyysturvan kiristämistä ja sitä, kuinka Kuluttajaliitto kehotti vilpistä kiinni jäänyttä Nokian renkaita korvauksiin. Poliitiikan jutuissa taas aiheina olivat ennakoäänestys, puhemies Lipposen puuttuminen presidenttiehdokas Niinistön Nato-kantoihin ja kunnanjohtajien aiempaa suopeampi suhtautuminen kuntien pakkoliitoksiin. Ympäristö-luokassa käsiteltiin Loviisan mahdollista uutta ydinvoimayksikköä ja Pohjois-Suomen varautumista kevättulviin. Turvallisuus-luokassa aiheina olivat vastavalmistuneiden poliisien työttömyys ja siitä seuraava turvallisuusvaje sekä erään yliluutnantin Tarja Halosta koskevat puheet ja niiden tutkinta.

Ulkomaan osalta taas politiikan luokka oli hyvin vaihteleva. Suuren osan aiheista muodostivat erilaiset kriisit ja mielenilmaukset. Näitä olivat esimerkiksi Israelin ja palestiinalaisten konflikti, Makedonian sotatoimet albaanikapinallisia vastaan, Venäjän ja Georgian välinen kiista kaasutoimituksista, Libyan levoton tilanne,

Kreikan humanitaarinen kriisi, Syyrian tulitauko, Ukrainan presidentti Guzman vastaiset mielenosoitukset, Kiinaa uhkaavat levottomuudet ja kuolleen venäläisen oppositiojohtajan muistoksi järjestetyt mielenosoitukset. Lisäksi suuri ryhmä tässä luokassa muodostui vaaleihin liittyvistä jutuista. Niissä käsiteltiin parinakin vuonna Irlannissa järjestettäviä parlamenttivaaleja, Israelin vaaleja ja Yhdysvaltain presidenttikisan esivaalikiertuetta. Luokkaan sijoittui myös sekalainen joukko juttuja, jotka käsitelivät Tukholman varautumista EU-huippukokoukseen, presidentti Putinin valtiovierailua Ukrainaan, Kreikan pääministerin lupaa maksaa maan velat ja Ranskan päätöstä purkaa jättimäinen pakolaisleiri.

Muut ulkomaan luokat olivat selvästi politiikkaa pienempiä. Turvallisuus-luokassa oli kaikkiaan neljä juttua, joista kaksi käsiteli Ruotsin pääministeri Palmen murhan muistopäivää, yksi Iso-Britanniassa tapahtunutta vakavaa junaturmaa ja yksi Ranskassa ilmi tullutta törkeää ihmissalakuljetustapausta. Talouden luokassa ainoan jutun aiheena oli suomalaisyritysten into perustaa tehtaita Vietnamiin, ympäristö-luokan jutussa kerrottiin Uuden-Seelannin maanjäristyksen tuhojen korjauksesta ja informaatio-luokan juttu kertoi mobiilisovellusten kasvaneesta suosiosta Keniassa.

Ensisilmäyksellä juttujen jakautuminen eri aihepiireihin näyttää todella hyvältä: tavallisia ihmisiä on suorastaan hurja määrä politiikan luokassa. Itse asiassa luokka on niin suuri, että seuraavaksi sijoittuvat vapaa-aika- ja sosiaali- ja terveysluokat ovat yhteensä pienemmät. Jako kotimaan ja ulkomaan aiheisiin paljastaa kuitenkin, jälleen kerran, merkittävän eron. Käytännössä kaikki politiikan luokan tavalliset ihmiset esiintyvät ulkomaan aiheissa ja vapaa-ajan ja sosiaali- ja terveysluokan tavalliset ihmiset kotimaan aiheissa. Tiivistäen voidaan siis sanoa, että Suomen Yleisradioyhtiön tv-uutisissa ulkomailla asuvat tavalliset ihmiset saavat kommentoida politiikan aiheita, Suomessa asuvien tavallisten ihmisten rooli taas on antaa haastatteluja toisaalta kevyemmissä vapaa-ajan aiheissa ja toisaalta tavallisia ihmisiä usein hyvin läheisesti koskettavissa sote-aiheissa.

5.3.1 Kovat ja pehmeät uutisaiheet

Jos asia muotoillaan toisella tavalla, ulkomaiden tavalliset ihmiset esiintyvät kovissa uutisaiheissa ja kotimaan tavallisia ihmisiä on pehmeissä uutisaiheissa. Tällä viitataan erityisesti tavallisten ihmisten näkyvyyteen vapaa-ajan, ei niinkään sosiaali- ja terveysalan uutisissa. Esimerkiksi Thomas E. Pattersonin mukaan koviin uutisiin lukeutuvat suuret ja yhtäkkiset ”breaking” uutisaiheet, ihmisen aiheuttamat onnettomuudet, luonnonkatastrofit ja eri tavoin demokratiaan liittyvät aiheet (Patterson 2000, 3). Pehmeät uutisaiheet taas ovat lyhyesti sanottuna niitä uutisjuttuja, jotka eivät ole kovia (emt. 3). Ne eivät liity tiukasti julkisiin tai yhteiskunnallisiin asioihin ja ovat usein sensaationhakisempia, henkilökohtaisempia ja kertovat joistain vähemmän tärkeistä sattumuksista (emt. 4-5). Esimerkiksi Yhdysvalloissa pehmeät uutisaiheet ovat lisääntyneet dramaattisesti 1990-luvun ja 2000-luvun aikana (Miller & Kurpius 2010, 144). Tässä kohtaa on tietysti huomioitava, että kaupallisen amerikkalaisen tv-uutislähetyksen pehmeät uutiset ovat merkittävästi erilaisia kuin Suomen Yleisradioyhtiön pehmeät uutiset, mutta jako on Suomessakin yhtä kaikki olemassa.

Millerin ja Kurpiuksen mukaan uutisjutun luonne saattaa määrittää lähteiden käyttöä niin, että koviin uutisaiheisiin haetaan rutiininomaisesti virallisia lähteitä, kun taas pehmeissä uutisaiheissa rutineilla ei ole niin isoa roolia (emt. 144). Rutiininomaiseen virallisten lähteiden käyttämiseen kovissa uutisaiheissa lienee useita syitä. Ensinnäkin virallisia lähteitä on ainakin kotimaassa paljon tarjolla ja yleensä toimittajilla on olemassa tieto siitä, kuka pitää hallussaan toimittajan kaipaamia faktoja. Lisäksi monet kovat uutisaiheet ovat sen verran monimutkaisia, että jutussa on kuultava useita, toisilleen vastakkaisia lähteitä ja silloin on turvallisinta valita mukaan keskenään tasa-arvoisia virallisia lähteitä. Sen sijaan pehmeissä aiheissa, kuten koululaisten hiihtolomasta kertovissa jutuissa, faktoja ei juuri tarvita ja harvoin on tarvetta keskenään vastakkaisten näkemysten kuulemiselle. Siten on hyvin luonnollista, että jos lähteiden käyttöön ei kiinnitetä toimituksissa mitään huomiota, koviin uutisaiheisiin haetaan virallisia lähteitä ja pehmeisiin uutisiin tavallisia ihmisiä.

Millerin ja Kurpiuksen tutkimuksessa yleisön luottamus koviin ja pehmeisiin uutisiin oli hyvin erilaista: yleisö luotti kovista uutisaiheista tehtyihin juttuihin, kun taas pehmeitä aiheita kuvattiin viihteeksi (emt. 151). Tämä on tietysti ongelmallista. Jos tavalliset ihmiset pääsevät ääneen vain sellaisissa aiheissa, joista tehtyjä juttuja katsojat pitävät vähemmän uskottavana, kärsii todennäköisesti myös tavallisten ihmisten uskottavuus. Voidaan spekuloida esimerkiksi sillä, mitä tapahtuu kun yleensä vähemmän uskottavassa yhteydessä esiintyvä hahmo, tavallinen ihminen, tuodaan satunnaisesti myös uskottaville areenoille, esimerkiksi kommentoimaan politiikan aiheita. Onko hänellä mahdollisuuksia esiintyä uskottavasti?

Varmastikaan tällainen pehmeisiin aiheisiin painottuminen ei ainakaan edesauta tavallisten ihmisten uskottavuutta. Onneksi Millerin ja Kurpiuksen tutkimuksen yleisö näytti joillekin pehmeille uutisaiheille myös vihreää valoa. Jos juttu tuntui yleisöstä jollain tavalla olennaiselta tai itselle ajankohtaiselta, se saattoi pehmeästä aiheestaan huolimatta olla yleisön silmissä uskottava (emt. 151). Tällainen saattaa olla tilanne esimerkiksi yllä mainitussa hiihtolomajutussa. Sellainen katsoja, joka on perheensä kanssa lähdössä viettämään hiihtolomaa Lappiin, pitää juttua todennäköisemmin tarpeellisena, kiinnostavana ja uskottavana osana uutislähetystä, kun taas hiihtolomaa töissä viettävän kaupunkilaisen mielestä juttu voi olla tarpeetonta ja kevyttä hömppää, jota ilman uutislähetys pärjäisi oikein mainiosti.

5.3.2 Tavallisten ihmisten asiantuntijuus uutisjutuissa

Aiemmissa luvuissa olen jo sivunnut sitä, että ulkomaan jutuissa esiintyvät tavalliset ihmiset asetetaan mahdollisesti asiantuntevampaan asemaan kuin tavalliset ihmiset kotimaan uutisjutuissa. Tämä ilmiö näkyy myös aihepiirijaossa siten, että politiikan aihepiirissä ulkomailla haastateltuja tavallisia ihmisiä pidetään asiantuntevina kommentoimaan esimerkiksi kotimaansa poliittista tilannetta ennen tulossa olevia vaaleja tai maan vakautta kriisin keskellä. Samalla haastatteluja antavat tavalliset ihmiset pääsevät ulkomaan jutuissa melko vapaasti edustamaan koko kansan ajattelutapoja ja luomaan kuvaa meille siitä, mitä heidän maassaan ajatellaan asioista. Erinomainen esimerkki tästä löytyy Irlannin parlamenttivaaleja käsittelevästä jutusta, jonka Ylen oma toimittaja teki paikan päällä. Jutussa

haastateltiin irlantilaista politiikan tutkijaa, kahta hallituksen ministeriä ja lisäksi kahta katugallupiin tavoitettua tavallista dublinilaista. Paikalliset asukkaat olivat erittäin kriittisiä maassa valtaa pitävää hallitusta kohtaan.

*”Hallitus ei ole tehnyt mitään, eikä se ansaitse luottamusta. Toimittaja:
Talous on kuitenkin elpynyt? Työläiset ovat maksaneet sen. Toimittaja:
Millä tavoin? Veroina, vesimaksuina ja muina.
Hallitus on täynnä valehtelijoita. Annetaan mahdollisuus uusille.
On parempi tuntea piru. Me tiedetään, mikä Sinn Fein on. Hallitus on
pahempi.”* (lähetykset 26.2.2016)

Kahden paikallisen ihmisen haastatteluista muodostuu kuva, että Irlannin kansa tai ainakin paikallinen työväestö vaatii yhtenä rintamana muutosta yhteiskuntaan ja hallituksen politiikat esiintyvät jutussa suorastaan altavastaajina, sillä politiikan tutkijakin on samoilla linjoilla tavallisten ihmisten kanssa. Jos katugallupissa olisi ollut mukana hallituksen kannattajia, olisi vaaliasetus melko lailla monimutkaisemman ja monisyisemmän näköinen.

Kun aineistossa esiin tulleessa kotimaan jutussa taas käsiteltiin Suomessa pian käytäviä presidentinvaaleja, oli lopputulos melko eri näköinen. Tavallisia ihmisiä haastateltiin presidenttiehdokas Sauli Niinistön vaalikampanjatilaisuudessa, joka järjestettiin kotkalaisessa ravintolassa ilta-aikaan. Juttuun haastatellut kolme tavallista ihmistä luonnehtivat poliitikkoja, tässä tapauksessa Niinistöä, aika lailla eri sävyyn.

*”Tarja on hyvä ja Sauli on hyvä, mut nyt alkaa tuntua siltä, että Saulikin
vois olla hyvä. Hän lupas, että jos äänestän Saulia, hän järjestää pippalot
täällä. Se oli niiku... hihhi.
Toimittaja: Mikä hänestä niin erinomaisen tekee? Se on niin tietäväinen ja
pystyy reagoimaan hankalissa tilanteissa.
Mulle hän on sopiva ehdokas. Olen yrittäjä ja hän edustaa minun
näkömyksiäni.”* (lähetykset 22.1.2006)

Ero kriittisten irlantilaisten sanailuun on melkoinen. Tähän vaikuttaa ratkaisevasti tietysti se, että Niinistö-jutussa vox pop tehtiin tämän omassa vaalitulaisuudessa, jossa paikalla oli vain hänen kannattajiaan, kun Irlanti-juttuun haastateltavat etsittiin paikalliselta torilta. Jutulla oli myös ”lupa” olla hyvin myötäsukainen Niinistöä kohtaan, koska se oli osa juttusarjaa, joka seurasi presidenttiehdokkaiden kampanjointia eri puolilla Suomea. On kuitenkin huomattava, että kyseessä oli ainoa kotimaan juttu, jossa tavallisia ihmisiä pyydettiin arvioimaan kotimaan poliitikkoja tai kotimaan puoluepolitiikkaa. Siten ero ulkomaan vastaaviin juttuihin tuntuu räikeältä.

Sytä tavallisten ihmisten puuttumiseen kotimaan politiikan uutisissa voidaan etsiä tietysti eri maiden puhekulttuureista. Suomessa vaalisalaisuus on pyhä ja omasta poliittisesta vakaumuksesta puhutaan harvoin. Siten suomalaisia olisi varmasti erittäin hankala saada puhumaan juttuun, jossa arvioidaan kotimaan puoluepolitiikkaa julkisesti. Kun tätä aineistossani kuitenkin tehtiin useaan otteeseen ulkomaan uutisissa, olisi tietysti toivottavaa, että sitä silti yritettäisiin välillä myös kotimaan uutisissa.

Ne jutut, joissa kotimaan tavalliset ihmiset pääsivät puhumaan asiantuntevasti, olivat ennen kaikkea sosiaali- ja terveysaiheita käsitteleviä uutisia. Pääosassa jutuista tavalliset ihmiset tunsivat kommentoimaansa asiaa jo ennalta joko siksi, että heidät oli etsitty juttuun etukäteen case-ihmiseksi tai siksi, että aihe oli lähestulkoon kaikkia suomalaisia jollain tavalla koskettava. Esimerkiksi nuorten toimeentulotuen alentamista käsittelevään juttuun oli asiantuntijoiden rinnalle etsitty sujuvasanainen nuori, jota tuen pienentyminen koski omakohtaisesti.

*”Mun mielest se on oikein. Siis se on täysin oikein, koska ei se voi niinkään mennä, että toinen makaa kotona ja se saa kumminkin yhtä paljon rahaa kuin se, joka on oikeesti nostonut itensä niskasta ylös.
No sinnehän joutuu kerran kuussa viemään paperit, mut kertaakaan en oo nähny koko sosiaalityöntekijää.*

Musiikin suhteen mä alan reenata lisää ja pikkuhiljaa sit päästä näyttämään, mihin musta sit on.” (lähetys 24.2.2011)

Jutussa nuori pääsi paitsi kertomaan, mitä ajattelee uudistuvasta järjestelmästä noin ylipäänsä, myös kertomaan, millainen porsaanreikä järjestelmässä hänen kokemuksensa mukaan on. Hän siis toi monipuolista, kokemuspohjaista sisältöä juttuun. Toisessa tapauksessa taas vox popiin tavoitetut tavalliset ihmiset pääsivät kommentoimaan kaikille suomalaisille ainakin jossain määrin tuttua aihetta, flunssaa ja C-vitamiinin vaikutusta flunssaoireisiin.

”Beroccaa, punaisia tippoja, Coldrexia. Toimittaja: Mihin, flunssaanko? Nii-in. Toimittaja: Vaivaako flunssa? Vaivaa, tällä hetkellä vaivaa. Toimittaja: Ja uskotteko, että vitamiinit auttavat flunssaan? Uskon. Mä oon käyttänyt aina ja ovat auttaneet tähän asti. No viime viikolla oli ihan perusflunssa tyttöystävältä varmaan saatu loppupeleissä. Eli ihan kurkku kipee ja yskittää ja nenä vuotaa ja vastaavaa.” (lähetys 16.1.2006)

5.3.3 Tavalliset ihmiset vapaa-ajan jutuissa

Omassa tutkimusaineistossani kotimaan tavalliset ihmiset siis sijoittuivat hyvin usein uutislähetysten häntäpään pehmeisiin uutisjuttuihin, jotka tässä tutkimuksessa on nimetty vapaa-ajan jutuiksi. Jo aiemmin mainitsemani hiihtolomajuttu on paraatiesimerkki tavallisia ihmisiä sisältävästä vapaa-ajan jutusta: vuosina 2011 ja 2016 koululaisten hiihtolomista kertova juttu oli toteutettu tismalleen samalla kaavalla. Molemmissa jutuissa haastateltiin tavallisia suomalaisperheitä erilaisten talviurheiluharrastusten, kuten laskettelen parissa. Vuoden 2016 juttu oli tehty Rovaniemellä ja siinä haastateltiin kolmea lasta ja yhtä aikuista.

”No on täällä ainakin enemmän talvisempi keli ja kivempi tääl on olla aina talvella. Vähänhän tää on niiku sopivamman kokonen mäki ku joku Ylläs tai Levi, minne lapset voi eksyy sinne tunturiin. Tää on niiku sillee ollu helppo. Oisko nyt kahdestoista vai viidestoista kerta.

Lapset tulee kuka mitenkin, että sitte ku mummo kyllästyy, se länttäilee niitä juniin. Että ensimmäinen taitaa tulla keskiviikkona, muut sitte loppuviikosta. On kyl ihan mahtavaa. Tääl on tosi tosi hienot maisemat ja tää on tosi hieno paikka tai et etelässä ei ehkä. Tääl on niin paljon paikkoja, mihin vois mennä. Eilen just käytiin tuola yhden laavun luona ja on tää niin hieno paikka.

Sanoo hei ja ehkä antaa sille lahjan.” (lähetyks 23.2.2016)

Vuonna 2011 juttu tehtiin puolestaan Nilsin Tahkolla, jossa haastateltiin kuutta tavallista ihmistä kireiden pakkasten keskellä.

”Toimittaja: Mikä se on lomalla tärkeintä? Se on se yhdessäolo ja sitten tää yhdessä tekeminen. Ja tietysti näiden uusien asioiden kokeileminen on hauskaa kans.

Toimittaja: Millainen peli se hevonen on? Aika jännittävä, ku ei tiedä, mitä tää tekee.

No kyl mä luulen, että luistaa ainakin alamäkeen. Jotenkin tää kylmyys tai sää on vähän kuivempaa, niin ei tunnu ehkä niin pahalta kuin Etelä-Suomessa.

Murtsikkaa hiihtämään, mä en tiedä, miten kauan mä jaksan, mutta mä yritän. Täs tais olla joku kahdeksantoista kilsan lenkki, niin mennään se ny ainakin alkuun.

Hän teki eilen ankanrintaa ja tälle päivällä oli fondue suunnitteilla, että sen suhteen meillä menee erinomaisesti.

Mä just tässä tytölle sanoin aikasemmin, että hiihtoloma muuttui nyt uintilomaksi että käytännössä tota kylpylää on käytetty tässä. Mäkeen ei ole vielä uskallettu, kun on niin paljon pakkasta.” (lähetyks 21.2.2011)

Molemmissa jutuissa haastateltavat kertoilivat siitä, mitä perhe oli puuhaillut loman aikana ja millainen kokemus pohjoisessa lomailu oli ollut. Syvällisin kysymys, joka haastatelluille esitettiin, oli kysymys siitä, mikä lomalla on tärkeintä. Voidaan siis sanoa, että haastattelujen informaatioarvo lähentelee nollaa. Useimpien vapaa-aika-

luokkaan sijoittuneiden juttujen funktio ei ollutkaan antaa katsojille informaatiota ajankohtaisista asioista, vaan nämä niin sanotut human interest -jutut olivat keventämässä ja piristämässä muuten raskaita parinkymmenen minuutin uutislähetysä. Niillä oli siis eri tehtävä, tai moodi kuin useimmilla muilla uutislähetyksessä mukana olleilla jutuilla.

Mats Ekströmin mukaan tv-journalismissa nimittäin on kolme eri moodia, eli lähestymistapaa, jotka määrittelevät paitsi jutun tai ohjelman luonnetta ja tavoitteita myös sitä, mitä yleisön tarpeita kukin moodi täyttää. Näitä moodeja ovat informaatio, tarinankerronta ja attraktio, eivätkä ne aina esiinny puhtaana yksittäisessä jutussa, vaan juttu voi olla sekoitus useampaa moodia. Ekström määrittelee eri moodit seuraavasti. (Ekström 2000, 465-466)

TAULUKKO 12: Journalismin moodit Ekströmin mukaan (käännös ja taulukko Aslama 2005, 59)

	Informaatio	Tarinankerronta	Attraktio
Viestinnän tavoite	vedota katsojiin tarjoamalla tietoa, joka on relevanttia, uskottavaa ja kiinnostavaa	saada katsojat mukaan kertomalla tarpeeksi kiinnostava, jännittävä ja dramaattinen tarina	houkutella katsojia speksaakkeleilla, shokeeraavilla tai erikoislaatuilla teemoilla ja toimijoilla
Yleisön tarve	tiedonjano, ajan tasalla pysyminen	kuuntelemisen nautinto ja samastuminen, empatia, jännitys	katsomisen, jopa tirkistelyn nautinto
Journalismin ja journalistin rooli	tiedonvälittäjä (perinteinen journalistinen rooli, joka voi pitää sisällään myös opetuselementin, "vanhtikoira-roolin" jne.)	tarinankertoja	järjestelijä, näytteilleasettaja
Yleisön rooli (eli miten juttu tms. sen rakentaa)	tiedonhakija (kansalainen)	kuuntelija	katsoja, yleisö
"Kolmansien osapuolien" (esim. haastateltavien) rooli	tiedonlähde	henkilöhahmo	esiintyjä

Näistä informaation moodi on tietysti uutisjournalismissa tutuin, mutta uutislähetysten häntäpään juttuihin, omassa tutkimuksessani usein vapaa-ajan luokan juttuihin, sopii paremmin tarinankerronnan moodi. Niissä toimittaja usein

kuljettelee juttua esimerkiksi hiihtolomalaisten harrastepaikasta toiseen ja haastateltavat, tässä tapauksessa tavalliset ihmiset pääsevät yksityisinä henkilöhahmoina kertomaan omista kokemuksistaan. Ekströmin määrittelemässä tarinankerronnan moodissa jutut eivät siis täytä katsojien tiedontarvetta, vaan juttujen tavoite on saada katsojat nauttimaan näkemästään ja kuulemastaan, samastumaan juttuun ja sen toimijoihin ja ehkä tuntemaan empatiaa tai jännitystä. Siten nämä jutut eivät ole uutislähetysten kannalta välttämättä vähemmän merkityksellisiä, vaan ne ovat erilaisia verrattuna lähetyksen alkupään juttuihin.

Human interest -jutuilla on siis uutislähetyksissä paikkansa ja erityinen merkityksensä paitsi uutislähetysten rakenteen, myös sen kannalta, millaisia katsojien tarpeita se täyttää. Vaikka tv-uutislähetysten tarinalliset jutut ovat pituutensa, formaattinsa ja toimittajien informatiivisempien juttujen tekemiseen keskittyvän ammatitaidon takia usein melko vaatimattomia, on varmasti hyvä asia, että tavallisia ihmisiä esiintyy näissä jutuissa. Uutislähetyksessä tarve näihin juttuihin on joka tapauksessa olemassa. Ongelmia syntyy sitten siinä tapauksessa, että tavalliset ihmiset jämähtävät vain näihin tarinallisiin lähetyksen loppupään herkkupaloihin ja informaatio-moodin juttuihin valitaan vain virallisia lähteitä. Omassa tutkimuksessani kotimaan juttujen osalta tällainen asetelma jossain määrin on olemassa.

5.4 Mitä puhetta tavalliset ihmiset tuottavat?

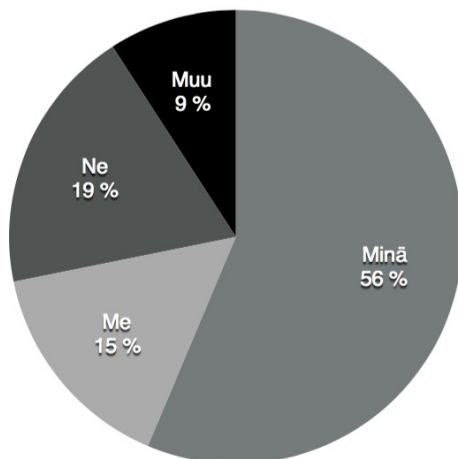
Viimeinen tarkastelukohteeni tässä tutkimuksessa oli se, millaista puhetta tavalliset ihmiset jutuissa tuottivat. Jaoin puheet Seppälän tavoin, kuten aiemmissa luvuissa olenkin selvittänyt, minä-, me- ja ne-luokkiin. Omassa tutkimuksessani puheet jakautuivat seuraavasti.

TAULUKKO 13: Mitä puhetta tavalliset ihmiset tuottivat?

Vuosi	Minä	Me	Ne	Muu	Puhuntoja yht.
2001	16	3	5	2	26
2006	15	5	6	1	27
2011	31	6	4	5	46
2016	18	8	12	5	43
Yht.	80	22	27	13	142

Taulukosta näkyy, että luokiteltavia puheita (142) oli enemmän kuin tavallisia ihmisiä (127). Tämä johtuu siitä, että sama tavallinen ihminen saattoi olla jutussa äänessä useampaan otteeseen. Luokkaan muu sijoittui kymmenisen prosenttia puheista, eli osuus oli melkolailla sama kuin Seppälän omassa tutkimuksessa. Muu-luokkaan sijoittui pääosin sellaisia puheita, joissa tavallinen ihminen kuvasi jotain todistamaansa tapahtumaa, eli vain referoi näkemäänsä. Yhdessä tapauksessa puheesta ei saanut selvää, koska tavallinen ihminen keskeytettiin kesken vastauksen, yhdessä haastateltava antoi elämänohjeita muille ihmisille ja kerran kyseessä oli sanonnan omainen lausahdus ”rauha on aina rauha ja arvokas”.

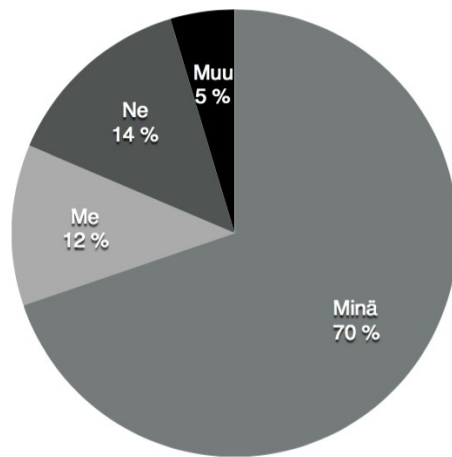
KAAVIO 13: Puheiden jakautuminen

Kun tarkastellaan puheiden jakautumista luokkiin, selvästi suurimmaksi luokaksi nousee minäpuhe (80 puhuntaa). Me- (22 puhuntaa) ja ne-puhetta (27 puhuntaa) puolestaan oli liki yhtä paljon.

Koska tulosten jakaminen kotimaan ja ulkomaan luokkiin on ollut hedelmällistä läpi tämän tutkimuksen, tein jaon myös tavallisten ihmisten puheiden osalta.

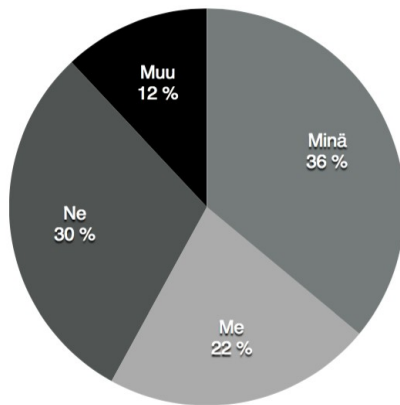
KAAVIO 14: Puhuntojen osuudet kotimaassa

Kotimaan luokassa minäpuhe oli ylivoimaisesti yleisintä: sitä oli kotimaan tavallisten ihmisten puheesta 70 prosenttia eli luokkaan meni lukumääräisesti 60 puhuntaa. Ne-luokka oli toiseksi suurin ja siihen sijoittui 12 puhuntaa. Me-luokassa puhepätkiä oli kymmenen.

Ulkomaan jutuissa jakautuminen oli merkittävästi tasaisempaa. Minäpuheen luokkaan sijoittui 18 puhuntaa eli 37 prosenttia tavallisten ihmisten puheesta. Ne-luokka oli kuitenkin lähes yhtä suuri, sillä siihen sijoittui 15 puhuntaa. Me-luokassa oli 11 puhuntaa ja luokassa muu puhuntoja oli kuusi. Ulkomaissa muu-luokkaan sijoittui valtaosaltaan sellaista puhetta, jossa silminnäkijät kuvasivat jotain näkemäänsä.

KAAVIO 15: Puhuntojen osuudet ulkomaissa

Tavallisten ihmisten puheen luokittelu paljastaa jälleen saman ilmiön kuin aineiston luokittelu muista näkökulmista: ulkomaan jutuissa esiintyvät tavalliset ihmiset ovat useammin laadukkaampina pidetyissä rooleissa kuin kotimaan tavalliset ihmiset puheensakin osalta. Seppälän mukaanhan minäpuhe, joka oli kotimaan jutuissa ylivoimaisesti yleisintä, on puheen luokista subjektiivisinta ja siten sen kognitiivinen tai informatiivinen sisältö on puheen tyypeistä vähäisintä. Samalla se on myös tunteen puhetta. Esimerkkejä tällaisesta omakohtaisiin kokemuksiin perustuvasta puheesta löytyi aineistostani runsaasti, kuten edellä olevista taulukoista selviää. Tyypiesimerkki tällaisesta puheesta löytyy esimerkiksi jutusta, joka kertoo puolisoitaan kotona hoitaville miehille järjestetyistä kokkauskursseista.

”Yleensähan kokki tunnetaan hyvästä kastikkeesta niin itellä on kans se kastike, että sen oon oppinu tekemään kyllä. Kalaruoka on mulle kans sellanen, mitä haluais enempi kehittää, että siinä olisi sellasta oppimisen paikkaa.” (lähetys 22.2.2011)

Myös ulkomaan uutisissa minäpuhe oli yleisin puheen luokka. Esimerkiksi Israelin ja palestiinalaisten tulehtuneita välejä käsittelevässä jutussa paikalliset ihmiset antoivat haastatteluja henkilökohtaisesta näkökulmasta. Toimittajan haastatteluun johdattaneen spiikin mukaan tilanne tosin on sama ”lähes joka talossa”.

”Mieheni työskenteli Israelissa työläisenä. Nyt hän on ollut työttömänä koko intifadan ajan. Toimittaja: Miten teidän on mahdollista tulla toimeen? Veljeni auttaa.” (lähetys 20.2.2001)

Me-puhetta aineistossani oli vähiten, prosentuaalisesti hieman enemmän ulkomaan kuin kotimaan jutuissa. Seppälän kuvailun mukaan se on jossain määrin minä- ja ne-puheen välimuoto, sillä se on minäpuhetta abstraktimpaa, eikä niin subjektiivista. Ulkomaan jutuissa me-puhetta oli mukana esimerkiksi uutisessa, jossa kerrottiin Ranskassa paljastuneesta ihmissalakuljetustapauksesta. Yksi salakuljettajien laivan kyydissä olleista matkustajista kertoi haastattelussa siitä, millainen matka oli ollut.

”Me olemme eri paikoista lähtöisin. Minä olen Etelä-Irakista ja menimme useiden maiden rajojen yli ja maksoimme paljon rahaa turkkilaisille miehille. Minä itse maksoin 2000 dollaria päästäkseni laivaan.” (lähetys 17.2.2001)

Kotimaassa me-puhetta oli mukana esimerkiksi Nokian Renkaiden testihuijausta käsitelleessä jatkojutussa, jossa Kuluttajaliitto kehotti kuluttajia hakemaan korvauksia yritykseltä huijaukseen liittyen. Yksi haastatelluista tavallisista ihmisistä käytti omassa puheessaan sekä minä- että me-puhetta.

”No sehän onkin kuluttajan kannalta hassuu, että me yleensä luotetaan asiantuntijoihin ja myöskin rengasasioissa on tullu kiinnitetty huomioo näihin samoihin asioihin, et kyl mä luotan.” (lähetys 27.2.2016)

Ne-puhetta eli Seppälän jaossa kognitiivisinta puheen muotoa esiintyi aineistossani toiseksi eniten ja erityisesti ulkomaan jutuissa sen osuus kaikista puhunnoista oli liki kolmannes. Ne-puheessa haastateltu viittaa siis yhteisöön, jonka jäsen hän ei ole. Käytännössä ne-puhetta oli aineistossani esimerkiksi sellaisissa jutuissa, joissa tavalliset ihmiset arvioivat valtaapitäviä. Yhdysvaltain presidentinvaalien esivaalikiertuetta käsittelevässä jutussa tavalliset ihmiset Yhdysvaltain raamattuvyöhykkeellä puhuivat presidenttiehdokkaista kriittiseen sävyyn.

”On tärkeää, että he tuntevat Herran. Hän tulee ensin. Kuinka he voivat johtaa minua, ellei heillä ole yhteyttä Pyhään henkeen?
Terve järki, siitä on kyse. Useimmilla ihmisillä täällä on tervettä järkeä. Mitä lähemmäksi Washingtonia he pääsevät, sitä kauemmaksi se näyttää karkaavan. Kun he pääsevät Washingtoniin, he menettävät otteen juuriinsa. Heidän on ensin tajuttava omien ihmisten tarpeet. Kun tämä maa voi hyvin, voimme auttaa muita valtioita.” (lähetys 25.2.2016)

Kotimaan aiheissa ne-puhetta esiintyi esimerkiksi jutussa, jossa kerrottiin työttömyysturvan kiristämisestä. Uutisessa oli mukana katugallup, jossa tavalliset ihmiset kertoivat mietteitään siitä, miten työttömien pitäisi suhtautua työn vastaanottamiseen.

”Siis mun mielestä se on ainakin niin, et pitäis ottaa se duuni, mitä niiku tarjotaan. Et se nyt on kuitenkin positiivinen siellä cv:nki puolella, kun hakee sitä duunia, mihin on koulutusta. Niin ainahan se on plussaa kaikki työkokemus. Mikä tahansa työ on kumminkin aina vähän vaikeempi asia ja se menee aina vähän arpaonnella. Ei kaikki tuu ikinä suostuu kaikkeen, se on vaan kylmä tosiasia.” (lähetys 24.2.2016)

Pääosa luokkaan muu sijoittuneesta puheesta oli luonteeltaan havainnoivaa ja faktapitoista: tavalliset ihmiset kertoivat näkemästään. Siten muu-luokan puhe lähenteli eniten ne-puhetta. Erityisesti ulkomaan jutuissa muu-luokassa oli silminnäkijöinä toimineiden tavallisten ihmisten puhetta, kuten esimerkiksi jutussa, jossa kerrottiin eurooppalaisten joukkopaosta kaaoksen valtaamasta Libyasta. Maasta paenneita kreikkalaisia haastateltiin lentokentällä paon jälkeen.

”Autiomaassa on jumissa ihmisiä, joilla ei ole ruokaa eikä vettä. Heitä osoitetaan aseilla päähän.
Aivan silmieni edessä ammuttiin. Näin neljä teloitusta, neljä kuolemaa.”
(lähetys 25.2.2011)

Oman tutkimukseni tuloksia puheen jakautumisen osalta ei pysty suoraan vertaamaan Seppälän tutkimuksen tuloksiin, koska hänen tutkimuksessaan oli muitakin haastateltavia kuin tavallisia ihmisiä. Seppälä kuitenkin tekee havainnon minäpuheen selvästä lisääntymisestä, minkä hän tulkitsee johtuvan kollektiivisuuden vähentymisestä ja tavallisten ihmisten haastattelujen lisääntymisestä. Seppäläkin siis ajattelee minäpuheen olevan luonteva puheen muoto nimenomaan tavallisille ihmisille.

Pantin ja Husslagen (2009) ajatukset siitä, että tavallisten ihmisten tunteiden esittäminen uutisjutuissa on toimiva tapa konkretisoida usein abstrakteja, mutta tärkeitä uutisaiheita katsojille, tuntuvat edelleen osuvilta. Ongelmallista on kuitenkin se, että minäpuheen osuus aineistossani tuntuu ylikorostuneelta muihin puheen muotoihin verrattuna. Lisäksi tunteellista minäpuhetta esiintyi usein erityisesti kotimaan uutisissa, joiden aiheet olivat jo muutenkin melko kevyitä. Siten tunteellinen puhe ei ollut keino edistää vaikean ja monimutkaisen uutisaiheen sisäistämistä, vaan sitä käytettiin paljon uutisissa, joiden aihe oli jo valmiiksi yksinkertainen.

Kaiken kaikkiaan kotimaan ja ulkomaan uutisten erot tulivat jälleen merkittävällä tavalla esiin. Kotimaan uutisissa valtaosa haastateltavista puhui minäpuhetta, joka on puheen subjektiivisin muoto ja perustuu usein yksittäisten ihmisten yksilöllisiin kokemuksiin ja näkemyksiin. Sen sijaan ulkomaan uutisissa puheen jakautuminen luokkiin oli paljon tasaisempaa, eli puhe oli monipuolisempaa ja abstrakteimpana puheen muotona pidettyä ne-puhetta esiintyi paljon. Paneudun tähän eroon tarkemmin seuraavassa, viimeisessä luvussa, jossa vedän yhteen tuloksiani ja luon siten ”arkkityypin” ulkomaan ja kotimaan uutisissa esiintyvistä tavallisista ihmisistä.

6. Päätelmät

Tutkimuksessani käsitellyn viidentoista vuoden aikana suomalainen ja kansainvälinen mediamaisema on mullistunut. Yhteisöpalvelu Facebookin avautumisvuoden 2004 jälkeen uusien sosiaalisen median palveluita on kehitetty yhä kiihtyvällä tahdilla ja niiden suosio on yllättänyt niin niiden kehittäjät kuin käyttäjätkin. Tämän seurauksena myös perinteinen journalismi on muutoksessa kohti yhteisyyttä yleisön kanssa ja tavallisille ihmisille annetaan yhä enemmän mahdollisuuksia kertoa itse, mitä maailmassa tapahtuu (Pantti & Anden-Papadopoulos, 2013, 961). Tämä on näkynyt esimerkiksi siinä, että perinteinen media ammentaa yhä enemmän aiheita ihmisten kertomista tarinoista, heidän tekemistään keskustelunavauksista ja niitä seuranneista keskusteluista sosiaalisessa mediassa. Samalla se on mahdollistanut eri ihmisryhmien omaehtoisen pääsyn ääneen, vaikka perinteinen media olisi sulkenut heidät pois julkisuudesta. Hätkähdyttävimminkin tämä murros on näkynyt maailmalla esimerkiksi sosiaalisesta mediasta polttoainetta saaneina arabikevään kansannousuina ja Suomessa muun muassa tavallisten kansalaisten toimittamina valeuutissivustoina.

Kun tavalliset ihmiset ovat päässeet keskustelemaan julkisuuteen omilla ehdoillaan, voisi helposti ajatella perinteisen median lähdevalintojen menettävän merkitystään. Näin varmasti onkin sellaisten ihmisryhmien kohdalla, jotka ovat kotonaan sosiaalisessa mediassa ja hakevat itse aktiivisesti tietoa ajankohtaisista tapahtumista. Kuitenkin esimerkiksi tutkimukseni kohteena olleen Yleisradion pääuutislähetysten katsojaluvut ovat edelleen vakuuttavat: tätä kirjoittaessa, eli maaliskuun huhtikuussa 2017 kello 20.30 -uutislähetys oli TV1:n katsotuin tv-ohjelma 950 000 katsojallaan viikolla 13 (Finnpanel, viitattu 4.4.2017). Ammattitoimittajien tekemälle tv-journalismille on siis kysyntää, eikä suomalaisten luottamus Yle Uutisiin näytä sekään olevan suuressa laskussa. Ylen teettämässä tutkimuksessa vastaajista 86 prosenttia piti Yle Uutisia luotettavana uutismedianana. (Yle Uutiset, viitattu 4.4.2017.) Luottamus ei ollut juurikaan muuttunut aiempiin tutkimusvuosiin 2015 ja 2016 verrattuna (emt.). Voi jopa olla, että totuuden jälkeiseksi ajaksi ristitty sosiaalisen median tietokaaos ja vailla totuuspohjaa olevien väitteiden myrsky pitää merkittävän osan yleisöstä perinteisen median äärellä ja jatkossa jopa palauttaa

sosiaalisesta mediasta huumautuneita kansalaisia takaisin vanhoihin asemiin. Tällaisia viitteitä on saatu esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa laatulehdet The New York Times ja The Washington Post ovat saaneet lisää lukijoita likaiseksi äityneen presidentinvaalikampanjan aikana. Samalla perinteinen media on sopeutunut tai ainakin sopeutumassa toimimaan myös sosiaalisessa mediassa: perinteisten mediatalojen perinteisiä juttuja jaetaan aktiivisesti sosiaalisessa mediassa ja jutut keräävät tätäkin kautta suuren määrän lukijoita ja katselijoita.

Tästä syystä sillä, mitä Suomen katsotuimmassa tv-uutislähetyksessä tapahtuu, on edelleen merkitystä. Ehdottoman positiivista on se, että tämän tutkimuksen perusteella tavallisilla ihmisillä on merkittävä rooli Ylen lippulaivalähetyksessä. Aineistossani esiintyneiden uutisjuttujen kaikista haastateltavista liki kolmannes oli tavallisia ihmisiä, mikä oli ainakin itselleni suoranainen yllätys. Tämän tutkimuksen tärkein tulos on kuitenkin se, että haastateltavien valinnan osalta kotimaan ja ulkomaan jutuissa tapahtuu hyvin erilaisia asioita. Kotimaan uutisissa esiintyvät tavalliset ihmiset ovat jumiutuneet tiukemmin yhdenlaisiin rooleihin ja kevyehköihin aihepiireihin, kun taas ulkomaan uutisissa tavallisten ihmisten rooleissa ja puheissa on enemmän variaatiota.

Kotimaan uutisissa esiintyvän tavallisen ihmisen prototyyppi on kadulta tavoitettu vox pop -henkilö (78% kotimaan tavallisista ihmisistä), jota toimittaja ei ole valinnut haastatteluun etukäteen henkilön erityisen asiantuntemuksen tai kokemuksen takia, vaan siksi, että hän sattui olemaan samassa paikassa toimittajan kanssa. Kotimaan prototyyppihenkilö kommentoi vapaa-aikaan (34% kotimaan tavallisia ihmisiä sisältävistä jutuista) tai sote-asioihin (34% kotimaan tavallisia ihmisiä sisältävistä jutuista) liittyviä aiheita, eli pääsääntöisesti arkisia tai kevyitä aiheita. Lisäksi henkilö puhuu minäpuhetta (70% kotimaan tavallisten ihmisten puheesta), jota luokituksen laatinut Antti Seppälä kuvaa puheen tyypeistä vähiten informatiiviseksi. Tällainen henkilö esiintyy vapaa-ajan luokan kuluttajajutussa, jossa ruokakaupan yhteyteen avatun Postin asiakkaat pääsivät kertomaan mielteistään.

”Kyllä minä olin ihan tyytyväinen postikonttorin palveluun ja mahdollisesti näihinni. Minä nyt vasta ensimmäisen kerran ostan tämän postimerkin. Että hyvin palvelivat nyttii, ei oo moittimista.”

(lähetyks 20.2.2001)

Yhteenvetona voidaan todeta, että kotimaan uutisten osalta tämän pro gradu -työn tulokset ovat liki identtiset vuonna 2009 tehdyn kandidaatintyöni tulosten kanssa. Siinäkin tavalliset ihmiset esiintyivät nimenomaan lähetyksen häntäpään jutuissa, vaikka nyt uutislähetykset olivat valtakunnalliset, tuolloin alueelliset. Voidaan myös arvioida, ettei tutkimusaineistoni tyypillinen kotimaan tavallinen ihminen juuri kutsu sohvalta istuskelevaa katsojaa voimaantumaa. Tämä on ongelmallista, koska kotimaan jutuissa esiintyvän tavallisen ihmisen voidaan ajatella tarjoavan enemmän samastumispintaa katsojalle kuin kaukaisemmista aiheista puhuvan ulkomaan tavallisen ihmisen. Siten sillä, että ulkomaan tavalliset ihmiset pääsevät usein laadukkaampiin rooleihin, ei ole niin suurta merkitystä. Jos ajatellaan tilannetta deweylaisesta näkökulmasta, olisi ihmisten toimeliaisuuden ja voimaantumisen kannalta olennaisempaa, että kotimaan uutisaiheet synnyttäisivät asiajulkisoita. Kotimaan asioihin tavallisella televisionkatsojalla on yleensä enemmän vaikutusvaltaa kuin ulkomaan tapahtumiin.

Ulkomaan tavallisen ihmisen prototyyppi on kahdelta ominaisuudeltaan samanlainen kuin kotimaan tavallinen ihminen. Hän on vox pop -haastateltava (55% ulkomaan tavallisista ihmisistä) ja puhuu minäpuhetta (36% tavallisten ihmisten puheesta), mutta nämä ominaisuudet eivät jyrää ylivoimaisesti muita. Ulkomaan jutuissa silminnäkijöiden osuus, 42 prosenttia lähentelee vox pop -henkilöiden osuutta ja etenkin puheen osalta minäpuhe on lähellä jäädä kakkoseksi. Ne-puhetta on nimittäin aineistossa ulkomaan osalta 30 prosenttia ja muu-luokassa on monta puheenvuoroja, jotka ovat neutraaleja kuvauksia tavallisten ihmisten näkemistä tai kokemista asioista. Siten ne liippaavat lähimmin ne-puhetta. Ulkomainen tavallinen ihminen siis pääsee paljon useammin kertomaan asioista, joista hänellä on erityistä tietoa ja hän myös saa arvioida muiden ihmisten toimintaa.

Tärkein ero kuitenkin löytyy aihepiireistä: ehdoton valtaosa ulkomaan tavallisista ihmisistä esiintyy politiikan (74% tavallisia ihmisiä sisältävistä jutuista) jutuissa, joita pidetään yhteiskunnallisesti merkittävimpinä uutisina. Tähän osuuteen vaikuttaa tietysti se, että ulkomaan aiheiden osalta politiikan luokan jutut painottuivat ylipäättään tutkimusaineistossani. Pitää kuitenkin muistaa, että tavallisten ihmisten osuus ulkomaan uutisissa oli niin suuri, että kolmena tutkimusvuotena neljästä oli yleisempää, että tavallisia ihmisiä oli jutussa kuin että heitä ei ollut.

Jos kuitenkin etsitään tutkimusaineistosta ulkomaan tavallisen ihmisen prototyyppi, minäpuhutta puhuva vox pop -henkilö politiikan uutisessa, voisi hän olla esimerkiksi Irlannin parlamenttivaaleja ennakoivan jutun haastateltava. Paikallinen nainen kertoi rakennusbuumin ja sitä seuranneen laman seurauksista.

”Asuntoni ei taida olla enää minkään arvoinen paloturvavarmuuden takia.

Sitä ei ehkä voi edes myydä.”

(lähetys 24.2.2011)

Tämän tutkimuksen johdannossa pohdin sitä, miksi tavalliset ihmiset tuntuvat tavallistuneen suomalaisessa mediamaisemassa. Yksi syy on varmasti se, että ainakin omien tutkimustulosteni mukaan heidän määränsä pelkästään Yleisradion tv-uutislähetyksissä on korkea, liki kolmannes kaikkien uutisjuttujen toimijoista. Kun samaan aikaan tavalliset ihmiset tulevat julkisuuteen omaehtoisesti omia vaihtoehtoisia kanaviaan pitkin, ei tavallistuminen ole varmastikaan pelkkä illuusio.

Olisikin kiinnostavaa ja tarpeellista tietää, mitä tavalliset ihmiset itse ajattelevat ”kollegoidensa” näkyvyydestä suomalaisessa mediassa. Kaivataanko tavallisia ihmisiä valtamediaan tässä määrin vai alkaako suomalaisia vaivata ”tavisähky”? Kiinnostavatko tavallisten ihmisten tarinat edelleen ja saavatko ne liikuttumaan, toimimaan, hymyilemään tai ymmärtämään asioita paremmin? Tämä on asia, jota tulevilla tutkimuksilla olisi näin sosiaalisen median murroksen jälkeisenä aikana syytä selvittää.

Lähteet:

Ahva, Laura (2003): Kohti keskustelemaa journalismia. Kansalaisjournalismin kokeilua, kritiikkiä ja arviointia. Tiedotusopin pro gradu, Tampereen yliopisto.

Ahva, Laura (2010): Making News with Citizens. Public Journalism and Professional Reflexivity in Finnish Newspapers. Tampere, Kopijyvä Oy.

Aitamurto, Tanja & Landemore, Hélène (2013): Democratic Participation and Deliberation in Crowdsourced Legislative Processes: The Case of the Law on Off-Road Traffic in Finland. Large-Scale Idea Management and Deliberation Systems. Conference on Communities & Technologies. Munich, Germany. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

http://cochette.xrce.xerox.com/comtech13/papers/paper1_aitamurto_landemore.pdf

Ampuja, Marko (1997): Statisteja, symboli-ihmisiä ja selviytyjiä. Kansalaisen roolit tv-uutisissa. Tiedotustutkimus 20:4, 37-47.

Andén-Papadopoulos, Kari & Pantti, Mervi (2013): Re-imagining crisis reporting: Professional ideology of journalists and citizen eyewitness images. Sivut 960–977. Journalism 2013/14. Sage Publications, 960-977. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://jou.sagepub.com/content/14/7/960>

Aslama, Minna (2005): Tietoisku, tarina vai nähtävyys? Suomalaisen televisiojournalismin moodeista. Tiedotustutkimus 28:4-5, 55-71.

Bek, Mine Gencel (2004): Research Note: Tabloidization of News Media: An Analysis of Television News in Turkey. European Journal of Communication 19:3, 371-386. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://ejc.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/3/371>

Carey, James W. (2003 [1987]): Lehdistö ja julkinen keskustelu. Tiedotustutkimus, 2003:2, 6-17.

Dahlgren, Peter (1981): TV News and the Suppression of Reflexivity. Teoksessa Katz, Elihu & Szecskö, Tamas (toim.) Mass Media and Social Change. Lontoo, Sage Studies in International Sociology 22.

Dahlgren, Peter (1995): Television and the Public Sphere. Citizenship, Democracy and the Media. London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications.

Dewey, John (2006 [1927]): Julkinen toiminta ja sen ongelmat. Tampere, Vastapaino.

Ekström, Mats (2000): Information, Storytelling and Attractions: TV Journalism in Three Modes of Communication. Media, Culture & Society 22, 465-492.

Fiske, John (1992): Popularity and the Politics of Information. Teoksessa Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (toim.). Journalism and Popular Culture. London, Newbury Park, CA and New Delhi, Sage, 45-63.

Haas, Tanni (2007). The Pursuit of Public Journalism. New York, London, Routledge, Taylor & Francis Group.

Habermas, Jürgen (2009) [2006]. Poliittinen viestintä mediayhteiskunnassa: Voiko demokratia yhä iloita episteemisestä ulottuvuudesta? Normatiivisen teorian vaikutus empiiriseen tutkimukseen. Media ja Viestintä 2009:3, 31-44.

Heikkilä, Heikki (2001). Ohut ja vankka journalismi. Tampere, Tampereen yliopisto.

Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1997). Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. Tiedotustutkimus 20:4, 4-21.

Högmander, Jutta (2005): Valokeilassa oman elämänsä asiantuntijat. Taviskainalo

uutisjournalismin lajityyppinä. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Kajanne, Milla (2001): Kansalaiset kysyjinä. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 806. Helsinki, Hakapaino.

Korpiola, Lilly (2010): Arabikevät ja journalismin uusi ekosysteemi. Journalismikritiikin vuosikirja 2012, 14-24.

Koskela, Annukka (2007): Kuka saa puhua EU:n perustuslaista? Kansalaisen paikka ja mahdollisuus julkiseen keskusteluun Helsingin Sanomissa ja Frankfurter Allgemeine. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Kunelius, Risto (toim.) (2000). Juttuja lähiöstä. Tampereen yliopiston julkaisuja, sarja A, Tampere, Tampereen yliopisto.

Kunelius, Risto (2004). Kokemuksesta julkiseen tietoon. John Deweyn pragmatismia viestinnän tutkijoille. Teoksessa Mörä, Tuomo, Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.). Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Helsinki, Gaudemus.

Kunelius, Risto (2004): Viestinnän vallassa: johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin, Helsinki, WSOY.

Kunelius, Risto & Ruusunoksa, Laura (2008): Mapping Professional Imagination. Journalism Studies 9:5, 662-678.

Van Leuven, Sarah, Heinrich, Ansgard & Deprez, Annelore (2013): Foreign reporting and sourcing practices in the network sphere: A quantitative content analysis of the Arab Spring in Belgian news media. New Media & Society 17:4. Sage Publications, 573-591. Saatavilla [www-muodossa: http://nms.sagepub.com/content/early/2013/10/09/1461444813506973](http://nms.sagepub.com/content/early/2013/10/09/1461444813506973)

Lewis, Justin, Wahl-Jorgensen, Karin & Inthorn, Sanna (2004): Images of Citizenship on Television News: Constructing a Passive Public. *Journalism* 5:2 153-164.

Lippmann, Walter (1995) [1925]. *The Phantom Public*. Teoksessa Jackal, Robert (toim.). *Propaganda*. New York, New York University Press, 47-53.

Lounasmeri, Lotta (2006): Politiikka jäi managerismin jalkoihin – kuntapalveluiden kilpailutus Helsingin Sanomissa. *Journalismikritiikin vuosikirja 2006*.

Macdonald, Myra (1999): Rethinking Personalization in Current Affairs Journalism. Teoksessa Sparks, Colin & Tulloch, John. *Tabloid Tales. Global debates over media standards*. Lanham, Boulder, New York, Oxford, Rowman & Littlefield Publisher, Inc., 251-266.

Malmberg, Tarmo (2009). Lippmann vai Dewey? Demokratia, poliittinen kulttuuri ja julkisuus. *Tiedotustutkimus* 3;2009. 54-72.

Miller, Andrea & Kurpius, David (2010): A Citizen-Eye View of Television News Source Credibility. *American Behavioral Scientist* 54:2, Sage Publications, 137-156. Saatavilla [www-muodossa:](http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002764210376315)
<http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002764210376315>

Mäkilä, Kimmo (2007): *Tehoa, tuhoa ja tuhlausta*. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.

Mörä, Tuomo (1996): Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): *Sopulisiippuri: mediakritiikin näkökulmia*. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1996, 105-116.

Nieminen, Hannu (1998). *Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta?*

Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Helsinki, WSOY 275–299.

Pantti, Mervi & Husslage, Karin (2009): Ordinary people and emotional expression in Dutch public service news. *Javnost – The public* 16:2, 77-94.

Patterson, Thomas E. (2000): Doing Well and Doing Good: How Soft News and Critical Journalism Are Shrinking the News Audience and Weakening Democracy – And What News Outlets Can Do About It. Joan Shorenstein Center on the Press, Harvard University. https://shorensteincenter.org/wp-content/uploads/2012/03/soft_news_and_critical_journalism_2000.pdf

Paulussen, Steve, Heinonen, Ari, Domingo, David & Quandt, Thorsten (2007): Doing It Together: Citizen Participation In The Professional News Making Process. *Observatorio Journal* 3, 131-154. Saatavilla myös www-muodossa: <http://obs.obercom.pt>

Pöyhtäri, Reeta, Väliverronen, Jari ja Ahva, Laura (2016): Suomalaisen journalistin itseymmärrys muutosten keskellä. *Media & Viestintä*, vuosikirja 2016, 1-23.

Reese, Stephen D. (2001): Understanding the Global Journalist: a hierarchy-of-influences approach. *Journalism Studies* 2:2, 173-187.

Renvall, Mika (2000): Journalismi julkisena keskusteluna. Tapaustutkimus Hervanta-kirjoittelusta. Teoksessa Kunelius, Risto (toim.). *Juttuja lähiöstä*. Tampereen yliopiston julkaisuja, sarja A, Tampere, Tampereen yliopisto, 80-106.

Ridell, Seija (1998): Tolkullistamisen politiikka. *Acta Universitatis Tamperensis* 617, Tampere, Tampereen yliopisto.

Ridell, Seija (2004): Median julkisuustiloja kartoittamassa. *Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste*. *Tiedotustutkimus* 27:2, 4-24.

Ruusunoksa, Laura (2009). Kansalaisjournalismi. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän yliopisto. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisjournalismi>, viitattu 4.10. 2010.

Seppälä, Antti (2003): Todellisuutta kuvaamassa – todellisuutta tuottamassa. Työ ja koti television ja vähän radionkin uutisissa. Jyväskylä, Jyväskylä University Printing House.

Shoemaker, Pamela J., Eichholz, Martin, Kim Eunyi & Wrigley, Brenda (2001). Individual and Routine Forces in Gatekeeping. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 78:2, 233-246.

Suikkanen, Risto, Holma, Aino & Raittila, Pentti (2012). Muuttumaton uutinen? Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007-2012 loppuraportti. Tampere, Tampereen yliopisto.

Verkkolähteet:

Finnpanelin tiedot Yleisradion tv:n pääuutislähetysten katsojamääristä viikolla 13/2017. Verkkolähteeseen viitattu 4.4.2017.

<https://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kk/ohjkan/viimeisin/ohjkan.html>